

A pályaválasztás kérdése és a Magyar Gyermektanulmányi Társaság.

Írta: Dr. KENÉZ BÉLA

egyetemi tanár, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke.

Minél válságosabb időket él egy ország: annál parancsolóbb kötelessége, hogy gazdasági életének rendjét a legteljesebb erővel állítsa a nemzetfenntartás szolgálatába és minél súlyosabb a közgazdaság állapota: annál szigorúbban kell ügyelnie a „lex minimi“ nagy törvényének gondos megtartására, vagyis arra, hogy minél kisebb áldozattal minél nagyobb eredményt érjen el. Tudom: a pályaválasztás hatásaiban ezefelé elágazó kérdését sok más szempontból is lehet, és kell is, méltatni, — de országunk mai helyzetében az okos pályaválasztás szükségét is mindenekfölött az állam nagy gazdasági érdekei követelik. Ezek ugyan mindig és mindenütt tiltakoztak az erők fölösleges elfecsérelése ellen; de a mai Magyarországon, amelyet ezeresztendő történelmi és közjogi területének 72⁰/₀-ától, népességének 64⁰/₀-ától, fájának ⁹/₁₀-étől, legkiadósabb kőszéntelepeitől, egész földgáztermelésétől, vasércnek több mint ⁴/₅ részétől, iparvállalatainak és vasútvonalainak ⁶/₁₀-étől fosztott meg egy „békeszerződés“, — minden energiapazarlás és kiváltképen a nemzeti termelés legbecesebb tényezőjének: az emberi munkaerőnek célszerűtlen alkalmazása által elkövetett energiapazarlás egyenesen halálos bűn. Már pedig minden hibás pályaválasztás energiapazarlást jelent és a közgazdaságra, a nemzet fejlődésére és nemzetközi jelentőségére, de magára az egyénre is végzetes következkéssel jár. Hiszen egy nemzet fejlődése főként attól függ, hogy tagjai teljes mértékben kifejthetik-e képességeiket? Meggondolatlan pályaválasztás mellett nemcsak az egyén nem tudja a benne szunnyadó tehetséget érvényesíteni s nem érezheti magát egész embernek, de a nemzeti élet se juthat el teljeségének tetőfokára s nem töltheti be a maga különleges hivatását, ami pedig létjogosultságának alapja és fejlődésének is biztosítéka. A biológiának az a törvénye, hogy az élőlények mindegyik fajtájának ereje és reménysége a jövőre annál elevenebb, minél nagyobb a fajt alkotó egyedek különbözősége, — áll a társadalmakra is, amelyek életrealitása annál biztosabb, minél többféle tehetség áll géniuszuknak szolgálatában. És ki tudná megmondani: hány tehetséget nyomott el

a pályaválasztás mai rendszere, amely megfontolás nélkül, nem a jól megvizsgált arravalóság szerint, hanem megszokás, előítélet, a környezet befolyása, pillanatnyi — látszólagos — előnyök hatása alapján, vagy éppen a kényelemszeretet dédelgetésével, majd nem teljesen figyellem nélkül az individualitásra, jelöli ki az egyén helyét a termelésben. Az únott munkakörben, Madách jut itt eszembe, „nincs élet, nincs egyéniség... hol leljen tért erő és gondolat, bebizonyítani égi származását“? A kedvetlenül végzett munka fáraszt, sikertelensége elcsüggeszt, az egyént elégedetlenné teszi, eredményét pedig mennyiség és minőség dolgában kisebb értékűvé fokozza le, ami sokszoros baj éppen a mai nehéz időkben, amikor mindenkinek kvalitatíve és kvantitatíve tökéletesebbet kell produkálni, hogy elkerülhessük az államcsőd örvényét. De még ha ezt elkerültük és valamennyire normális viszonyok közé jutunk is, akkor se szabad tovább túrnunk azt a végzetes közömbösséget, amely a nemzeti munkaalkalmak és a nemzet munkás tagjai közt a tervszerű, okos kapcsolat megteremtésével éppenséggel nem törődik. A gyermekek „szembekötösi“ játékánál van ennek csak párja, ahol a „fogó“-nak bekötött szemmel kell eltalálnia: kit fogott meg? Így van ez a pályaválasztásnál is nálunk, — csak hogy a képességek és a pályák sokfélesége mellett hány akad olyan a bekötött szemű pályaválasztók közt, aki eltalálja az igazit? Mennyivel többen vannak mindig olyanok, akik nem nekik való pályára vetődve vergődnek, mint a szárazra dobott hal és silány munkájukkal nemcsak önmaguknak okoznak testi, lelki és anyagi kárt, de ártnak az országnak is, amely kevésbé produktív termelésével elmarad, sőt el is sorvad a nemzetek versenyében, ahol szintén úr Darwin nagy törvénye: „the survival of the fittest“.

Mindezek meggondolása már hosszabb idővel ezelőtt arra készítette a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot, hogy a pályaválasztás ügyének célszerű rendezését is fölvegye programjába, amely mindig az étellel való kapcsolatot kereste. Éppen ezért nem elégszik meg a gyermektanulmányozás elvontabb, habár végső eredményében szintén az élet számára dolgozó munkájával, — és e munka eredményei alapján új, gyümölcsözőbb családi és iskolai nevelési rend követelésével. — nem elégszik meg a tehetséges gyermekek kiszemelésével és pályájukon továbbsegítésével, — kötelességének tartja a nemzeti munka célszerű megszervezésében való közreműködését is a nagy tömegek munkaképességének megvizsgálása és megfelelő irányba terelése által.

Az erre szolgáló pszichotechnikai vizsgálódások jelentőségéről már több mint egy évvel ezelőtt tartott egyik tagja — felolvasásaink sorozatában — előadást s tagjai azóta is foglalkoztak ilyen irányú vizsgálódásokkal. E vizsgálódások

eredményeinek egy részét foglalja magában e könyv, amelynek tartalma bizonyára hathatós propaganda lesz a nemzeti munka okos megszervezésének szüksége mellett. Minden olvasója be fogja látni, hogy a súlyos, sőt végzetes következtésekkel járó, meggondolatlan pályaválasztást sürgősen föl kell váltania olyan eljárási módnak, amely nemcsak hogy elejét veszi az energiapazarlásnak, de inkább megsokszorozza a nemzeti munka produktivitását azáltal, hogy az egyén helyét a nemzeti termelésben egészsége, jelleme, testi és lelki arravalósága szerint jelöli ki, de egyúttal a termelés szükségletei szerint is, — nehogy néptelenek maradjanak fontos munkaterületek, másutt meg a túlzásfolttság okozzon bajt. Mindehhez természetesen megfelelő szervezkedése volna szükséges elsősorban a munkaadóknak, akiknek legközvetlenebb érdeke, hogy alkalmazottaik a legmegfelelőbb munkakörbe állítva, legkönnyebben a legnagyobb és legjobb eredményt ériék el és hogy ne akadozzon termelésük a szükséges képesítésű munkaerő hiányában. E szervezetnek lenne kötelessége (ön-maga és az egész közgazdaság iránt) a meglévő *lélektani laboratóriumnak kifejlesztése központi pszichotechnikai intézetté*, amely a maga — szellemi és fizikai munkásokra meg tanulókra egyaránt kiterjedő — képességvizsgálásaival mint centrális szerve működne a pályaválasztási tanácsadó irodának. Az új dolgoktól idegenkedők bátorítására csak azt hozom föl, hogy Németországban már 180 laboratórium mozdítja elő a megfelelő pályaválasztást. (Nem is akarok szólni az Észak-amerikai Unióról, ahol még az Európába küldött hadsereg tagjainak megfelelő beosztását is pszichotechnikai vizsgálatokkal biztosították.) Istennek hála, szakemberekben sincs hiányunk, de hogy a jövőről is gondoskodjunk, hogy ez új tudományág művelésében ne csak színvonalon maradjunk, de azt a magunk erejével is emeljük —, a munkaadók említett szervezete gondoskodhatnék a *Műegyetemen egy a munka-organizációjával és főképen a pszichotechnika kérdéseivel foglalkozó tanszék* költségeinek fedezéséről.

Ezeket a költségeket nem szabad sajnálni: mihamarább megtérülnének a sikeresebb munka révén és biztosítanák azt az állami létünk szempontjából sorsdöntőnek mondható eredményt, hogy a nemzet tagjainak teljes lelki és testi erőit állítva a termelés szolgálatába, a nemzet egésze is kulturális és anyagi energiáinak teljességével vehessen részt az országok versenyében. És erre soha sem volt nagyobb szükség, mint ma!

A pályaválasztási tanácsadás közgazdasági és társadalompolitikai szempontból.

Irta: SÓMOGYI MANÓ dr. ny. min. tanácsos, egyetemi m. tanár, Budapest.

A pályaválasztás fontosságát az egyes egyén életére, jövőjére, boldogulására bővebben kifejteni nem szükséges. A pályaválasztás sorsdöntő jelentőségéről nem igen lehet vitatkozni. Aki tehetségeinek, hajlamainak, képzettségének, testi, lelki tulajdonságainak megfelelő és nem túltömött pályára lép, többnyire boldogul, míg az, aki a pályaválasztásnál a vak véletlenre bízta magát, aki nem fontolgatja a hivatáskörök természetét, kilátásait, követelményeit és nem vizsgálja alaposan hivatottságát, rátermettségét, alkalmasságát, nagyon gyakran hajótörést szenved az élet viharáiban.

De nemcsak az egyes egyénre nézve bír nagy fontossággal a pályaválasztás, hanem a közgazdaságra, a társadalomra, az államra nézve sem közömbös, hogy miképpen történik a pályaválasztás. A közgazdaság egészséges fejlődésére, a társadalmi béke szilárdságára, a társadalmi osztályok egyensúlyviszonyára, az állam egész jellegére, erőviszonyaira kihatással van, hogy a polgárok miképpen választják meg hivatásukat, miképpen özönlenek a munkapiacra, nem-e mellőznek egyes fontos hivatásokat, nem tódulnak-e túlságosan egyes pályákra?

Korunkban, a világháborút követő időben a pályaválasztásnak különben is életbevágó problémája, jelentőségben erősen fokozódott. Széles társadalmi körök elszegényedése, a háborús gazdaság átformalása, az ország határainak megváltozása, területünk igazságtalan és kegyetlen megsemmisítése, a hadsereg állományának erős csökkentése, a tisztviselői létszám leépítése, a menekültek, a repatriáltak, a visszavándorlók elhelyezése, a kivándorlási mozgalom csökkenése mind befolyással voltak jelentőségének fokozására. A probléma helyes megoldásától függ nemcsak közgazdaságunk jelene, hanem jövője is. Ha a problémát helyesen oldjuk meg, megvethetjük közgazdaságunk erőteljes fejlődésének alapjait, előmozdíthatjuk iparunk, kereskedelmünk, őstermelésünk, kulturális életünk felvirágzását, a társadalmi osztályok békés fejlődését. Ha nem törődünk a problémával, közgazdaságunk bajai fokozódni fognak, a társadalmi ellentétek élesebbé lesznek, a szociális bajok majd elharapóznak, nagyobbodik a munkanélküliség, a kriminalitás, még jobban pusztít az alkoholizmus, a tudóvész. Nem szabad elfelejtenünk, hogy összes társadalmi nyavalyáink több-kevesebb kapcsolatban állanak a pályaválasztással és hogy a helyes pályaválasztás előmozdítása a legjobb prophylaktikus eszköze a szociálpolitikának. A

bajok elhárítása, megelőzése többnyire sokkal könnyebb, mint a gyógyítás. Ez a társadalmi bajokra is érvényes.

A világháború utáni korszaknak nehéz küzdelmeiben, midőn annyi pusztítás nyomait kell eltávolítanunk, midőn annyi tönkrement anyagot kell pótolnunk, midőn az államháztartás rendezése annyi áldozatot követel, gazdasági életünk erőteljes fejlesztése elodázhatatlan. Jobbat kell termelnünk, többet kell termelnünk minden téren. Ügyelnünk kell arra, hogy ne vesszen el a nemzeti termelés számára semmi, ne kelldjön el egyetlen egy tehetség, ne pusztúljon el nem neki való helyen egyetlen munkaeő, hanem hogy mindenki abba a munkakörbe kerüljön, mely neki megfelel, melyben a legjobb, a legtöbbet produkálhatja. Különös, hogy a technika sokáig nem törődött azzal a pazarlással, mely az emberi munkaeő terén tapasztalható. Számos technikus folyton azon fáradozott, hogy eljárásokat és gépeket szerkesszenek, melyek az anyag megtakarítását célozzák, de a munka technikájának a munkaeő kímélése szempontjából való javítására nem igen ügyeltek. A munkaeőkenek megfelelő kiselejtezése, a tudományosan megalapozott módszerek segítségével, szembetűnő módon emelheti a munkaeredményt, olcsóbbíthatja, fokozhatja a termelést, növelheti a közjólétet, erősítheti a társadalmi béke pilléreit. A pályaválasztási vizsgálatokon nyugvó pályairányítás lényegesen javíthatja a közgazdasági viszonyokat, midőn hozzájárul a szükségletek kielégítésének megkönnyítéséhez, a szükségletek körének kiterjesztéséhez, a termelési költségek csökkentéséhez, a termelvények minőségének javításához.

Mennyivel kevesebben volnának kénytelenek pályát változtatni, ha a pályaválasztásnál kellő útbaigazításban részesültek volna? Mennyi energiapazarlással jár a tévedés, könnyelműség vagy felületesség a pályaválasztásnál? Mennyi költséggel jár a nem megfelelő munkaeők nevelése, kiképzése? Mennyi csendes tragédia szülőoka az elhibázott pályaválasztás?

A munkanélküliség, ez a veszedelmes társadalmi nyalya, mely számos okra vezethető vissza, a pályaválasztás terén tapasztalható visszasságokkal is összefügg. Sokan kellő útbaigazítás hiányában olyan pályákra lépnek, melyek túl vannak zsúfolva, hol előre látható, hogy szaporítani fogják a munka nélkül szűkölködők számát. A munkapiacra jelentkező kereslet és kínálat, az egyes iparágak kilátásainak ösmeretén alapuló pályaválasztási tanácsadás erősen csökkentené a gyakori munkanélküliség szomorú következményeit. Akárhány foglalkozási ág nem képes kellő fejlődést felmutatni, mert nem kaphat elegendő munkaeőket. A pályairányítás felhívhatná ezekre az az alkalmas munkaeők figyelmét. Fontos állami érdek, hogy a munkaeők a különböző foglalkozási ágak

között arányosan eloszoljanak, nehogy az egyik téren túltömöttség és annak folyományaképpen munkanélküliség, más téren ismét munkaerőhiány mutatkozzék.

Allami érdek, hogy a testileg bizonyos foglalkozási ágakra alkalmatlanok oly pályákra irányíttassanak, melyeken szervezetük nincs veszélyeztetve, sőt megerősödhetik. Hányan kerülnek kórházba, hányan pusztulnak el idő előtt, rokkannak meg rövid idő alatt, kik ha a pályaválasztásnál orvosi vizsgálatban és tanácsban részesültek volna, a nemzeti munka számára megmenthetők lettek volna? A helyes pályaválasztás mennyi megtakarítással járna a szegényügyi kiadásoknál, a munkaközvetítésnél!

Fontos nemzeti érdek, hogy a tehetségek minden téren felösmertessenek és szeretettel támogatásban, irányításban részesüljenek. A pályaválasztási tanácsadás előmozdítja a tehetségek szelekcióját. Hazánk újjáépítésében ez az intézmény nagy szerepe van hivatva. Ha sikerül azt helyesen megszervezni, a munkakedv szélesebb körű emelkedését, a munka etoszának erősödését, az egészséges demokrácia megizmosodását, nagyobb társadalmi összhangot, a nép vagyonosodásának nagyobbodását biztosan remélhetjük.

Természetes, hogy mindenekelőtt gondoskodnunk kell azoknak az alapoknak megteremtéséről, melyeken a pályaválasztási tanácsadás pilléreit reáhelyezhetjük. A felületes, könnyelmű tanácsadást veszedelmesebbnek tartjuk, mint a tanács teljes hiányát. Ha valahol, úgy a pályaválasztási tanácsadásnál óvakodni kell a jelszavaktól. Komoly, gondos, tudományos vizsgálati módszerek kidolgozására, a különböző élethivatások részletes, monografikus tanulmányozására, a gazdasági statisztika (foglalkozási, termelési, bér- és munkapiaci statisztika) fejlesztésére, a hivatáspolitikai belterjesebb művelésére és az összes számbavehető erők, közzgazdák, szociálpolitikuskok, tanítók, orvosok, pszichológusok vállvetett, kitartó munkájára van szükség, ha a pályaválasztási tanácsadásnak nemzeti, közzgazdasági és szociális szempontból egyaránt üdvös eredményekkel kecsgetető intézményét komolyan meg akarjuk valósítani.

A pályaválasztási vizsgálatok szociálhigiénés fontossága.

Írta: Dr. TUSZKAY ÖDÖN, főorvos, Budapest.

Ha egy oly igen fontos részletkérdést, aminők a pályaválasztás céljából megejtendő orvosi vizsgálatok, a társadalmi egészségtan nagy köréből méltatás céljából kiemelünk,

akkor nem kerülhetjük el a szociális egészségtan lényegének meghatározását.

Az összes orvostudománynak mintegy bölcselmi szublimálódása az egyén és a közösség egészségтана, ennek hatását kutatja a szociális higiéné a társadalomra és mindenütt alkalmazni iparkodik vívmányait, ahol az egyén és az összesség jóvoltáról van szó.

Bizony nagyon régi közhely szolgálatában áll a szociálhigiéné, midőn kiindulási eszmekörét sorakoztatja azon szállóige körül, hogy „az egészség a legdrágább, a legnagyobb kincse az embernek“. Éppen ilyen ősrégi, mint a fenti unott ige a: „mens sana in corpore sano“ és csak Trefort jelmondatában érkezőnk újabb gondolatkörhöz, midőn idézzük azt, hogy „csak egészséges nemzet lehet gazdag, boldog és szabad“.

Egy egészen új életszemlélet, világnézet épül fel ezen alapon, melynek mélyebb elgondolása odavezet, hogy „minden kultúra átka az emberiségnek, a közös egészség tanításainak életrekelése, gyakorlati hatása nélkül“.

Ha nem mindenek előtt és fölött az ember egészsége, annak fenntartása, növelése és ezzel együtt munkabírása, munkakedve és képessége a mindenkori kultúra célja, vagy segítő eszköze, akkor sem az ember, sem a társadalom nem állja a kultúrát, illetve azt emberhez méltóan fejleszteni, irányítani, iramát szabályozni nem tudja és elgyöngül, kidől. A kultúra hatásai reánézve lebírhatatlan teherré, átokká válnak, mely az emberi test degenerálódásához vezet, gyorsan öli ki a társadalom vezető elemeit és a lelkiekben pusztít, mielőtt a testet hibássá tenné.

Tudjuk, hogy beteg, tökéletlen testben is nagy lelki kvalitások lehetnek jelen, nemkülönben ismeretes az a tény is, hogy teljes testi egészség, sőt nagy testi erő sem jár igen sokszor a szellem különös kiváltságával, de ezek a tények éppen mert kivételesek és ú. n. „túlzott“ állapotok, nem ingathatják meg az évezredek óta igazolódott szabályt, hogy a lélek egészsége, az energia tartóssága, a munkakedv és munkabírás, az ethikai erő, mely a munkához akaratot, vágyat kelt, mind függvényei a testi egészségnek.

Ha azon szellemóriások, kik beteges, gyenge testtel, talán szenvedések között teremtették nagy alkotásaikat, egyben egészségesek és hosszúéletűek lettek volna, kétségtelen, hogy sokkal nagyobbat és többet tehettek volna az emberiségért. Ezek a nagyságok testi fogyatékaik ellenére is nagyok tudtak lenni.

Ha nem is tagadható, hogy némely betegség, aminő pl. a hisztéria, vagy a tuberkulózis (és talán csak ez a kettő), nem egyszer a nyugtalan, az alkotás- és teremtés-éhes túlbuzgalmának, máskor az emberfölötti önfeláldozásnak, vagy

az önuralomban mutatkozó túlzó kilengéseknek (lásd a szentek életét) titkos és soha nem szűnő belső izgalom indítói, mégis majdnem mindig súlyosan kóros jelleget adnak az egyén viselkedésének, sőt alkotásaiknak, úgyhogy éppen ezek pathologikus jellege készíti a kutatókat a beteges belső ok keresésére.

Ily esetekben nem szabad azonban még azt sem felednünk, hogyha a kapcsolatot az ily kivételes, furcsa, túlzó egyén cselekvése és testi baja között meg is találják, nem tudják eldönteni, hogy az ok-e vagy hatás?

Másrészt egész biztos, hogy ilyen ú. n. „emberfeletti“ jelenségek egy emberellenes, ferde irányba rohanó kultúrának termékei, ezért legtöbbször sem nem hasznosak, sem nem kívánatosak.

Össze kellene állítani alkotásaik, cselekvéseik, viselkedéseik hatását a társadalomra, és akkor teljes bizonyosan kiviláglanék, hogy többet ártottak, mint használtak és az embert, a társadalmat nem egyszer letéřitették a boldogsághoz vezető egyenes, verőfényes, nem komplikált úttól. Meggyőződésem szerint a vallási és bölcselmi világnézetek rajongói, alapítói sem voltak valamennyien a társadalom felfelé fejlődésének hasznos katonái.

Nagyon szomorú volna, ha csak fogyatkozás, betegség, testi tökéletlenség vagy más egészségi anomália volna a genialitás tikos rugója! Nem is tudjuk elképzelni, hogy *Schopenhauer* luesze vagy fülbaja, *Bethoven* süketsége, *Schiller* tuberkulózisa, *Leopardi* idegbaja, *Schumann* gerinebántalma stb. másként, mint nagyon hátrányos befolyással voltak örökéletű alkotásaikra, ellenben, hogy a vasegységű, fáradhatatlan munkabírású *Goethe*, vagy *Gauss*, a matematikus, *Semmelweiss*, az orvos, *Kossuth Lajos*, nagy *Napoleon*, *Kant*, *Bunsen*, *Röntgen*, *Leonardo da Vinci*, *Jókai*, *Haeckel*, *Darwin*, *Newton*, *Momsen*, *Nagy Frigyes*, *Edison*, *Tesla*, *Helmholz*, *Mayer Róbert* stb., szóval a lángelmék túlnyomó többsége kitűnő testi állapotaiknak köszönhatték hatalmas munkabírásukat.

Nekünk elsősorban ezek a harmónikus testi-lelki erők óriásai szükségesek új utak megnyitására a nagy igazságok területein, a szociális higiéné alapján is.

A testi egészségre való törekvés pedig elsősorban is egyszerű és természetes örömök teljes megértésére, megélésére képesíti az embert és megtanítja a „naturalis selectio“ szent törvényeinek megbecsülésére és annak az „artificiális selectio“ útján való erősítésére.

A szociális higiéné tanításai szerint nekünk elsősorban „embergazdaságra“, azaz az ember egészségével való helyes gazdálkodásra van szükségünk, sőt egész *nemzetgazdasági*

berendezésünket a közös egészségtan elvei szerint kell felépítenünk, ha valóban „gazdaggá és szabaddá“ akarunk lenni.

Új elvek, új világnézletek ezek, melyeket futólag érintenünk kellett, ha a címben jelzett kérdés jelentőségét intuitíve akarjuk megállapítani.

Világos lesz ugyanis ezek után, hogy ily egészséges társadalomban, mely le tudta győzni az eddigi kultúra ferde, fonák hatásait, ki tudta küszöbölni a beteges túlzást, a bujálkodót, le tudta csökkenteni az „egészségtelen felesleges“ iránti keresletet, a bénák, betegek, lelkinyomorékok egyénre és társadalomra egyaránt súlyos terhét az elkerülhetlen kis fokra leszállította, bizonyára egyik győzedelmes elvét segíti diadalra, midőn azt mondja: hogy mindenki a neki megfelelő helyre, hivatalba, munkára kerüljön, amit „the right man on the right place“ fejez ki röviden.

Ma ez a mély jelentőségű elv csak bordátlan jelszó, mely ha itt-ott fel is hangzik, azért nem tompítja a pályatévesztett nyomorúkat, a „kisiklottak“ egyre növekvő millióinak szörnyű siralmaikat, az elégtelenség, a boldogtalanság szonorikus panaszhangjait.

Sziklasúlyos teher a tévesztett pálya az egyén idegein, betegség, mely megfosztja az embert életörömeitől, életmotivumaitól, sőt sokszor az életkedv teljes kipusztulásához (taedium vitae) vezet és nem egyszer ezen vagy más úton az élet elpusztulásához is. Helyes szociális higiénével berendezkedett társadalomból tehát minden eszközzel kiirtandó jelenség.

Nagy kérdés tehát, hogy mely testi és lelki momentumokat tartunk elhatározóknak a pályaválasztási tanácsadásoknál és még óriásibb a felelősség akkor, amikor anélkül, hogy a Madách „falanszterét“ akarnánk megcsinálni, a megfelelő pályára való irányításnak kényszerítő erőt tulajdonítunk. Amilyen fontos a pályaválasztó egyén és a milieu mindenkori fejlődő képességének, változásainak, tehát a biológiai szempontoknak is szem előtt tartása, éppen oly súlyos a vizsgálatokat végzők helyes kijelölésének gondja, illetve a tanács és kijelölés törvényes intézményeinek formája és körülménye.

Könnyen belátható, hogy elsősorban az orvostudomány kell, hogy szavát hallassa az ily vizsgálatokban, de soha sem nélkülözhető a pedagógus, a pszichológus és egy vagy több olyan valaki, ki az összes életpályák nagyvonalú és részletkérdéseit ismeri, megtapasztalta: másként az ily pályaválasztási vizsgálatok sohasem fognak megfelelni a szociális higiéné követelményeinek. Nem juttatják a megfelelő embert a neki járó helyre és belemarkolván a „szabad és véletlen“ erők eddigi forgatagának kerékküllőibe, az erőszakosság ártalmaival nehezednek a társadalomra.

Nem tudnám e pillanatban eldönteni, hogy melyik rend-

szerből származik több baj az egyénre és társadalomra. Abból-e, hogy a hajlandóság, kedv, megszokás, belső és külső befolyásoltság (suggestio), anyagiás szempontok, milió hatások és kényszerek, szociális és családi körülmények stb.-ek alapján választják az emberek pályájukat, vagy abból-e, hogy a pályaválasztási vizsgálatokat és tanácsokat tökéletlen, talán tisztán szomatikus alapon, módon és nem megfelelő emberek útján ejtik meg, illetve adják, — csak az a világos előttem, hogy *a pálya megválasztásának és befutási kényszerének elhibázottsága óriási szerencsétlenség az egyénre és társadalomra.* Szociálhigiénés szempontból gondolni lehet és kell azon jelenségekre, melykről azt mondják, hogy a „tehetség kitör és eget kér“, illetve mindent meg kell tennünk, hogy a tehetség ne kényszerüljön „kitörni“, mert ez a kitörés óriási energiák elpazarlásával, felégetésével lehetséges csak, hanem, hogy a tehetség *kifejlődjék* és az evolúció lehető magas fokára jusson, de úgy és akkor, hogy se magának, se a társadalomnak ne váljék kárára.

A szociálhigiéné egyik nagy feladata lesz ezen pályaválasztási vizsgálatokban azon szerencsétlenség megakadályozása, ügyes kiküszöbölése, talán pedagógiai úton, mely az egyéni becsvágy jogtalan, alaptalan kivirágásaiból, túlhajtásaiból származik.

Fel kell tehát ismerni, hogy a képesség még nem tehetség, ez utóbbi még nem lángelméjűség és az ábrándozás nagy sikerekről még nem ad jogot annak elkeseredett követelésére, hogy az álmok teljesüljenek is. Ezen a ponton beleszól a szociális egészségtan az ily vizsgálatokba és követeli, hogy állapítsák meg a tanácsadók, a pályát kijelölők, hogy *megvan-e az illető egyénben a testi és lelki erő azon összhangja, mely valamely képeség vagy talentum jelenléte mellett a siker elérésére okvetlen szükséges, vagy csak beteges álmodozás az egész?* Ha pedig úgy látszik, hogy megvan most, a vizsgálat idejében, remélhető-e a test és lélek biológiai folyamata alapján, hogy meglesz-e a jövőben?

Mindezeknél fogva a társadalmi egészségtan nemcsak akkor kéri a pályaválasztási vizsgálatokat, amikor azokat a pályaválasztások mai szokott idejében megejtik, hanem később is, bizonyos életszakok vagy évszámok betöltésekor annak ellenőrzésére, hogy helyes, szerencsés volt-e a pálya kijelölése? Az egyén folytatja-e, tudja-e folytatni az utat, melyre szorítottuk, vagy mely más irányba kell energiját munkáltatni? De tovább megyünk: a társadalmi egészségtan köteles testi támasztékot és lelki biztatást nyújtani az ingadozónak, a kisiklottnak, hogy helyes irányban, teljes munkaértékkel lehessenek hasznára a társadalomnak.

Kétségtelen, hogy mindezen kérdéseket az adottságok, az öröklékenység, tehát a determinismus uralja, azonban bele-

szól ebbe a pedagógia is, midőn az adott körülmények között a legjobbat segíti kitermelni, de ennek a neveléstudomány-nak sohasem szabad egyoldalúnak lenni, hanem mindig az orvostudomány tanácsát kell meghallgatnia.

Nemcsak az előbb említett „népegészségügyi közgazdaságtan“, hanem a „paedagogiai orvostan“ is a társadalmi egészség-tan tudományának és gyakorlatának szülöttje és mind e két új principiumnak a pályaválasztási vizsgálatokban elsőrendű szerepet kell játszania, ha azt akarjuk, hogy a szociálhigiénés világnézet mindazon boldogságot meghozza az embernek és társadalomnak, melyre hivatott.

A pályaválasztási tanácsadás meghonosításáról.

Írta: RAJNISS FERENC, Budapest.

I.

Adassék meg az igazság: a pályaválasztás kérdésének külföldön túlzott a reklámja, nálunk pedig túlzott az agyonhallgatása.

Külföldön az elért szemmel látható eredmények talán indokolatlanul nagy reményeket és fantasztikus, elsietett tervekét szültek; Magyarországon a merev nemtörődomség megakadályozta ugyan a lázas útkeresés szélsőségeit, de megfosztotta a nemzetet a gyümölcsöző eredményektől is.

Bizonyos, hogy aki nem vet, annak nem lesz muharos búzatáblája, — sajnos aratnivalója sem.

Azért élek ezzel a példával, mert a pályaválasztási tanácsadás tudománya egy hatalmas vetés, amelyet a művelt nemzetek legjava erőinek szellemi közössége munkál. Nem egy lezárt diszciplináról van itt szó, hanem az összes gyakorlati tudományok egy új szinthéziséről, amelynek kifejlését korunk riasztó válságai a kényszer, az önvédelem erejével siettetik.

Kutató munkája, rendező elve és gyakorlati alkalmazása belefalonódik a társadalmak munkarendjének és az individuális tevékenységeknek összes viszonylataiba. Felfedi az emberi közületek súlyos, organikus hibáit, a vak sorskényszert, az erőpocsékolást, a szegénység és a harc okait s amikor a hivatások, pályák és az emberi képességek szilárd ismerete alapján az egyén legjobb munkakörét kijelöli, akkor minden társadalom legégetőbb célkomplexumát, a többtermelő, organizált munkahierarchiák megvalósítását szorgalmazza.

Nincs olyan *szakember*, akinek tudása valahol be ne kapcsolódna a pályaválasztás tudományába s ha ezt a tudásrészét elmélyíti és az új gyakorlati egységben értékesíti, hazáját mint a jövő magvetője szolgálja.

II.

A pályaválasztás tudománya és gyakorlata csak szisztematikus formájában új: elemeire bomlottan s gyakran csak a helyes ösztönből táplálkozva olyan régi, mint az emberiség kollektív élete. Az újkor csak nagyobb teret adott az alkalmazásának, fontosabbá tette működését, rikitóbbá a fogyatékosságait, — de időtől és tértől függetlenül minden társadalom ellenálló erejét és fejlettségét az határozta meg, hogy az objektív világ és az emberi energiák relációit a tudatos és célszerű elrendezés elve milyen mennyiségi és minőségi terjedelemben uralta.

Mihelyst a létküzdelem megvívására az első két ember szövetkezett egymással, már beállott a munkamegosztás s mihelyst munkamegosztás volt, azonnal megkezdődött a célszerű rendezés. Ha két ősember halászni ment, hosszabb-rövidebb kísérletezés után bizonyára az dolgozott az evezőkkel, akinek izmaiban a tempó szabályossága és tartóssága fekiüdt s az dobta a szigonyt, aki a zsákmány pillanatnyi felbuklására gyorsabban és sikeresebben reagált.

És minden másirányú elbirálás, vagy máscélú erőszakosság dacára, a *homo oeconomicus* története ennek az egyszerű példának folytonos és mindig következetesebb, általánosabb ismétléséről tanúskodik. A szaporodás, a verseny és a gazdasági cselekvések növekvő sokfélesége ráparancsolták az emberiségre, hogy mindig több erővel és ésszerűbb csoportosítással töltsék ki a munkamegosztás kereteit s az egymásra következő történelmi korok grandiózus keretek csupán, az univerzális parancsteljesítés egyes fázisainak lehatárolásához.

Azok a határkövek, amelyek a történelem útján országok szétesését és forradalmak dülését jelzik, csak annyit jelentenek, hogy egyes konkrét formákba merevedett társadalmak képtelenek voltak termelő rendjüket *kibővíteni* s az államszervezeteikben osztályosult foglalkozások, pályák és sorsok szűk determináltságán végigsöpört a korkövetelmények vihara.

Ha a XX. század végtelenül szövevényes hivatás- és munkamegosztó életéből tekintünk a multra, tisztán látjuk, hogy a feudalizmust az emberiség intenzivebb erő kifejtésének szüksége buktatta meg, hiszen korunk csak az európai forgalom lebonyolítására több szellemi és anyagi energiát használ fel, mint amennyit a hűbéri társadalom összes szervező és végrehajtó funkcióinak elvégzésére igényelt.

Pedig ez a mennyiségi különbség nem is döntő tényező. Az újkor csodálatosan felfokozott munkaproduktivitása legnagyobb részben az erőhasználat új módjának származéka: az *indusztrializmus munkamethodusának érvényesülése*. A modern társadalom termelőhierarchiája a lángész és a napszá-

mostípus között az egyéni képességek millió formájának tudja megadni az erő kifejtés leghasznosabb, tehát a termelés szempontjából *egyenértékű* helyét. Ez az alapja hódító hatalmának és a jövő lehetőségének.

Gyakran halljuk azt az aggódo véleményt, hogy a technika kora megöli az egyén teremtő erejét s a feltörő tehetségeket lenyomja a tömegek szürke masszájába. Ebből a vádból csak annyi az igazság, hogy az individuум érvényesülésének módja megváltozott, mert önmagára utalt munkássága a legtöbb helyen feleslegessé vált s hatóerejében lecsökkent. Az egyéni felsőbbség ma csak a kollektív tevékenységek irányításában, szervezésében és felhasználásában érvényesülhet.

A feltaláló zseni valaha éveket pazarolt el, amíg gondolatát átvitte az anyagba, ma egy pár óra elegendő, hogy a megszületett gondolat specializált cselekvések láncolatán át és csak résztudással rendelkező emberek segítségével, a realizálás útját befussa.

Úgy a szellemi mint a fizikai munka egészét összefoglaló eredménye túlcsapott az egyénen. A megismerés és a termelés olyan széles területeket fog át, hogy felettük az egyes ember, tudást és készségeket befogadó képességének határoaltsága miatt, képtelen világos áttekintést szerezni.

A vas, a szén, a gőz és a villamosság térfoglalása már a tudományok kollektív, megosztott műveléséből származott: minden tudós a tehetségének legjobban megfelelő egyetlen tudásterület teljes kiaknázására vetette magát s összegezett munkájuk végső kirezgésében egy új világot teremtett. Amit Carlyle hősei megcsinálni nem tudtak, azt a hősök és a szürke emberek összeszervezett közössége egy évszázad alatt megvalósította...

Rockefeller emlékirataiban azt írja, hogy minden sikerét munkatársai helyes megválasztásának köszönheti s az újkor minden nagy szervező embere egy-egy példája ennek a kiváló tehetségnek.

A fizikai munka végzésében sem játszik kisebb szerepet a munkafolyamatok ismeretén alapuló egyéni képességértékelés. Az amerikai Ford-művekben a munka 7882 pontosan meghatározott részre van osztva s a teljesítményeknek ez az elhatároaltsága lehetővé teszi, hogy a munkások 43°/₆-a egy-napi tanulás után munkába álljon, s hogy nyomorékok, invalidusok, vakok és öregek az egészséges, fiatal munkásokéval egyenlő értékű munkát végezzenek. A munkások három osztályba tartoznak s minden újonnan belépő, először a *C* osztályba kerül, ahol a legprimitívebb mechanikai feladatok végzésére használják. De bármikor vizsgálatra jelentkezhetik s ha minősítik, úgy a *B* és *A* osztályba jut, ahol végső helyét képességeinek és felelősségérzetének fokozatos kipróbálása után kapja meg

Ez a tipikus industriális munkamegosztás, s ha a társadalom, az állam, a köz- és magángazdálkodás bármely ágát vesszük alapos vizsgálat alá, módszerének kisebb-nagyobb méretű alkalmazását még ott is megtaláljuk, ahol a géptechnika semmi szerepet sem játszik.

A szociológusokat a kapitalizmus kritikája vagy védelme teljesen eltérítette ennek a jelenségnek vizsgálatától, pedig bizonyosra vehető, hogy korunk vajúdó kérdései nem az osztályharcokban, hanem a munkaszervezet átalakulásában jutnak nyugvópontra. Az elért fejlődési fok már egy lavina, amely feltartóztathatatlanul kényszeríti a társadalmakat haladásukban a megtett út irányát követni s a tőke és a munka harca időleges, átmeneti kifejezése a további differenciálódás szükségének.

Az industrializmus örökre rányomta bélyegét a társas élet minden jelenségére. Mi a modern hadsereg?... Egy nagyüzem, amelynek értéke a helyes munkamegosztástól függ. Mi a modern közigazgatás? Mi a parlamenpolitikai párt? Mi a szakszervezet? Minden kérdésre ugyanaz a válasz.

A tudományos élet, a világnézetek küzdelme, az állami és gazdasági lét minden mozzanata az industrializmus megosztó és szervező hatalma alá került, — ez a tény kényszerítette belső konstrukciós változásokra az olyan államokat is, ahol az ipar fejlettsége még egyáltalán nem indokolta a régi hatalmi viszonyok eltolódását sem a tőkés sem az ipari munkásosztály javára. Oroszország a legjobb példa ennek a tételnek bizonyítására. Ez a hatalmas birodalom a cárizmus alatt, Európával ellentétben, először a hadseregben és a bürokráciában industrializáltatott s bár a bennük összefogott emberanyag hivatáslelkülete szerint a fennálló rend híve volt, a megszerzett hadsereg és bürokrácia és a középkori formákban maradt társadalmi rétegek ellentéte miatt az orosz középosztály az egész gazdasági élet áquivalens áthasonulásának leg-hatalmasabb tényezője lett.

A társadalomszervezés új methodusa az az objektív, de roppant nagy erő, amely egyszer begyökerezve teljes érvényesülésre törekszik s a politikai küzdelmeket és osztályharcokat térfoglalása mértékében enyhíti.

Rögös út, sok hiábavaló ellenállás és utopisztikus kísérletezés zárja el előlünk a szervezett társadalmakkal dolgozó jövőt, de a szemünk előtt lefolyó szociális harcokban már megnyilatkozik az összeütközések és átformálódások végső akarata.

Szélesebb rétegeken nyugvó felelősség, megosztottabb termelőszervezet, eredményesebb termelés; — ez a jövő nagy imperativusa.

Az industrializmus munkarendjében minden emberi tevékenység szervezett egységekben értékesül s ezért a fejlőd-

dés nem az egyének, hanem az egységek demokráciáját követeli. A foglalkozások, pályák, hivatások szerint tömörült szakmaszerű egységek az egymásba kapcsolódó munkafolyamatok egyenértékűségének öntudatával törekednek a horizontális elhelyezkedésre.

A nagytőkével szemben a kartellek és trösztök módszerével csoportosult munkásszervezetek állanak; az iparral szemben a mezőgazdák kooperációja védi az agrárius érdekeket, — a kereskedelem azonos tömörülésekkel küzd a forgalmi és csereérdekekért s az érdekelletétek anarchikus szélsőségeit az állam is munkamegosztó, szervezett hatalommal szorítja vissza.

A nagy egységeken belül az egyes alárendelt csoportok szintén horizontális elhelyezkedésre vágnak: az ipar és kereskedelem tőkései, a vas- és fémmunkás szakszervezetek, a kis- és nagybirtokos szövetségek, a szellemi munkások különböző egyesületei és a kulturális társulatok fölfelé és egymás között a részek egyenjogúságának, a belső privilégiumok megőrzésének párharcát vívják.

Végtelenül csalódnak, akik az európai civilizáció betegségét futó bajnak minősítik. Egy világtörténelmi átértékelés korát éljük, mert egyre érezhetőbb lesz, hogy a jelenlegi termelési mód és annak hatalmi foglalata a megnövekedett világ-szükségletek kielégítését nem tudja biztosítani. Ennek az átértékelésnek láza tüzeli az agyakat, rombolja a megfakult tekintélyeket s ez szül lelketlen spekulációt vagy otromba proletárruralmat ott, ahol az evolúciós átalakulás rugalmas ereje kivéült csontokba merevedett.

Európát csak az erkölcsi és szellemi képességek abszolút kihasználása mentheti meg a katasztrófától. Sokan és sokszor hangoztatták már ezt a vulgárisná vált igazságot, értvén alatta nagy nemzetmegváltó személyiségek kutatását, vagy hatalomra juttatását, de az elmondottak alapján értelme így módosul:

A differenciált társadalmakban az egyénnek nincs radikális átformáló ereje, mert a kialakult szervezetek és intézmények belső törvényszerűségeit megtörni nem bírja. Az egyén csak akkor lehet a korkövetelmények döntő jelentőségű kifejezője, ha a kollektív összezárkozásokból indul ki, ha a szervezeti formák belső erejét növeli s a bennük megadott kulturális és gazdasági lehetőségek egyetemessé tisztult megvalósítását tüzi ki elérendő célnak. Fel sem tehető, hogy a produktív osztályoknak a termelés és elosztás egyenjogú intézéséért folytatott harca alábbhagyjon, de hogy a végső kompromisszum tényleg az összes érdekeltek megelégedésével létesüljön, ahhoz elsősorban arra van szükség, hogy az összes termelőcsoportok és munkaegységek belső hierarchiája a tökéletesedés legmagasabb fokát érje el. Az orosz kommunista forradalom szétrom-

bolta a társadalmi rend vertikális építményét, mielőtt az uralgó osztályban képviselt szervező energiákat a szakmaszerű szervezetekben elosztottan fejlődő új erők pótolni tudták volna s ezer örülete közül az volt a legörülteb feltevése, hogy a jogokban egyenlősített, de belső szervezetükben primitív és anarchizált munkáscsoportok idő- és anyaglopás helyett dolgozni fognak...

Amilyen fontos útat nyitni a nagy szervező tehetségeknek, ugyanolyan fontos minden egyénnek a kollektív egyiségbe való elhelyezése is.

Többet ér egy 20 emberrel dolgozó gyár testületi szellemének és munka elosztásának megjavítása, mint 800 munkás individuális felvilágosítása!

Értékesebb egy helyesen kiválasztott s belső értékében tökéletesen rendezett kis hadsereg, mint egy milliós szervezetlen szoldateszka.

Több hasznát látja az állam a gondosan kiválasztott hivatalnokokkal és átgondolt munkamethodussal dolgozó, szellemileg egységes kis bürokráciának, mint az óriássá dagadt miniszteriális centralizmusnak.

Korunk minden értéke az élet és munkaközösségekben van felhalmozva. Az új szociálpolitika a családból az új kulturális és gazdasági politika a munkaegységekből kell kiindulion, mert ezek a szociális sejtek az egyénhez viszonyítva a továbbfejlődés felbecsülhetetlenül nagyobb energiáit birtokolják.

Itt kapcsolódik be a pályaválasztás tudománya a legáltalánosabb társadalomszervezési problémába s szerepét a kibontakozásban az teszi fontossá, hogy nem ismer különbséget magasabb és alacsonyabbrendű munka között, hogy elmélete a munkában adott társadalmi szolgáltatások egyenértékűségét vallja s vizsgálati módszereivel a szellemi és fizikai munkafolyamatok minden ágát egyforma értékeléssel méri az emberi képességekhez.

A pályaválasztás tudományát a társadalomszemlélet egy új szempontja szülte. Amikor az egyén képességeit a megfigyelés és a mérés segítségével meghatározni igyekszik, vizsgálatainak mindig az a kérdés az előljárója, hogy az egyén munkatípusa melyik foglalkozási egységnek jelenti a legnagyobb értéket s hogy viszont az egyén határolt képességeit melyik munkaegység emelheti a legmagasabb hatófokra.

„The right man on the right place“ jelszava csak ilyen értelemben használható. A részek organizációjának fontosságában nem lehet értékkülönbség, mert az egyfoglalkozásúak progresszive haladó szövetkezése, minden mesterséget a társadalmi munkaszervezet el nem hanyagolható szerves részévé változtat.

Ahol ezt megértették, ott kikülönült és elszélesedett a pályaválasztás tudománya s megteremtette a gyakorlati tanácsadás exakt módszereit.

III.

Amikor a nagyipar a felfedezések és találmányok nyomán, a koncentrált tőke vezérlete alatt hódító útjában elpusztította a középkori kézművességet, a céhrendszerrel egyidejűleg a gazdasági élet számos egyéni értékét is megsemmisítette.

A *primitív kapitalizmus* korában a gépenergiák kihasználása volt a produktivitás és a tőkehaszon szinte kizárólagos alapja. Az emberiség gazdasági harcában résztvevő tudományok a technika tökéletesítésében látták legfőbb feladatukat s amíg az újítások forradalmi bősége elegendő volt a vállalkozók profitját biztosítani, addig a termelés szubjektív eleme az ember, brutális bőkezűséggel prédáltatott.

A gép ontotta az aranyat; — az emberi munkaerő ökonomikus felhasználása és védelme a kalkulációkban nem játszott számottevő szerepet s ha a munkás maximális teljesítőképessége megroppant, az utcára került, ahol a tőkés gazdálkodás mindent átformáló viharától a falukból felsodort új, izmos tömegek várakoztak végigélni elődeik kegyetlen sorsát. Való igaz, hogy ebben az időben a bányalovak és szerszámok okszerűbb védelemben részesültek, mint a bányászok...

Ennek az egészségtelen állapotnak, legalább részlegesen, a *kifejlett kapitalizmus* kora vetett véget.

A találmányok és a felfedezések gyors tempójában az emberi szellem időleges végességének határához ért s megcsendesedve az elért eredmények elmélyítésének és általánosításának reformáló munkájához fogott. Ez a periódus teremtett iparállamokat és világforgalmat s az industrializmus elvét a társadalmi lét minden jelenségében uralomhoz juttatta. A munkamegosztás és munkaegyesítés rendszeres kibővítése két irányban okozott alapvető változásokat:

1. a társadalomban a tőkések mellett megnövelte a termelésben részes többi emberi tényezők fontosságát;

2. a munkamódszerben előtérbe tolta az üzemszervezés kérdését. Az első okozat szülte a modern társadalomtudományt, a szakszervezeti mozgalmakat és a különböző termelőosztályok kollektív-politikai szervezeteit. A második az üzemtudomány és a tudományos pályaválasztás elválaszthatatlan egységét, a gyárak, hivatalok, üzemek, üzletek munkamenetének észszerűsítését s az egyéni képességek új, gyakorlati értékelését. A társadalmi téren nyilvánuló követelmények a közvéleményben erősebb visszhangra találtak, mert azok politikai cselekvésekben csúcsosodtak ki s a tömegeket mozgató érzelmeket és szenvedélyeket foglalkoztatták.

A differenciálódás munkamódszeri hatása által kiváltott követelményekben nincs érzelmi mozzanat s így természetes, hogy a teljesítésükre irányuló cselekvések nélkülözik a tömegakciók népszerűségét és általánosságát. A gazdaságos anyag- és energiahasználat, az intenzív munkafolyamat, az ipari normalizálás, a szerszámgép és az emberi teljesítmények legtökéletesebb pontjának keresése; egytől-egyig olyan kérdések, amelyek tisztán az értelmet foglalkoztatják s úgy elméleti mint gyakorlati megoldásuk csak az iskolázott, fegyelmezett agymunka eredménye lehet. Ez a vizsgáló, törvényt megállapító és rendező szellemi tevékenység az alapja minden haladásnak s amit a kapitalizmus a világháború kitöréséig az emberiség javára létrehozott, abban a termelésre irányított szellemi energiáknak sokkal nagyobb szerepe van, mint a sokat hangoztatott személytelen tőkének. A szocializmus a „termelő eszközök“ expropriálását a gyárak, gépek és a tőke társadalmosításában látja, de elég egy pillantást vetni a modern nagyüzemek végtelenül szövevényes szervezetére, hogy a szellemi tényezők növekvő és domináns fontosságában a törvényekkel vagy erőszakkal ki nem sajátítható legfontosabb termelő eszközt felismerjük. Ha egy társadalomban a gazdaságszervezés intellektuális tudásmennyiségét egy különálló kis csoport birtokolja, akkor a termelő osztályok jogegyenlősége legfeljebb gondosan ápolt illúzió lehet. Minden munkaegység és hivatásszervezet jogi és gazdasági szintjét csak úgy emelheti, ha emberanyaga az eredményes termelés szellemi eszközeit fokozatosan kollektív, belső tulajdonba veszi.

Az osztályharc még a legjobb hatásában is csak negatív irányban támogatja a termelés átszellemesítését, t. i. a szociális törvényhozás mint az osztályküzdelmek kiegyenlítő származéka, közvetve kényszeríti a tőkéseket, hogy a haszon-szerzés durva és alacsony szellemi színvonalon mozgó formáit összetettebb, intellektuális munkamódszerrel helyettesítsék. A háború alatt a magyarországi hadivállalkozók nyereségének tekintélyes része, a hiányos munkavédelem miatt, a dolgozó asszonyok, gyerekek és férfiak igen szimpla kizsákmányolásából kerekedett. Angliában, ahol nem volt helyhez-kötöttség és volt államilag ellenőrzött béregyeztetés, nem lehetett a nálunk divatos módszerrel milliókat összeharácsolni; de ki állítja, hogy az angol vállalkozóknak emiatt kisebb volt a háborús szerzeményük? A különbség a haszon-szerzés módjában volt s a felhozott példa a fejlettség két pólusával bizonyítja, hogy a szellemi reorganizálás vonalában a gazdasági és kulturális élet emberibbé alakításának termékeny lehetőségei fekszenek. A kifejlett kapitalizmus már régen utat vágott az új rendszer felé. Az üzemek módszeres vizsgálata és emberökonomiai tökéletesítése félév szá-

zados múltra tekint, de a gyakorlatilag alkalmazott új tudás hosszú ideig titkos tudomány maradt, mert az egyes gyárak és nagyvállalatok a verseny érdekében sem a kutatásokat, sem a változtatásokat nem publikálták.

Taylor volt az első tudós, aki a gazdasági élet pszichofizikai törvényein épült munkaelméletével a nyilvánosság elé lépett s feltűnő, szenvedélyesen támadott és védett rendszerével az egyetemes érdeklődésnek indító lökést adott. Elmélete az emberi fizikummal mint energiaforrással foglalkozik s bizonyítja, hogy a testi erők módszeres felhasználása a munkaproduktivitást az eredeti termelékenység sokszorosára emeli. Taylor a munkaközösségekben még kiválasztás nélkül összefogott nyers tömegeket lát s észszerűbb csoportosításuk törvényeit csak a normális fizikai működések megosztásáig deklarálja. A taylorizmus rövid idő alatt elterjedt gazdasági eredményeket hozott s egy olyan irodalmat teremtett, amelyben a bizonyítások és ellenérvek már a munkamegosztás összes kérdéseit felölelték és belevonták a szakszerű vizsgáldás körébe.

Münsterberg Hugó munkássága a második hatalmas lépés e tudományban. Gondolatrendszere szorosan Taylor művéhez kapcsolódik, de ő nem elégszik meg a véletlenül adott csoportok átformálásával, hanem a csoportokat is válogatni akarja, a gyermekkortól a munkahelyre vezető út kijelölésével: a pályaválasztással.

Amíg az elmélet a pedagógiai szemlélethez jutott, az ipari élet mélyreható gyakorlati átalakuláson ment át: a technikában az ember, a szervezetben az egyén szerepének és fontosságának jegyében. A szerszámgépek megtervezésében a velük dolgozó emberek leggazdaságosabb mozgásainak és fogásainak megfelelő formára törekedtek. Az üzemekben szétválasztották a szervezés-kormányzás-igazgatás régi közös feladatkörét s a vezető személyiségek munkáját is a tehetségüknek legjobban megfelelő egyetlen munkakörre koncentrálták. Az újításokban vezető államok, illetve nagyvállalatok hatalmas energiátöbbletbe jutottak s jobban bírták a versenyt és a tőkesítést.

Az Egyesült-Államokban, Angliában és Németországban egymásután létesültek a kísérleti állomások és laboratóriumok a munkaszervezés konkrét módszereinek tanulmányozására és mindenütt az a meggyőződés alakult ki, hogy a meglévő ipari munkamegosztást az elhanyagolt emberi képességek megosztottságával kell összhangba hozni és úgy tovább fejleszteni.

Taylor és Münsterberg elmélete egyformán az ember és a munkaismeret összekapcsolásán épült, de rendszereiknek tudományos továbbfejlesztése mégis két különvált disciplinát eredményezett. A szakemberek Taylorra vezetik vissza mind-

azokat a törekvéseket, amelyek a meglévő munkaegységek, foglalkozások és berendezkedések termelőképességének emelését célozzák és Münsterberget tekintik azon irányzat meg­alapítójának, amely a munkakeretek jövőbeli produktív kitöltését tűzte ki gyakorlati célnak. Így különültek el egymástól az üzemtudomány és a tudományos pályaválasztás, habár ez a megkülönböztetés csak egy elméleti osztályozás a feladatok pontos kijelölésére, mert a valóságban csak a társadalmi munkaelmélet egyetemes tudománya él, amelynek problémái egy feloldhatatlan kölcsönviszonylatban változnak és módosulnak, akár az üzem, akár a pályaválasztás szempontja vezet tudományos és alkalmazott eredményekhez.

A világháborúig az üzemtudomány erőteljesebb haladást mutatott mint a pályaválasztási tanácsadás tudománya; ennek az a természetes magyarázata, hogy a gazdasági érdekeltségeket jobban vonzotta a munkamódszer megreformálásának aranyban azonnal kifejezhető előnye mint a jövő haszna. Az üzemszervezés fejlődése azonban nem maradhatott hatás nélkül a pályaválasztás tudományára sem. Az üzemtudományban a gép- és anyagvizsgálat mellett csakhamar a személyzetkiválasztás kérdése lett a legtermékenyebb s a különböző tudományok művelőinek munkaközösségéből kialakult a megoldás új tudománya, az *ipari pszichotechnika*. Célja, az üzemtermelésben hasznosított összes eleve energiamentységet egyéni képleteiben vizsgálni s a fiziológiai tulajdonságok, a munkaritmus, a figyelem, a szemlélet, emlékezet és intelligencia instrumentális mérése alapján lehetővé tenni az üzemszemélyzet átcsoportosítását, a széttagolt munkafolyamatok és az egyéni munkaképességek legtökéletesebb összhangja érdekében.

Moede szerint „a pszichotechnika az üzemtudomány záróköve“. Ez a meghatározás egyoldalú, mert a pszichotechnika új kezdést is jelent a pályaválasztás exakt módszereinek megteremtésében. Hangsúlyozni óhajtom, hogy minden pályaválasztási tanácsadást, amely nem az üzemtudományt szolgáló pszichotechnikában gyökeredzik, már eleve céltalannak és helytelennek tartok. Az ipari pszichotechnika kapcsol az üzemkövetelményekhez, a reális élethez s ez az áthidaló tulajdonsága a helyes pályaválasztási tanácsadás legbecsesebb alkatrésze.

A pszichotechnikai vizsgálatokkal kapcsolatos pályatanácsadás az első komoly kísérletezés a társadalmi munkamegosztást időbeli tartományban tökéletesíteni, az egymásra következő nemzedékek munkaszervezeti összefüggése szerint. Az üzemszervezésben dolgozó pszichotechnikát a jelen jó vagy rossz adottsága irányítja, de a pályaválasztásban mint a jövőre irányított általános munkapolitika tényezője érvényesül.

Igen érdekes példa erre Németország, ahol a világháború következményeit figyelő szakemberek arra a meggyőződésre jutottak, hogy a német nehéz vasipar válsága évtizedekig is eltarthat s azt ajánlották, hogy a nemzeti vagyonosodás eltö-mött forrásait a feldolgozó finom ipar tudatos fejlesztésével helyettesítsék. Ez az ajánlat meghallgatásra talált s a birodalom hatalmas pályatanácsadó szervezete ennek a munkapolitikai elvnek megfelelőleg iparkodik vizsgálni és irányítani a jövő nemzedéket.

Az ipusztrialis munkamegosztás gyakorlati követelményeit szem előtt tartó pályatudomány legelőször az angol-szász államokban érvényesült intézményesen biztosított tevékenységekben. Az európai kontinensen Németországban honosodott meg legelőbb, ahol a gyárak, társadalmi egyesületek és különböző kulturális társulatok által létesített pályaválasztási tanácsok gyors elterjedése után a porosz kultusz-miniszter 1910-ben rendeletet bocsájtott ki a nyilvános pályaválasztási tanácsok felállításáról s ez a rendelet egész Németországban megindította a hasonló intézkedések sorozatát.

A világháború korszaka óriási léptekkel vitte előre a pályaválasztás tudományát és gyakorlatát. Az Egyesült-Államokban az egész hadsereget pszichotechnikai kiválasztással állították össze. Megállapították a vezetésben a különböző hadműveleti ténykedésekben, a műszaki munkálatokban és a harcban szükséges katonatípusokat s a laboratóriumokkal dolgozó tanácsok az emberanyagot a lelki és testi képességek szerint arányosan szétosztották a csapattestek között.

Németországban a pszichotechnikai kiválasztással az automobilos, repülő, kerékpáros osztagok és a műszaki csapatok összeállításában érték el rendkívüli eredményeket. A pszichotechnikai háborús munkálatokhoz Németországban csatolták legelőször hozzá a rokkantak pályaal-kalmassági vizsgálatát.

1919 őszén nyílt meg a kölni *Poppelreuter-intézet*, ahol az agysérültek tanulmányozásából az általános munkapszichológia is igen becses eredményekhez jutott. Charlottenburgban külön intézetet állítottak fel a műtagok vizsgálatára és gyakorló műhelyeket az amputáltak megfelelő új pályákra való betanítására. Ezek az intézetek a hasonló célú társadalmi egyesülésekkel szövetkezve képezték a rokkantak pályatanácsadó szervezetét s a hosszadalmas bürokratikus eljárások mellőzésével biztosították a háború legszerencsétlenebb áldozatainak tartós gazdasági megsegítését. A rokkantgondozás pszichotechnikai megoldásának az volt a legüdvösebb eredménye, hogy sikerült a hadisérültek arányos elosztása az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság foglalkozási ágaiban, míg máshol, nálunk is, a rokkantak legnagyobb része a nagyvárosokba szorult s megfelelő foglalkozások nél-

kül a szociális bizonytalanságot és a charitatív terheket növelte.

A világháborút követő látszatzéke, a munkaorganizáció tudományának fontosságát erősen megnövelte. Az a csöndes ökonómiai háború, amely a régi államalakulatok, gazdasági egységek és forgalmi utak erőszakos megváltoztatásával akar Európában új erőviszonylatokat teremteni, lecsökkentette az egész kontinens termelését. A háború óta nincs aktív mérlege egyetlen európai államnak sem. Pusztulnak az örökölt szellemi és anyagi javak, az erőgépek munkáját hovatovább a napszámosmunka váltja fel, a pénzrendszerek összeomlanak, a kereskedelem spekulatív árutologatásból gazdagodik s ezt az egész bomlási folyamatot a munkanélküliség és a társadalmi harcok súlyosbítják. A közgazdasági tudományok elvesztették autoritásukat, mert az élet a régi, pontosan meghatározott fogalmak alá új tartalmat csúsztatott s ma már tudományos anarchiáról beszélhetünk, mert a tudósok sem tudnak a megváltozott jelentésű szavak között eligazodni.

Ebben a nagy zűrzavarban egyetlen szilárd pont a termelés restaurálására irányuló törekvés s annak tudományos alapja a társadalmi munkaélet. Az 1922-ben tartott eisenachi kongresszuson a germán világ összes szociálpolitikusai állást foglaltak egy új, termelőpolitika mellett, amelynek alapelve az emberi szellemnek és fizikumnak rendszeres hozzáalkalmazása legyen a munkafolyamatokhoz és munkaeszközökhöz.

1923-ban a munkanélküliség leküzdésére alakított nemzetközi bizottság a luxemburgi ülésen kimondotta, hogy a munkanélküliség egyik nagy okát a methodikusan előkészített pályatanácsadás hiányában látja s az összes nemzetek számára egy közös programot ajánlott a pályaválasztás tudományának fejlesztésére és a pártatlan tanácsadó szervezetek egyöntetű felállítására.

Az egyik határozatot a gazdasági, a másikat a szociális viszonyok megjavításának szándéka szülte és mindkettő ugyanazt ajánlja: haladni, fejlődni a kivizsgált munkapszichológiai igazságok alkalmazásában, hogy a megosztott tevékenységekből származó össztermelést a társadalom minden tagja a legproduktívabb képességeivel szolgálja és szilárdítsa. Az eisenachi és luxemburgi határozatok nem egy új kezdést javasolnak, hanem az elért pozitív sikereket törvénytílik.

Elég megemlíteni, hogy jelenleg Amerikában több mint 1000, Németországban pedig közel 300 intézet és tudományos társulat foglalkozik a fizikai és szellemi munka specializált kérdéseivel s ez a hatalmas elméleti hálózat az eredményesség és a fejlődés óriási energiáit önti a munkahelyekre és a pályá-

választási tanácsadás gyakorlati szerveibe. Ma már az összes kultúrállamokban a pályaválasztási tanácsok hivatalos állami jellegű intézmények, olyan szervezeti formákban, amelyek a közoktatásügy és a közgazdasági élet között egy új szellemet kiváltó, egészséges összefüggést biztosítanak.

A kiválasztás módszerei természetesen még nem egységesek. Minden államban a sajátos viszonyok és a tudományos előkészítés szabja meg az alkalmazott rendszerekkel elért eredmények nagyságát. A charlottenburgi laboratórium pszichotechnikai módszere alapján adott pályatanácsadási szakvéleményeket, az évek múltán végzett ellenőrzés 87%-ig helyeseknek találta. Ennek az eredménynek a szakképzés racionalizálása és az energiatakarékosság szempontjából már óriási jelentősége van. Az altonai vasútigazgatóság körletében 1919-ben a vasúti műhelyek tanoncifjúságát kísérletképpen két külön csoportban kezdték foglalkoztatni. Az egyik csoportba csak pszichotechnikai vizsgálat után, a másikba a felvételre jelentkezők régi és egyszerű besorozásával vették fel a tanoncokat s a megvizsgált csoport másfél év alatt tökéletesen elsajátította azokat a szükséges szakismereteket, amelyeknek beidegzésére a többieknek 3 év is kevés volt. Ugyanezt a különbséget látjuk a pszichotechnikai vizsgálatok üzemi alkalmazásának hatását kimutató összes statisztikákban. A válogatatlan csoportok munkateljesímenyeit a bennük foglalt legrosszabb egyéni szolgáltatások nívója határozza meg, ezért emelkedik olyan feltűnő módon a produktivitás a munkaerők helyes kiválasztása után.

Lehetetlen egy értekezés keretében az új módszerek teljes ismertetése s ezért csak *Rossolimo*, *Lazar*, *Tremmel*, *Drury*, *Link*, *Stern*, *Wiegmann*, *Schlesinger*, *Giese* és *Moede* munkásságára utalok, valamint *Lipmann* 1922-ben megjelent pályaválasztási bibliográfiájára, amely a felnőttek és ifjak képességvizsgálatának csodálatosan megnövekedett irodalmát egészen felöleli.

A képességvizsgálat legnehezebb, de egyúttal legfontosabb területe a szervező tehetség és a tiszta szellemi tevékenységek értékének kutatása. Bizonyos, hogy a pozitív eredmények itt fognak késni a legtovább, habár eddig is fontos eredményekről lehet számot adni. *Valentiner* egy értékes módszert teremtett a magasfokú iskolák növendékeinek kiválogatására, *Rorschach* pedig egy pszichodiagnosztikai eljárással kísérte meg a teremtő erőnek és a központi lelki funkcióknak feltárását. Ide tartozik különben a napjainkban már erősen kultivált kiváló-egyéniség vizsgálat is.

Az újkori nagy vezető férfiak, a politikusok, gyáralapítók, bankárok, nagykereskedők és üzemorganizátorok alkotásainak, feljegyzéseinek és a memoároknek (*Rockefeller*, *Ford* stb.) rendszeres tanulmányozásából igen sok értékes

megállapítás származott a vezetőszemélyiségek pszichikai konstrukciójának megismeréséhez.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a munkaelmélet fejlődése egyre jobban előtérbe állítja a tehetségek kérdését. Minél mélyebben világít be a tudomány a társadalmi munkaszervezet rejtelmeibe, annál világosabb lesz bennünk a megismert hiányok érzete s a vágy egy új embertípust kinevelni, amelynek szellemisége felkészülten átfogja, rendezze és irányítsa a belsőleg anarchikus társadalmakat. A munkamegosztás tökéletesedése elfinomítja a munkaszervezeteket, demokratizálja a foglalkozásokat, de a vezető egyéniségek elé minden lépéssel nagyobb feladatokat állít.

A tehetségek százezernyi válfajára van szükség s mindegyikre egy meghatározott helyen, ahová jelenleg csak véletlenségből jutnak. Hiszen még a szakiskola sem nevel a képességek összege és iránya szerint! Az életben az érvényesülésnek olyan munkaköreit látjuk, amelyekre nincs iskolai tananyag és olyan képességek segítik az egyént a vezető pozíciókba, amelyeket az iskolai képzés ideje alatt egyáltalán nem vesznek művelés alá.

Vajjon úgy lesz valaki zseniális gyárszervező, vagy bankigazgató, hogy kiiskolázott szakmérnöki vagy könyvelői tudását továbbfejleszti? Ellenkezőleg. Lerázza magáról a rárakott fölösleges terheket s keresi rengeteg fáradsággal azt az ösztönösen hasznosnak felismert tudásanyagot, amely igazi rendeltetéséhez segíti.

A tehetségek kiválasztásának és különleges nevelésének szintén a pályaválasztási tanácsadás az első fóruma. Angliában, Amerikában és Németországban már létesültek olyan külön tehetségiskolák, amelyeknek működését a pszichológiai tudományok és a munkaelmélet együttes alkalmazása szabályozza.

Ezek az iskolák az emberi értelem megbecsülésének hirdetői s jövő hivatásuk utat mutatni a pályaválasztás döntő fontosságára alapozott közoktatásügyi reformoknak.

IV.

Magyarország kultúrája és a magyar társadalom lelkiisége még nem fejlődött odáig, hogy hazánk kemény megpróbáltatásokkal veszélyeztetett létét a szellemi energiák szervezettségével tudná védeni.

Magyar társadalmi munkaelmélet, magyar pályaválasztási tanácsadás nincs. Ezen a téren ott állunk, ahol a nyugati országok 30 évvel ezelőtt állottak: a gyárak, a vállalkozók, bankok, kartellek és trösztök emberpocsékoló, titkos tudományának korszakában.

A magyar középosztályból hiányzik az érdeklődés a

munkaszervezés kérdései iránt, hiányzik a megértő és kutató érzék a létformák magasabb határainak kereséséhez s ahogy a multban feldöbbsent tudatlansággal állott a forradalmak szociális problémái előtt, változás nélkül úgy fog a jövőben is a folyton csökkenő munkaproduktivitás által okozott társadalmi viharokkal szembenállani.

Ha az okokat keressük, amelyek ezideig megakadályozták a magyarság latens képességeinek kifejlesztését és koncentrálását, akkor lehetetlen rá nem mutatnunk *az oktatásügy, a tudományos élet és a társadalmi szellem régi hibáira*.

A magyar közoktatásügyi politikát a mult század elvont eszmeharcainak öröksége irányítja. A nevelés-oktatás szellemenyerev, milióellenes és irracionális. A pedagógiai célkitűzésekből hiányzik a praktikum, a nyílt szembenézés az élet változó követelményeivel.

Eötvös József báró a liberális világpolgári öntudat kifejlése és a természettudományok elkápráztató föllendülése idejében jelölte ki a követendő utat a magyar iskoláknak s akkor természetes volt az ismeretek összességének birtoklására törekvő polgári individualizmus. De azóta a munkamegosztás világgazdasági térhódítása tökéletesen megváltoztatta az eszmék és az egyének szerepét, anélkül, hogy a magyar pedagógiai gyakorlatban a legkisebb változás történt volna. Ma már képtelenség a tudományok végletekig megnövekedett ismeretanyagát úgynevezett „harmónikus egészben“, egyéni tulajdonná pedagogizálni, képtelenség független eszmei tartalommal telített polgárokat nevelni s a mi iskoláink mégis erőszakolják ezt a holt irányzatot és fáradt agyú, gyorsan kijózanodó idealistákat rajoznak az élet forratagába.

Népoktatásunk cselédnépséget, felső iskoláink alkalmazottakat termel, — ezért foglalták el egy fél évszázad alatt a törvényhozásilag polgáriasult magyar közgazdaság üresen álló vezető és irányító pozícióit, a világ minden részéről ideözönlött idegenek.

„Tudj mindent, ami harmónikus egyéni mivoltodat teljessé teszi.“ „Légy elégedetten szegény és szolgálj az eszmét“: körülbelül ez a két mondat a magyar felső- és alsófokú nevelés maradi jelszava.

Amerikában és Angliában nyílt becsületességgel meg merték mondani a tanuló ifjúságnak: „Tanuljatok egyirányban, alaposan, teremtő módon, mert a szaktudás hoz jólétet és vagyont s az örök emberi ideálokat anyagi függetlenségben jobban tudjátok szolgálni.“ Mennyivel frissebb, munkára serkentőbb ez a szellem, milyen hatalmas rugóit mozgatja meg az öntevékenységnek és milyen gyorsan megteremti azt az új emberértékelést, amely nem a foglalkozásban,

hanem bármely munka tökéletes végzésében keresi a legjobbak demokráciáját!

Magyarország a tehetségek földje s hozzátehetjük, hogy az elkallódott, szerencsétlenné vagy antiszociálissá vált tehetségek hazája. Sehol a világon nem futkos annyi hasznavehetetlen, félbolond zseni mint minálunk, akiket másra neveltek mint amit az életben találtak vagy ősi erejüket parlagon hagyták, kiműveletlenül vidéki öncsodáltatásokban szétömleni.

A magyar nevelésügyi politika ezer és ezer részlete szorul revízióra, de elsősorban a szelleme kell megváltozzék ahhoz, hogy a nemzet munkaképességét intenzívebbé tegye.

Pedagógiai felkészültségünk nagy hiányosságaihoz hasonló szegénységet mutat a magyar tudományos élet is. Szellemi kultúránk befelé szervezetlen, kifelé hatástalan. A tagoltsága beteges, mert túlfejelettek azok a tudományok, amelyek a magyarság mai élet-halál harcában fölösleges luxusnak tekinthetők s viszont kicsi a képviselő és gyenge az erő azon a részen, ahol a ránkzúdult ökonomiai romlás ellen a tudomány frontját kellene kiépíteni.

Sajnos, minálunk még az égetően szükséges tudományok is kitaposott, régi utakon haladnak s nem tudják megtalálni az összeköttetést a gyakorlati élettel. Nézzük csak meg például, hogy a magyar pszichológia mit produkált az utolsó hat évben s azonnal megértjük a társadalom sokszor felpanaszolt részvétlenségét. A megjelent terjedelmes s a tudományos világ által nagy elismeréssel fogadott könyvek és értekezések a pszichológiai tények elméleti magyarázatával foglalkoznak. Tudósaink fölös mennyiségű energiát pocsékolnak a fogalomképzések és meghatározások vitájára s becsúgyuk kielégül egy-egy elmélet kitalálásában, védelmezésében vagy támadásában. Osztályoznak, csoportosítanak, keresztelnek, de a mesterségesen elnyújtott bizonyítási eljárások végén sehol sincs olyan végső termékeny eredmény, amelynek a segítség után kiáltó élet hasznát vehetné. Az „önmagáért való tudomány” babonája ajándékozott meg bennünket evvel az irányzattal, ami lényegében nem más, mint kényelemszeretet és idegenkedés a meglévő tudásanyagot új szempontok átértékelő bírálata alá bocsájtani.

Fölösleges és messzire vezető volna vizsgálni az organikus bajokkal terhelt magyar társadalmi életet, mert a nevelés és a tudományok állapota mint determinált okozatra világítanak rá. A múlttól örökölt romantikus hajlam, a fantasztikus politikai álmok uralják a lelkeket s a vérmérséklet és az osztálytartozandóság szerint alakult csoportakaratok egymást semlegesítő pólusokra bontják a társadalom energiakészletét.

Ebben az áldatlan állapotban a belső szétesettség megszűnését csak a szellemi élet nagystílusú átalakításától vár-

hatjuk. A *szellemi és gyakorlati élet kölcsönhatását kell megteremteni*, hogy minden hivatalos intézményben és szabad munkatársulásban a kollektivitás érzése feltámadjon s a differenciált foglalkozások összes irányító és vezető faktorai ésszerű célok megvalósítására egyesüljenek.

Az iskolákban az átlagszolgáltatásokon felülemelkedő szakember típusát kell ideállá tenni az összes élethivatások előkészítésében s a tanuló ifjúsággal, legyen az egyetemi hallgató vagy iparostanonc, meg kell értetni, hogy a becsületes anyagi jólétet csak a szakismeretek birtoklása tudja biztosítani.

A tudományos életben új kooperációkra és célkitűzésekre van szükség, hogy a szakembernevelés elméleti előfeltételei végre megszülessenek s hogy a társadalom segítő szándéka és tudománybecsülése biztosíttassék.

Ennek a szellemi újjászületésnek nincs hálásabb talaja és kedvezőbb lehetősége mint a munkaelmélettel összekapcsolt pályaválasztási tanácsadás előmozdítása. Szerény értekezésem egész gondolatmenetére utalok, bizonyítani, hogy a pályaválasztási kérdések felkarolása egy új, intellektuális világszemléletet jelent, amelynek egyesítő ereje szociális életünk gyökeres átalakításához minden praktikus tudomány és minden társadalmi osztály közreműködését biztosíthatja.

Nálunk csekély előmunkálata, kevés híve van az értelmi munkapolitikának ahhoz, hogy a vezető nemzetek berendezkedéseit rövid idő alatt átültetni megpróbáljuk. A türelmetlen előretörés nem hozhat maradandó sikert, mert a külföldtől csak tanulni lehet, de a megszerzett tudást csak a hazai viszonyokhoz mért alkalmazás gyümölcsözteti. Szemelőtt tartva a magyar társadalom realitásait, a kitűzött cél megvalósításához a következő három alapvető kérdés tisztázása szükséges:

1. Milyen *egyéni és testületi képviselőre* számíthat a pályaválasztási tanácsadás meghonosítására irányuló mozgalom?

2. Milyen tárgyi és törvényes lehetősége van a szükséges *tudományos vizsgálatok és a gyakorlati munka* megkezdésének?

3. Milyen *szervezeti formában* és hogyan történjék a célhoz vezető kezdeményezés?

Az alábbi válaszok egyúttal a teendők rövid programját adják.

1. Minden tudomány, amely a társadalmi munkaproductivitást szolgálja, forrástudománya a pályaválasztási tanácsadásnak, és minden érdekelttség, amely a termelés fokozásáért gyakorlatilag dolgozik, érdekelt a pályaválasztás kérdéseiben is. A külföldön már elkülönült egymástól az üzemi munka és az ifjúsági pályaválasztás pszichotechnikája,

nálunk azonban a kezdő alapokat kell lerakni s a közgazdasági testületek sem juthatnak el az üzemorganizációs törvények alkalmazásáig, amíg az elméleti előkészítés támogatásával a sikeres gyakorlatnak szellemi légkört nem teremtenek.

A következő táblázat az I. részében feltüntetni igyekszik az egyes tudományok összefüggését a pályatanácsadás tudományával, a II. részben pedig felsorakoztatja az egyéni hivatások és a kollektív szervezetek azon csoportjait, amelyeknek új munkaközössége biztosítani tudná a pályatanácsadás tudományának módszeres művelését és intézményes gyakorlatát.

Pályatanácsadás tudománya.	
Szociális törvényszerűségek	Individuális törvényszerűségek

I.

Szociális- politika	Gazdaság- politika	Általános munka- módszer	Társadalmi munka- organizáció
társadalmi,	gazdasági,	üzemi,	szervezeti
v i z s g á l a t o k			

Orvos- tudomány	Erkölc- lélektan	Pszichotechnika	
egészség,	erkölcsi- ség,	képesség,	képzettség,
v i z s g á l a t o k			

II.

Szociológusok, államférfiak közgazdászok, mérnökök, üzemszervezők, gyárosok, kereskedők, hivatalvezetők, katonák. — Műegyetem. Ipari, kereskedelmi-, mezőgazdasági-mérnöki kamarák. Betegségélyező, munkaközvetítő hivatalok. Miniszteriumok, köz- és magánvállalatok. Társadalomtudományi és gazdaságpolitikai társulatok. Műszaki intézmények.
--

Orvosok, pszichológusok, pszichotechnikusok, pedagógusok, közgazdasági és technikai szakemberek, kulturpolitikuskok, papok, lelkészek. Orvosegyesület, lélektani laboratóriumok és társulatok. Tanító- és tanár-egyesületek. Szociális és kulturális intézmények. Országos szülőszövetség, ifjúsági egyesületek, iskolák, egyetemek.
--

A pályaválasztási tanácsadás csak az itt feltüntetett összes disciplinák igénybevételével integrálódhatik hasznos tudománnyá, s mint eszmei irányzat a társadalmi munkamegosztás egész területén kell híveket toborozzon.

2. a) A pályaválasztási tanácsadás gyakorlatának első nyomait már a világháborút megelőző években is megtaláljuk Magyarországon, de az első nagyobbszabású kísérletezés a háború alatt történt, az Országos Hadigondozó Hivatal által, a rokkantak, özvegyek és árvák pályaválasztására létesített szervezettel. A Hadigondozó ezirányú munkássága nagy szociális jelentőségű volt, habár az elméleti rendszerek

hiánya, illetve mellőzése miatt inkább csak munkaközvetítést végzett. A közoktatásügyi minisztérium 1917-ben kiadott „Polgári életpályák“ c. könyvét szintén pályatanácsadási kísérletnek tekinthetjük s kár, hogy a foglalkozások ismeretében nélkülözi a munkaelmélet szakszerű elemeit.

Az iskolákkal kapcsolatosan, a pályaválasztás kérdésében mindeztideig nem történt említésre méltó intézkedés s a kultuskormány egyetlen törvényjavaslattal sem próbálta meg a külföld példáját követni.

Csak az 1921. évi ipartörvénymódosításban találjuk meg az első törvényes alapot a pályatanácsok felállítására. A novella 76. §-a így szól: „A kereskedelemügyi miniszter felhatalmazást nyer, hogy a gyermekek és fiatalok helyes pályaválasztásának megkönnyítése érdekében tanácsadó szervezetet létesíthessen és a tanszerződés megkötése előtt az illetékes tanácsadó szerv véleményének kikérését kötelezően megszabhassa.“

A javaslati indokolás a következőkben meggyőzően fejtegeti a pályatanácsadó szervek fontosságát: „A gyermek és a fiatalok pályaválasztása előtt az orvos tanácsának kikérése rendkívüli jelentőségű ugyan a tanonc fizikai állapota megállapítása szempontjából, de egymaga még távolról sem biztosíthatja a pályaválasztásnak helyességét és célszerűségét. Mindazok a rendkívüli figyelmet érdemlő és gyakran eléggé bonyolult körülmények, amelyek a pályaválasztás szempontjából megfontolást igényelnek és a legnagyobb körültekintéssel bírálendók el, a gyermekek és fiatalok helyes pályaválasztásának megkönnyítése érdekében megfelelő tanácsadó szervezet létesítését teszik kívánatossá. A nyugati államokban ily tanácsadó szervek már évek óta sikerrel működnek. *Létesítésük nálunk nem ütközik nagyobb nehézségekbe* és működésüktől jó eredményt lehet várni.“

Az utolsó mondatot, úgy látszik túlzott optimizmus sugallta, mert a nagyobb nehézségekbe nem ütköző létesítés még mindig késik...

Mégis örvendetes, hogy van ilyen törvényünk s hogy a kereskedelemügyi miniszter késik adott jogát érvényesíteni, annak a dolog lényegébe vágó, érthető okai is vannak.

A törvény tudniillik, egy páratlan magyar kuriozitás, amely meghozatott mielőtt a tudomány és a kultuskormány, számára a talajt előkészítette volna. S ha a törvényt, mint a kereskedelemügyi minisztérium belső ügyét hajtják végre, akkor a pályatanácsadási szervezet működése szükségképen kontármunka marad, mert a praktikus célú tanácsokat csak a pályaválasztás módszereinek megállapítása, a pályaismeret tanterv kiépítése és az összes alapvető kérdések elméleti tisztázása után lehet komoly eredmények reményével felállítani.

Különben is az állami beavatkozás ereje, ezen a téren igen szűk korlátok között mozog. A törvények és a rendeletek befejezetséget jelentenek, a pályaválasztás céljai azonban eleven fejlődést kívánnak. A kormány csak segíthet, segélyforrásaival indító lökést adhat, de a tudomány és az ökonomia művelőinek szabadon egyesült munkásságát sohasem helyettesítheti.

Ez a törvény egy tetőrész, ház nélkül. Ha az indokolást olvassuk, úgy érezzük hogy minden sora egy meglévő alaptörvény szellemének alkalmazása; pedig nincs ilyen alaptörvényünk s azt hiszem nem távolodunk el túlságosan az igazságtól, ha azt mondjuk, hogy a pályaválasztási paragrafus a külföldi hasonló törvények egyszerű lemintázása miatt csúszott be az iparnovellába. Ahol kiépült az általános, országos szervezet a pályaválasztás megkönnyítésére, ott érthető, hogy egy szaktörvény a részmunkálatokról külön rendelkezik, de minálunk most éppen fordított a helyzet. Törvényesen „rendkívüli fontosságú“ az *iparostanoncok* pályaválasztása. Helyes, de senki másé? *Ezen a fonák állapoton csak a kultuskormány változtathat az egész magyar ifjúságot átfogó pályatanácsadási törvényjavaslat benyújtásával.*

Természetes, hogy egy általános pályatanácsadási törvény még nem segít rajtunk. A törvény csontváz. Ha nem rakódik rá mint izomzat a társadalom hozzáálló kultúrája, akkor csak arra jó, hogy az ijesztő fogyatékoságokat nyilvánvalóbbá tegye.

A pályatanácsadás törvényes rendezése éppen az eddigi nagy mulasztások miatt, gondos személyi előkészítésre szorul s a kultuskormány a legértékesebb szolgálatot tenné az ügynek, ha a berlini és charlottenburgi főiskolák munkaelméleti és pszichotechnikai munkásságának tanulmányozására egy megválogatott, tervszerű munkaközösségben dolgozó csoportot küdené. Az üzemszervezés és a képességvizsgálat kérdéseivel már foglalkozó 2 pszichotechnikus, 2 orvos, 2 pedagógus, 1—1 üzemszervező mérnök és hivatalnok, 1 katona és 1 nemzetgazdász **közös tanulmányútja** biztosítaná Magyarországnak azokat a szellemi javakat, amelyeknek felhasználásával megvalósítható törvényt lehet alkotni.

b) A pályatanácsadás tudományának fejlesztéséhez a legelső tárgyi kellék egy *pszichotechnikai laboratórium*, amely mint országos vizsgálati állomás, egyesíti a legjobb szakembereket, kidolgozza a pályák szerint alkalmazandó módszereket és munkatársakat nevel az elméleti rendszerek helyes alkalmazására.

Központi laboratórium nélkül nincs munkaelmélet, nincs pozitív képességvizsgálat és egyenesen káros gyakorlati pályatanácsokat felállítani!

Szerencsére ez a kérdés a kultuskormány jóindulatával,

aránylag a legkönnyebben megoldható. A Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban elhelyezett lélektani laboratórium gazdag és felhasználatlan anyaggal rendelkezik s csekély pótlással a pszichotechnikai vizsgálatok kitűnő központja lehet.

3. A munkaelmélet és a pályatanácsadás eszméjének képviselőjére csak egy olyan állandó jellegű szellemi munkaközösség alkalmas, amely a fenti táblázatban kimutatott összes érdekeltségek bevonásával alakul. A rokontudományok s az összes pályák, foglalkozások és intézmények legjobb szakembereit kell egyesíteni egy önálló szervezeti formában, a *Pályaválasztási Tanácsadás Központjában*.

Ennek a föltétlenül szükséges új alakulatnak részletes munkatervét összetételének belső ereje alakítja ki s ezért csak a kezdeményező teendők vázolására szorítkozunk:

a) A legfontosabb tudományos feladat *egy magyar pályatan összeállítás*a, az egyes foglalkozások szellemi és fizikai előfeltételeinek, valamint az elsajátítás racionális módjának gyakorlati tanulmányokon nyugvó ismertetésével. A pszichotechnikai laboratórium csak egy ilyen munkaelméleti pályatan segítségével végezhet eredményes vizsgálatokat.

b) A Pályaválasztási Tanácsadás Központja kell feldolgozza az idevonatkozó külföldi irodalmat s gondoskodnia kell a magyar tudományos kutatások elősegítéséről és központosításáról.

c) Nem a fontossági sorrend szerint szólunk utoljára a *társadalmi propagandáról*. A Pályaválasztási Tanácsadás Központjának először a nagy szakegyesületekben, a mérnökök, orvosok, tanárok, tanítók, munkaadók és munkások országos kongresszusain kell napirendi kérdéssé tegye a pályatanácsadás problémáit, hogy a társadalom széles rétegeinek bizalmát és támogatását a véleménynyilvánításra legilletékebb testületek tekintélyével szerezze meg.

A továbbiakban részletes programot a testületileg egyesített szakembereknek a magyar élet ad. Az a tökéletes elhagyatottság, az a küzdés, amelyet a magyar tehetségek a sorskényszertől üzötten, reménytelenül folytatnak; az a társadalom, amely vakon sodródik meg nem érdemelt végzete felé; az a szociális determináltság, amely a magyarságot saját maradék-hazájában örökös szegénységben tartja: — mindennek értelmi és akarati megújhódással követelt ellentéte lesz a program.

A képességvizsgálat a pályaválasztási tanácsadás szolgálatában.

Írta: BALINT ANTAL pszichotechnikus.

I.

A *pályaválasztás* a szociális élet legnehezebb problémái közé tartozik és rendkívül nagyfontosságú, mert valamely helyes vagy helytelen lépés ez irányban az egész élet boldogulását vagy nyomorúságát okozza. De minél nagyobb a jelentősége a pályaválasztásnak, annál súlyosabb felelősség fűződik a pályaválasztási *tanácsadáshoz*, mert itt nemcsak mások életéről, hanem a társadalom összességének nagy érdekeiről van szó. Amely nagy szolgálatokat tehet a tanácsadó embertársainak alapos tudásával és példás lelkiismeretességével, éppoly nagy károkat okozhat, ha kellő szakértelem és felelősségérzet nélkül vállalkozik arra, hogy embertársainak életbevágó elhatározását befolyásolja. Részletezzük e kérdést.

A pályaválasztási tanácsadás *célja*, hogy az egyén helyét több-kevesebb határozottsággal kijelölje abban a társadalmi és gazdasági milióben, amelybe a társadalom évek mulva, akkorra, amikor az egyén önálló keresethez jut, bele fog fejlődni. Nyilvánvaló ebből, hogy a pályaválasztási tanácsadás helyes gyakorlása csak úgy képzelhető el, ha a tanácsadó szervnek tiszta képe van arról, hogy milyenek lesznek a kérdéses időben a társadalmi viszonyok

1. szociálpolitikai,

2. közgazdasági

szempontból; továbbá, ha ismeri a tanácsot kérő egyén

1. egészségét,

2. erkölcsét,

3. képességeit,

4. képzettségét

és ha tudja, hogy az egyénileg megadott képességek milyen munkafolyamatok végzésére teszik az egyént a legalkalmasabbá. A képességvizsgálat tehát az okszerű pályaválasztási tanácsadásnak egyik elengedhetetlen követelménye.

II.

A gyakorlati élet kétféle feladatot állít a képességvizsgálat elé.

A) Az egyik esetben azt kutatjuk, hogy valamely *meghatározott* munkára mennyiben alkalmas a megvizsgálandó egyén. Ebben a vonatkozásban a képességvizsgáló megállapítja a kínálkozó munkaerők alkalmassági sorrendjét. Így válogatja ki az okszerűen megszervezett üzem a tanulóit, munkásait és összes alkalmazottait.

Mikor valamely meghatározott munkához keressük a legkiválóbb munkaerőket, nem végzünk egyetemes, hanem csak *részleges képességvizsgálatot*, csupán azt kutatjuk, hogy a kérdéses munka legjobb és leggazdaságosabb elvégzésében legfontosabb szerepet játszó képességek milyen fokban vannak meg az egyes munkaerőkben.

B) A másik esetben azt kutatjuk, hogy valamely *meghatározott egyén* a maga konkrét megadott képességeinél fogva milyen munkakörökre a leghivatottabb. Ebben a vonatkozásban az alkalmas foglalkozási ágak sorrendjét állapítjuk meg s a megvizsgálandó egyént támogatjuk a pályaválasztásban.

Ha valamely meghatározott egyén szempontjából a legalkalmasabb foglalkozási ágakat akarjuk meghatározni, nem elegendő a részleges képességvizsgálat, hanem *egyetemes képességvizsgálatot* kell végeznünk. Minthogy az egyetemes képességvizsgálat módszerei a részleges képességvizsgálat módszereit is magukban foglalják, ez utóbbiakra külön kitérni nem fogunk.

Nem szükséges talán külön hangsúlyozni, hogy a képességvizsgálat magában, bármilyen nélkülözhetetlen is a pályaválasztás vagy a munkaerők kiválogatása kérdéseinek eldöntésében, csak egyoldalú képet ad. A képességeknek meghatározott foka mellett lehet az egyén egészséges vagy beteg, lehet erkölcsileg értékes vagy értéktelen. Ezeknek a szempontoknak vizsgálata kívül esik a pszichotechnika körén s e részben az *orvos és pedagógus* megfigyelését kell segítségül hívni.

III.

A társadalmi munka szempontjából az ember mint *erőforrás*, vagy mint *szerszám* vehető szemügyre. Vannak munkafolyamatok, amelyeknél az erő kifejtés nagysága a legfontosabb s vannak más munkafolyamatok, amelyeknél az ügyességnek van legnagyobb jelentősége. A zsákoló- és a kubikosmunka az első csoportba, míg például a villamoslámpák készítésénél a világítófonalak felrakása, vagy a zsebóra szerkezetének összeállítása a második csoportba tartozik. Olyan munka, amelyben az ember kizáróan erőforrásnak vagy kizáróan szerszámnak volna tekinthető, nincsen, úgy, hogy a képességvizsgálatnak a munkateljesítés feltételeit mind a két irányban vizsgálnia kell.

Annak megítélésére, hogy egy ember mennyi fizikai munkát tud kifejteni, álljanak itt a következő adatok: Nyolc óra hosszáig végzett munka: 1. *Hajtókaron*: 173.000 kilogramméter, másodpercenként 6 kgm (*Navier* szerint). 2. *Lépcsőjárás* vagy *hegymászás*: 205.000 kgm, másodpercenként 7·1 kgm (*Coulomb* szerint); 280.000 kgm, másodpercenként 9·7 kgm

(Navier szerint); 302.400 kgm, másodpercenként 10·5 kgm (Weiszbach szerint). 3. *Emelőcsigánál*: 207.000 kgm, másodpercenként 7·2 kgm (Navier szerint). 4. *Taposókeréken*: 259.000 kgm, másodpercenként 9 kgm (Navier szerint). 5. *Téglahordásnál*: 282.000 kgm, másodpercenként 9·8 kgm (Coignet szerint). 6. *Húzómunka*: 316.800 kgm, másodpercenként 11 kgm (Weiszbach szerint). 7. *Emelőmunka*: 402.000 kgm, másodpercenként 14 kgm (Krummacher szerint). Egy lóerőt 75 kgm munkának számítva másodpercenként, ezek a teljesítmények a lóerő $\frac{1}{6}$ -a, illetve $\frac{1}{13}$ -a között mozognak.

Ha fizikai munkát nem kiválogatott munkaerővel végeztünk, egy ember teljesítményét $\frac{1}{20}$ lóerőben kalkuláljuk, kiválogatott munkaerőknél pedig $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{12}$ lóerőnek számítják.

IV.

Ha a munkában az embert szerszámnak tekintjük, akkor a munka *qualitását* tesszük vizsgálat tárgyává s ebből vonunk következtetést azokra a *képességekre*, amelyek a munka folyamán megnyilvánultak.

Az emberben meglevő képességek közvetlen megmérésére ugyanis nincsen módunk, csak feltesszük, hogy a végzett munkának valamelyik mérhető eleme összefügg a munkaképesség fokával. Például így becsülhetünk megadott hosszúságot szemmértékre, amelynél a munka jósága fordított arányban áll az elkövetett hibák nagyságával. Végeztethetünk összeadásokat, ahol az egy percre eső helyes összeadások számával arányos a munka jósága.

A képességek fokának megállapítására ilyen mérhető elemeket tartalmazó munkafolyamatokat választunk ki, amely munkáknak a jóságát kvantitativ jellemezzük. Vannak, akik ezt a számszerűséget veszik az osztályozás alapjául. Így jár el a katonaság, amikor a távolságbecslés jóságát az elkövetett hiba százalékszámával fejezi ki. A pszichotechnikai képességvizsgálat más utat választott.

Ugyanazon korú egyéneket, például 12 éves gyermekeket, valamelyik képességükre, mondjuk szemmértékükre nézve, megvizsgálunk. Meghatározzuk például 400 egyén teljesítményét a beállított mérőleges megbecsülése alapján az e célra készített eszközön. Utána a munka jósága szerint rendezzük őket, úgy, hogy a legjobbak kerülnek a sor elejére, a legrosszabbak a sor végére. A szemmérték képességének azt a fokát, amelyet a sorrend szerint a középső, tehát a 200. mutat, nevezzük *átlagosnak* és jelöljük 3-as számmal. A sorrendben a 100. képviseli a képességnek azt a fokát, amelyet *jónak* nevezünk és 2-es számmal jelöljük. A sorrend 50. tagja képviseli a képesség *kitünő* fokát, amelyet 1-el jelölünk. A sorrend 300. tagja reprezentálja a *gyenge*, vagyis 4-es fokot s a

350. az *igen gyenge*, vagyis 5-ös fokot. Ezek körül a reprezentánsok körül megalkotjuk az illető *minőségi fok* csoportjait. A sorrend első 75 tagja alkotja a *kitűnő* képességűek csoportját. A következő 75 tag képviseli a *jó*, az utánuk következő 100 az *átlagos* minőségi fokot. A hátralevő 150-ből 75 esik a *gyenge* és 75 az *igen gyenge* képességűek csoportjába.

A módszeresen kiválogatott képességvizsgálati munkák lehetővé teszik, hogy két-két fokozat között, például az 1. és 2. között, még 100—100 osztályrészt vegyünk fel. Így azután valakinek a munkája, habár csak kis mértékben különbözik is a másiktól, a minősítésben ez megfelelően kifejezésre juthat. A *jó* képesség zónája a fentebb elmondottak szerint az 1·50—2·50 minőségi határok között van.

V.

Berlinben, a charlottenburgi technikai főiskola képességvizsgáló laboratóriumában *Moede* professzor az egyetemes képességvizsgálatot a következő szempontokra terjeszti ki:

A) Az érzékszervek munkaképessége.

- I. Szem. (A látás erőssége. Színérzék. Sötétben való látás. A látás mezeje.)
- II. Fül. (Az abszolút hangmegkülönböztetőképesség megállapítása.)
- III. Csuklóérzékenység.

B) Figyelem.

- I. Pillanatnyi tevékenység.
- II. Tartós tevékenység.
 - a) Éberség
 - b) Komplikált munka.
 - c) A figyelem koncentrációja és megoszthatósága. (Optikailag vagy akusztikailag.)
- III. Emlékezetfolyamatok.

C) Akarat.

- I. Reakcióképesség.
- II. A reakciók egyformasága.
- III. A reakciók hibássága.
- IV. Választó- és elhatározóképeség egyszerűbb és komplikáltabb helyzetekben.

D) Munkaképesség.

- I. Felizgathatóság és ijedés.
- II. A begyakorlás hatása a munka minőségére és mennyiségére.

III. Elfáradás.

- a) Testi munkánál.
- b) Szellemi munkánál.

E) Általános viselkedés.

Készenlét a munkára.

Ettől némileg eltér *Giese* hallei professzor, aki beosztásában az *intelligenciát* és az *ideg állapotából* folyó nyugalmi állapotot s a megzavarhatóságot külön csoportba veszi. A *Giese* professzor beosztása abban is eltér a *Moede* professzorétól, hogy a minősítésnél 100 osztályrészt különböztet meg. A legkiválóbb mértékben előforduló képességet veszi 100%-osnak s ehhez viszonyítva beszél 60, 45, 10, stb. százalékosról. Nála a 0—10%-os minősítés a *gyenge*, a 10—90%-os az *átlagos* és a 90—100%-os az *elsőosztályú*.

A gyakorlatban a *Moede* professzor minősítése terjedt el.

VI.

A IV. pont alatt már rámutattam arra, hogy az emberi képességeket nincs módunkban közvetlenül mérni. Ugyanazzal a jelenséggel állunk itt szemben, mint a fizikában. Ott sem tudjuk az erőket közvetlenül mérni, csak feltesszük, hogy arányosak az előidézett változásokkal. Hasonló hipotézisből indulunk ki a képességvizsgálat körében is. Feltesszük, hogy ugyanazon képességek mellett a hasonló körülmények között teljesített munka mennyisége és minősége is egyenlő egymással s megfordítva, ha a hasonló körülmények között teljesített munkában különbségeket látunk akár a mennyiségre, akár minőségre nézve, ebből a képességek arányaira vonhatunk következtetést.

Ezt a szuppozíciót a tudományos vizsgálat abban az értelemben igazolja, hogy minél jobban megfelelnek két emberre nézve a munkakörülmények egymásnak, annál inkább fejezi ki a munkateljesítmények viszonya a munka által feltételezett képességek viszonyát. A baj azonban az, hogy rendkívül nehéz megmondani, mikor hasonló két emberre nézve a munka feltételei.

Egyik legnagyobb hibaforrás a *gyakorlásnak* a munka eredményére való hatása. Általában azt mondhatjuk, hogy a gyakorlás eleinte nagyobb mértékben, később pedig fokozatosan kisebb mértékben javítja az eredményt és hovatovább eljutunk ahhoz a ponthoz, amelyen túl már a teljesítményt nem javítja a gyakorlat. A gyakorlás idejének és a teljesítmény nagyságának egymáshoz való viszonya egyénenként teljesen különböző lehet. Azért különös óvatosságra van kötelezve, aki arra vállalkozik, hogy két ember munkájának ered-

ményéből a bennük levő képességek fokának viszonyára kíván következtetni.

A gyakorlás befolyásának számszerű illusztrálására álljon itt *Peder* kutatása. A két karral naponként végzett súlyemelő munkát ergográfal mérte meg. E szerint az első napi teljesítmény 2—3 ezer kilogramméter, amely 50 napi gyakorlás után 26—28 ezer kilogramméter munkára emelkedett, vagyis az első napok teljesítményének 8-tól 12-szeresére. Más irányban végzett kísérletet *Argelander*, aki az írógépen végzett munkánál az egy betű leütésére szükséges időt vette figyelembe. A kísérleti személyek (I—V.) negyven napon keresztül minden második nap gyakoroltak. Az eredmény a következő volt:

Kísérleti személyek :	I	II	III	IV	V
	Egy betű leütésének időtartama másodpercekben:				
Kezdetben :	0'93"	1'10"	1'36"	1'91"	2'20"
A gyakorlás végén:	0'52"	0'63"	0'71"	0'74"	0'71"
%:	56'0	57'3	52'2	38'7	32'3

VII.

A képességmérés tehát nem más, mint a *teljesített munka mérése kvantitatív és kvalitatív szempontból*. A képességvizsgálat céljaira *próbákat* állítunk össze, amelyek három csoportba tartoznak:

A) *Valóság*. A teljesítendő munka lehet az élet konkrét feladatainak tetszés szerint kiválasztott eleme. Ilyen a *drót-hajlítás* különböző formák szerint.

B) A *valóság sémája*. Ebben az esetben a teljesítendő munkaelemeket egyszerűbb munkaelemekkel helyettesítjük. Így járunk el például, amikor az automobilvezető munkájának sémáját áramkörök zárására és nyitására egyszerűsítjük. A kocsivezetőnek dolgoznia kell jobb kézzel, bal kézzel, jobb lábbal, bal lábbal. Villamoskapcsolókat helyezünk tehát el, amelyek egyik részét a jobb kézzel, másik részét a bal kézzel, harmadikat a jobb lábbal, negyediket a bal lábbal kell működésbe hozni.

C) *Absztrakt mérési eljárás*. Minden munkafolyamatban, ha az nem kizáróan szellemi munka is, találunk szellemi munkarészt. Ha ezeket a munka fizikai részétől elvonatkoztatva vizsgáljuk, az absztrakt mérési eljárásokhoz jutunk.

A *próbák* kiválogatása rendkívül nagy körültekintést kíván. Úgy kell a választást megejteni, hogy a teljesítmény arányaiból a legközvetlenebb módon következtethessünk a képességre. A teljesítmény kvantitatív jellemzése egészen

különböző lehet. Így például vonaldaraboknak 2 vagy 3 részre való osztásánál megmérhetem a hibát és megadhatom az eltérés százalékát.

Ha különböző alakú és nagyságú tárgyakat súly szerint kell rendezni, vagy ha különböző érdességű felületeket símaságuk sorrendjében kell összeállítani, illetve ha különböző vastagságú lemezeket vastagságuknak megfelelően kell egymásmellé rakni, a munkát az elvégzésre szükséges idő és a helyes sorrendtől való eltérés fogja jellemezni.

Más munkafolyamatoknál a pontozást vezetjük be. Azt kívánjuk például, hogy a kísérleti személy valamely felolvasott szöveg tartalmát adja vissza. Ezt a szöveget elemezzük és a benne előforduló fogalmakat jelentőségük szerint 3—2—1 ponttal értékeljük.

Vannak olyan munkafolyamatok is, amelyeknél nem tudunk a munka elvégzésére szükséges időn kívül más momentumot mérni. Ilyen esetben gyűjteményt létesítünk és ebből állapítjuk meg a közepes (3), jó (2), kitűnő (1), gyenge (4), vagy nagyon gyenge (5) értékek típusát.

VIII.

1. *A megvizsgálandó előkészítése.* E részben az a legfontosabb feladat, hogy a megvizsgálandó minden félelemtől vagy elfogultságtól mentes legyen. Azért előre biztosítjuk, hogy a vizsgálat során nem olyan dolgok iránt érdeklődünk, amit az iskolában vagy a műhelyben tanult, mert nem a tudást, hanem a *képességet* akarjuk megismerni.

2. *A végzendő munka megmagyarázása.* A magyarázat akkor felel meg céljának, ha rövid, de amellet teljesen világos és kielégítő. A képességvizsgáló intézetek utasításaikban szó szerint előírják, hogy az egyes feladatokat miképen kell közölni, mert így az egyöntetűség is biztosítva van.

3. *Begyakorlás.* Mielőtt a tulajdonképeni próbát végeztetnénk, rövid ideig gyakoroltatjuk a megvizsgálandót.

4. *A tulajdonképeni próba.* A gyakorlat azt mutatja, hogy a próbákat leghelyesebb ötször-hatszor megismételni. Kevesebb ismétlés helytelen azért, mert az eredmények nem ellen-súlyozzák ki olyan könnyen a hibaforrásokat. Öt-hat ismétlés azonban már nagyon jó átlagértékhez vezet. Nyolc-tíz, vagy még több ismétlés viszont amiatt nem mutatkozik helyesnek, mert öt-hat ismétlés után lecsökken a figyelem koncentrációja.

5. *A teljesítmény értékelése.* A teljesítményt kétféle szempontból bíráljuk meg: mennyiség és minőség szerint. A *meny-nyiségi elbírálás* egyik alapja mindig az idő. A próbák természete szerint percekben, másodpercekben, tized-, század- vagy ezredmásodpercekben fejezzük ki az időmérés redményét. Egy-egy dróthajlítási munkán 20—30 percig is eldolgozik a

lassúbb kísérleti személy. Tárgyak kiválasztása rajz után másodpercek munkája szokott lenni. Reakciós kísérleteknél század- vagy ezredrészmásodpercenyi pontossággal kell mérnünk. A mérés különben úgy történik, amint arra fentebb utaltunk. A *minőségi elbírálás* már helyezést jelent. Minden munkára ötféle minőségi fokot állapítunk meg, például:

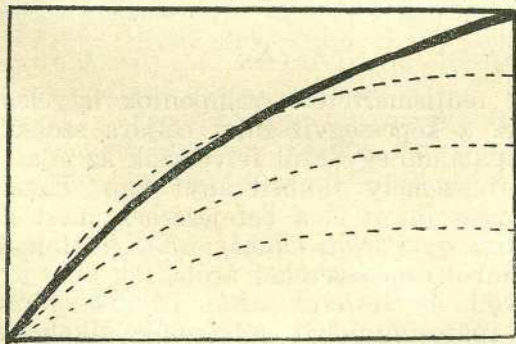
Nagyon gyors — gyors — átlagos — lassú — nagyon lassú. Vagy: Igen jó — jó — átlagos — gyenge — nagyon gyenge.

IX.

A *próbák* megválogatásában rendkívül fontos szempont, hogy olyan feladat elé állítsák a megvizsgálandót, amelyet teljes egészében a legkiválóbb képességű egyén tudjon csak megoldani, de amelyből valamennyit mindenki meg tudjon csinálni.

Lényeges szempont a kiválasztásban, hogy a próbából végzett részletmunka teljes érvényű része lehessen az elbírálásnak. Másik fontos kellék, hogy az értékelés különbségekhez vezessen. Ilyen például az a feladat, amelynél egytagú számokat kell összeadni (3+8, 5+4 stb.).

A próbák helyességét megítélhetjük, ha a mérések eredményét grafikon alakjában felrajzoljuk. Tegyük fel például, hogy emlékezetvizsgálatot végeztünk 15 hármasszó párral (minő: nyár — mező — madárdal). Kétszer egymásután felolvassuk őket s aztán a hármasszó párok első tagja, vagyis hívó szava után emlékezetből feliratjuk az illető szóhoz tartozó másik kettőt. Ha a válaszolt szó megfelel és a helye sincs felcserélve, 2 ponttal, ha megfelel, de a helye fel van cserélve, 1 ponttal jön tekintetbe. Így a legjobb esetben minden szó-párnál 4 pontot, az egésznél tehát legfeljebb 60 pontot szerezhet valaki.

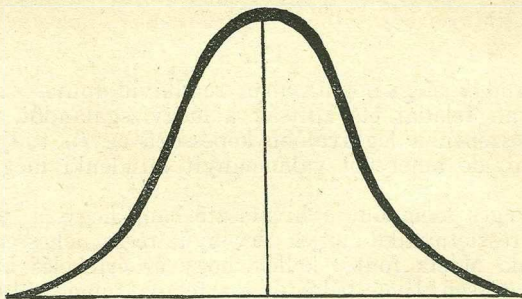

1. ábra.

Tegyük fel, hogy 56 ember megvizsgálása után a következő eredményt kaptuk: 10 pontot kapott 2 ember, 15-öt 4,

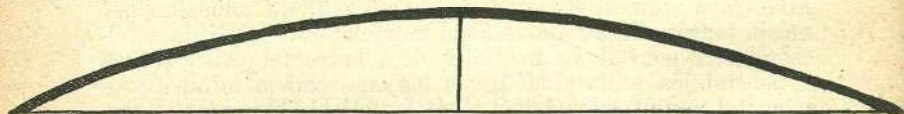
20-at 6, 25-öt 10, 30-at 12, 35-öt 10, 40-et 6, 45-öt 4, 50-et 2. Egy 60 részre osztott egyenes megfelelő pontjain állítsunk a 2—4—6—10—12-vel arányos hosszúságú merőlegeseket és pontozott vonással kössük össze ezeknek végpontjait. Így jutottunk a gyakoriság grafikumához.

Helyes a próba, ha 200—300 egyén megvizsgálása után olyan grafikont kapunk, amelynek felmenő és lemenő ága szabályos domb profilját mutatja.

2. ábra.

Ha a grafikon olyan alakú, amint azt a 2. ábra mutatja, akkor a próba az átlag körül nem differenciál eléggé. Minél laposabb profilt mutat a grafikum, annál jobban differenciál. (L. a 3. ábrát.)

3. ábra.

X.

Tehát a fentismertetett szempontok figyelembevételével megállapítjuk a képességvizsgálat céljára szolgáló próbákat és a megvizsgálandó egyénről felyesszük az adatokat, amelyről a kísérleti személy tanusítványt kap. Ezzel azonban a kérdés még nem jutott el a befejezéshez, mert hátra marad az egész eljárás gyakorlati ellenőrzése. Németországban ebből a célból különböző módszereket próbáltak ki.

Egyik volt a mesterek által való helyezés módszere. A gyár az iparostanulókat felvételük alkalmával pszichotechnikai képességvizsgálatnak vetette alá. Ennek eredményéből kiadódott az egyik sorrend. Azután bejöttek a tanulók a műhelybe, hol a tanulás ideje alatt a mester felügyelete alatt

állottak, aki aztán szintén osztályozta őket és megállapította a maga sorrendjét. A két eredmény többször igen jelentékeny eltérést mutatott. Valahol hibának kellett lenni, vagy a képességvizsgálat módszerében, vagy a mesterek megítélésében. Kiderült, hogy a mesterek bírálata volt egyoldalú. Mikor megkérdezték az egyik mestert, hogy a tanulók közül miért tartja ezt és nem amazt a legjobbnak, így válaszolt:

„Ennek az ügyessége minden vitán felül áll, ha én valamit megmutatok neki, néhány próba után már olyan jól csinálja, mintha évek óta gyakorolta volna. Egy sem olyan ügyes, mint ez, tehát csak ő lehet a sorrendben az első.“

A másik mester így indokolta álláspontját: „Kérem szépen, az egy pillanat alatt látszik, hogy ez sokkal értelmesebb, mint a többi. Az ilyen embernek szívesen magyaráz az ember, aki rögtön felfogja, hogy miről van szó. Hány öregebb segéd van, akivel nehezebb valamit megértetni, mint vele. Nyilvánvaló tehát, hogy az egész csoportban őt kell a legkiválóbbnak tekinteni.“

A szakember természetesen rögtön látja, hogy itt két tipikusan más szempontból értékelő mesterről van szó. Az egyik mindennél fontosabbnak tartja a kézügyességet, a másik az értelmet helyezi az első helyre. Mind a kettő egyoldalú, amint hogy a legtöbb esetben az, ha valaki a saját szubjektív szempontjai szerint bírál el embereket.

Az ellenőrzés másik módszere, hogy az embereket a *teljesítményeik alapján bíráljuk el*. Ez már objektív alap. A tanulóévek alatt még nincs akkordbér, de a tanulók készítik a munkadarabokat, amelyeknek mennyisége, minősége és az elkészítés időtartama szolgál az elbírálás alapjául.

Ugyancsak tárgyilagos alap a teljesítőképeség helyes megítélésére a *bérosszeg*, különösen akkordbérek mellett.

Akár a teljesítményt magát, akár az akkordbérstatisztikát vesszük a sorrend megállapításának alapjául, a legreálisabb eredményt kapjuk. Az így megállapított sorrend és a laboratórium sorrendje között már sokkal kisebb eltérés mutatkozik. Álljanak itt a következő gyakorlati adatok:

Négy évvel a képességvizsgálat megtörténte után az akkordfizetés mellett dolgozni kezdők arravalóságának sorrendje a laboratóriumban megállapított sorrenddel megegyezett:

a) *Az akkordbérek alapján:*

Siemens-Schuckert-művek 85⁰/₀-ban.

b) *A teljesítmény alapján:*

AEG. Brunnenstrasse 1. 83⁰/₀-ban.

AEG. Brunnenstrasse 2. 84⁰/₀-ban.

Kabelwerk Oberspree 84⁰/₀-ban.

Siemens és Halske	83 ^o / _o -ban.
Allamvasúti műhely 1.	86 ^o / _o -ban.
Allamvasúti műhely 2.	90 ^o / _o -ban.
Allamvasúti műhely 3.	84 ^o / _o -ban.
Allami művek Spandau	83 ^o / _o -ban.
Fritz Werner rt.	85 ^o / _o -ban.

XI.

Rámutatunk már arra, hogy *egyetemes* képességvizsgálatra csak a pályaválasztás kérdésénél van szükség. Abban az esetben, ha konkrét munkára akarunk munkaerőket kiválogatni, sokkal egyszerűbb a képességvizsgálat feladata, mert nem egyetemes, hanem csak *részleges* vizsgálatnak vetjük alá a szóbanforgó egyéneket. A részleges képességvizsgálatnál az eljárás menete a következő:

1. *Munkaelemzés.* Mindenekelőtt az elvégzendő munkát tesszük tanulmány tárgyává, megállapítjuk annak elemeit.

2. Az egyes munkaelemek tanulmányozása rávezet bennünket annak meghatározására, hogy a munkafolyamat helyes elvégzésében milyen *képességek* játszanak különösebben fontos szerepet.

3. *A képességek koefficiensei.* Az egyes képességek jelentősége azonban különböző. A további elemzés feladata tehát annak megállapítása, hogy mely képességek játszanak első, melyek másod-, harmad- és melyek negyedrangú szerepet.

A vizsgálat aztán csak azokra a képességekre szorítkozik, amelyek a munka végzésénél fontosak.

Iparostanulók kiválogatásánál például a Berlinben levő charlottenburgi technikai főiskola képességvizsgáló laboratóriuma a következő méréseket végzi:

- I. *Szem.* Optométerrel és szögbecslővel.
- II. *Izületek.* Csavarbeállító és feszültségmérő.
- III. *Tapintás.* Tapintási érzékenységmérő.
- IV. *Kézügyesség.* Nyomóerő, célbiztosság, nyugalom, az ütés erősségének egyenletessége kalapácsolásnál, kétkezes munka és ügyességi próba.
- V. *Intelligencia.* A lényeges felfogása. Kombináló-képesség.
- VI. *Emlékezés* értelmesen összefüggő szövegekre.
- VII. *Térszemlélet.* Műhelydarabok kiválasztása. Emlékezés formára és számokra.
- VIII. *Technikai értelem.* Technikai feladatok megoldása.

Nyilvánvaló dolog, hogy minél szorosabban körülhatárolt munka elvégzésére válogatunk ki munkaerőket, annál exaktabb a képességvizsgálat módszere.

XII.

A képességvizsgálat azonban nem kizárólagos alapja a helyes pályaválasztásnak, illetve a pályaválasztási tanácsadónak, hanem csak egyik nélkülözhetetlen előfeltétele.

A pályaválasztási tanácsadást tehát oly módon kell megszervezni, hogy minden döntő körülmény megfelelő mértékben érvényesüljön. A pályaválasztási tanácsadó szervbe tehát a pszichotechnikuson kívül az orvosnak és a pedagógusnak is helyet kell biztosítani. Egészség, erkölcs, képesség és képzettség azok a tényezők az individuum részéről, amelyeknek ismerete egyaránt nélkülözhetetlen. Hogyha ebben a négy irányban tisztán áll előttünk a tanácsot kereső egyén képe, a legkevésbé lehetünk kitéve annak, hogy a pályaválasztási tanácsadás munkáját elítélő kritika érhesse, mert ezeknek segítségével biztosíthatjuk, hogy minden ember a képességeinek legjobban megfelelő foglalkozási ág felé tereltessek és hogy minden munkát a kínákozó munkaerők közül a legkiválóbb képességűek végezzenek el, ami egyaránt érdeké úgy az egyednek, mint a társadalom összességének egyaránt.

A tanulók pályaválasztása.

Írta: NAGY LÁSZLÓ, a Gyermektanulmányi Múzeum elnöke.

A pályaválasztásra való előkészítés az iskola feladata.

Az iskola kötelessége, hogy vizsgálja az élet szükségleteit s munkájával igyekezzék azok megoldását elősegíteni. Különösen feladata ez most, amikor a napi élet gondjai szinte elviselhetetlen teherként nehezednek reánk. A szociális és a közgazdasági gondokban osztoznia kell az iskolának, amely oly korban veszi át a gyermeket, amikor még nem találja meg benne a való élet szükségletei iránt való érdeklődést s — az érett korban bocsátja el. Végzetes tévedése az iskola konzervatív felfogásának, hogy az ifjúságot az ó-klasszikus nyelvek szabályai-val gyötri, mikor az iskola ajtaján dörömböl a mai élet. Harc van az iskola és az élet között. Mi bizonyosak vagyunk, hogy az élet marad a győztes s a mai iskola fog megváltozni gyökeresen. Hallgasson az iskola mielőbb az élet szavára, hogy az erőszakos átalakulás helyett a fokozatos fejlődés útjára lép-hessünk.

A mai élet szempontjából az iskola gyakorlati kérdése az ifjúság pályaválasztásának előkészítése. Most, amikor a gazdasági élet konjunkturái annyira bizonytalanok, hogy egyik napról a másikra meggazdagodhatunk vagy tönkremehetünk, csak egy pozitív a világon: az egyén szakképessége, szak-

tudása. Még a legelőkelőbb s legvagyonosabb polgár is kénytelen pályát választani s arra a lehető legalaposabb készüléket megszerezni. Vége a régi úri életnek. Nem tud érvényesülni sehol, még a sport terén sem, a dilettantizmus. Nem vagyunk bámulói a mai kor etikai felfogásának, de el kell ismernünk azt az érdemét, hogy a *munkát* és a *szaktudást* a szociális és a közgazdasági élet középpontjába helyezte.

Pályaválasztás! Ez a probléma nehezedik a családra, szülőre és gyermekre egyaránt, sőt ezt kiáltják a munkafelosztás szerint kialakult társadalmi szervezetek is a gyermek fülébe, mihielyt felnyílnak a szemei. A világtársadalom összes csoportjai s rétegei folyton fokozzák a *szaktudás* követelményeit s valamely pályának megközelítését mind nehezebbé teszik. Csak az iskola az, amely gögösen hallgat s méltatlankodva fogadja az elégedetlenkedőket, akik a pályaválasztást az iskola problémájává akarják tenni. A közgazdasági munka átszerveződésében az iskolának is részt kell vennie. Ennek az átszerveződésnek a vezető elve: *minden ember a maga helyén!* A gyári tömegprodukción is feladta a pusztá gépmunkában való hitét s a többtermelést az *egyén* munkájától várja. Ezzel szemben az iskola még mindig csupán az *átlagok* kiképzésére törekszik.

Az iskolai politika fontos feladata, hogy megértse a kor közgazdasági jelszavát s *minden egyes tanulóban az egyéni munkára való képességet fokozza*. Minden egyes tanulóban fejlesszük azt az egyéni értéket, ami benne van s a lehető legtökéletesebb munka előállítására képesíti. Ha megértjük az egyéni nevelés és oktatás jelszavát, úgy az iskolát a közgazdasági élet tényezőjévé tesszük.

Ha az iskola körülnézne s elemezné a mai zajgó élet lármáját, igen szép és fontos feladatok birtokába juthatna éppen a pályaválasztás kérdésének megoldása körül, amelyek méltóak lennének régi jó hírnevéhez. Észrevehetné, hogy az a zshivaj, amely egyedül a pénzt bálványozza, már eljutott az ifjúhoz is s az ő életének is egyedüli elvévé tette a pénzszerezést, az erkölcsi törvények letiprása árán is. Vajjon nem kellene-e arra vezérelnie az ifjút, hogy akkor, amikor pályát választ, ne csak a pénzre, a vagyonra gondoljon, hanem a *munkára* s annak *erkölcsi értékére* is s vesse latba a maga *egyéniiségét* is. Ne csak azt a pályát válassza, amely sok vagyonhoz juttatja, hanem amelyen a munka az ő egyéniiségével egyezik. Az ifjú becsülje meg önmagát, az egyéniiségét. Ez méltó az emberhez. Az iskola ha nem is vezetheti, de megigazíthatja az életfelfogást.

A pályaválasztás szabályozása a legfontosabb, leggyakorlatibb, de egyik legnehezebb feladata az iskolának. Kívánatos, hogy az első lépéseket ezen szép feladat megoldásához maguk a tanárok tegyék meg. Ez illenék hozzájuk leginkább, nem

a hatóság parancsszava. Azzal azonban legyenek tisztában a tanárok, hogy a pályaválasztás szabályozása a legnagyobb felelősséggel és gonddal járó feladat, amelynek a tanuló egyének javára szolgáló megoldása nemcsak egyeseknek, hanem az összeseknek is munkát fog okozni.

Tárgyalásomban gyakorlati felosztást követek, szólni fogok külön

a 9—10 éves gyermekek,

a 14—15 évesek s végül

a 17—18 évesek pályaválasztásáról.

A legtöbb esetben nem elégszem meg az általános fejtegetésekkel, hanem, ahol szükségesnek mutatkozik, konkrét javaslatokkal állok elő.

I. A 9—10 éves tanulók pályaválasztása.¹

Azon rendeletek között, amelyeknek valamelyes pályaválasztási tendenciát lehet tulajdonítani, leginkább mutatja ezt a szándékot az, amely az első középiskolai osztályba való felvételt szabályozza. Értem ezen *Haller István* közoktatásügyi miniszternek az 1920 december 10-én megjelent rendeletét, amely meghagyja, hogy a középiskolák I. osztályába fel lépő összes tanulók a felvétel előtt megvizsgálandók abból a szempontból, képesek-e a középiskolai tanulmányokat elsajátítani.

Megemlítettük e rendeletet, azonban egyáltalán nem azért, mintha elfogadnánk alapul, sőt kiinduló pontul is a pályaválasztás kérdéskomplexumának megoldásához, mintha örvendénék ezen kérdésnek. Közöltük inkább annak a bizonyítására, hogy immáron érzik a hivatalos körök is ezen fenyegetően nagy kérdés közelségét az iskolában is s szeretnék is azt valahogy megoldani. Azonban cselekedni egészen nem mernek s a pályaválasztást csak mellékkérdésként, a *középiskola színvonalának emelésére* iktatják be iskolapolitikájukba. Persze, a félintézkedésnek több a káros, mint a jó oldala. Nekünk a pályaválasztás ezen megoldása nem kell. Ez ellen két *elvi* kifogásunk van.

I. A szülőnek, már a 9—10 éves gyermekére nézve döntenie kell abban az életbevágó kérdésben, a gimnáziumba lépjen-e vagy a reálba vagy a polgáriba vagy folytassa tovább a népiskolát. Tehát az elé a gond elé állít a rendelet, hogy a 9—10 éves fiamból „tudós“ legyen-e

¹ Ez a cikk szedés alatt volt már, amikor az új középiskolai törvényjavaslat megjelent, amely eltörülte a középiskolai felvételi vizsgálatot s kimondta a különböző középiskolai fajok egységes képesítését. Mikorra pedig e cikk napvilágot lát, a javaslat bizonyára törvénné vált már. E reform következtében e fejezet egyes részei némi korrektívumra szorultak. Azonban a fejezet lényege maradt a régi, mert a mai közoktatás lényege sem változott.

vagy mérnök vagy kereskedő, iparos, vagy csupán kézműves, földműves. Mivel pedig ezek az iskolák a gimnáziumtól a népiskoláig fokozatosan kevesebbre képe-
síteneek, nekem, mint szülőnek, nemcsak azon kell törnöm a
fejemet, hogy kisgyermekemből „elméleti vagy gyakorlati
embert“ neveljek-e (Haller szerint), hanem még azzal is szá-
mot kell vetnem, hogy „több“ legyen-e belőle társadalmilag
vagy „kevesebb“. Már a 9 éves nebulómat kell nekem osztá-
lyoznom s elhelyeznem a *nagy életpályák és a társadalmi
osztályok szerint* akkor, amikor még semmi egyébbel nem
törődik, mint a játékkal, a fészekszedéssel, a gumipuskával
vagy az utcai homokbuckával s csak éppen hogy megtanulta
az ábécét meg a kétszerkettőt. Már 9 éves korában ki kell
hogy mondjam azt, hogy jogász legyen-e vagy gazdász vagy
bankár, mikor még az csak „kocsis“ akar lenni vagy „kalauz“
vagy „szakácsnő“.

A hiba lényege abban áll, hogy a *mai iskolarendszer sze-
rint akkor kívánják a gyermek pályájának megválasztását,
amikor annak egyénisége még nem alakult ki.* Az 1—8 éves
korig a gyermek fejlődésének főtenyezője az *alkalmaz-
kodás* a környezethez s viselkedésének fő jellemvonása
az *utánzás*. A 8—9 éves korig a gyermek jelleme rit-
kán mutat önállóságot s állandóságot. Elmeműködése
inkább csak a körülötte levő felnőtteknek, különösen
a szülő tulajdonságainak a lenyomata s cselekvéseinek,
mozgásainak fő jelentősége nem egyéb, mint a társadalmi élet
számára való képzeleti játékszerű előkészület.

A gyermeki jellem önálló kialakulása a 9 éves kor körül
indul meg s egyéni jellemének *első* kibontakozása a 9—14 éves
korra esik. Ez történik egyrészt a természettel, másrészt a
társaival való önálló érintkezés közben. Ekkor sajátítja el a
szabad elhatározást, érzi a felelősséget a cselekvésével szem-
ben s ekkor mutatkozik benne a felnőtt társadalommal szem-
ben az önállóságra, a függetlenségre való törekvés. Csak a
9—14 éves korban válnak *fokozatosan* határozottakká, többé-
kevésbé állandókká, „jellemzőkké“ egyéniségének vonásai.
Csak a 12—15 éves korban tudom gyermekemen észlelni, hogy
állandó vonása-e neki a magabazárkózottság, a társaság-
szeretés; a mérnöki konstruáláshoz van-e kedve vagy a gazda-
ság iránt érdeklődik; a könyvet bujja-e vagy gyakorlati eszű
társai között szeret-e lenni, azokat vezetni vagy szolgálni.
Az erkölcsi tulajdonságok *első, többé-kevésbé határozott ki-
alakulását* is ebben a korban tapasztaljuk, az uralkodásvágyat,
a megbocsátani tudást, az önzést, a zabolátlan indulatosságot,
haragtartó bosszúállást, a szerénységet, a gőgösséget, a máso-
kon való segítést, a kötelességtudást, hanyagságot és a töb-
bieket.

Érdekes, hogy míg az erkölcsi jellemvonások a 9—14 éves

korban eléggé világos és határozott jelleget öltenek, addig éppen a kérdéses értelmi működések még mindig *bizonytalanul egyéniek*. Ilyen általános vonásai az elmének a konkrét gondolkodás az elvonttal szemben, az elemző értelem a szintétikussal szemben, a gyakorlatiasság a kontemplatívval szemben. Hogyan gondolja tehát az idézett rendelet kiadója, hogy a 9—10 éves gyermekekre nézve állandó egyéni vonásként meg lehessen állapítani az elvont tudományos, az elmélkedő, a filozófiai szintétikus gondolkodást, mint a magasabb, a tudományos pályák alapját, mikor még az ilyen hajlamú gyermekeknek is a gondolkodása többé-kevésbé konkrét, gyakorlati és elemző?

II. Az iskolarendszerünk kényszeríti a szülőket, hogy gyermekük pályájáról már 10 éves korukban döntsenek. Tehát ha a pályaválasztást a 10 éves korban elkerülni akarjuk, akkor a mai iskolarendszert kell megváltoztatni. Az új középiskolai törvény legfőljebb csak enyhíti a bajt, de annak lényegét meghagyja.

Mi a *gyökeres megoldás mellett* foglalunk állást, aminek fő oka, hogy iskolarendszerünket elavultnak tartjuk, teljesen megérettnek a gyökeres reformra. A mai társadalmi felfogással nem egyeztethető össze, hogy legyen egy „úri“ iskola, egy félig-meddig úri iskola, egy polgári iskola s egy iskola a „parasztok“ és kézművesek számára. Ma már nincs semmi értelme ezeknek a megkülönböztetéseknek. Azt csak mi „urak“ képzeljük, hogy az a „paraszt“ kevesebbnek tartja magát nálunk. Kérdezzük csak magát a parasztot, az rögtön felvilágosít minket az ellenkezőről. Hiszen mi, urak, sem becsüljük már azt a paraszti lételt olyan kevésre, mint hajdanta s bizony sokszor szívesen adnók gyermekünket parasztnak, ha volna egy kis „földünk“. Az meg nem is olyan ritka dolog, hogy úri fiúból kézműves lesz. Egyszóval hova lettek a régi kínai falak? Szálljunk magunkba: a társadalmi felfogás gyökeresen megváltozott, meg kell változnia iskolarendszerünknek is.

Mert iskolarendszerünkben tulajdonképpen nem szakiskolákról, hanem *osztályiskolákról* van szó, olyan iskolákról, amelyeknek mindenféle előjogaik vannak, s amelyeknek kevesebb vagy semmi előjoguk sincs.

Egységes alapot kell keresnünk iskolaszervezetünkben, amelyet minden társadalmi osztály magáénak tekintsen. Meg kell teremtenünk iskolaszervezetünkben az egyenlőséget, nehogy a ma fennálló egyenlőtlenség a társadalmi osztályok közötti ellentéteket még élesebbé tegye.

Amint a Gyermektanulmányi Társaság által 1918-ban és 1919-ben letárgyalt s elfogadott iskolaszervezeti programmban kifejtettük s 1922-ben módosítottuk, mi az *egységes* 8,

illetőleg 9 osztályú népiskola alapján állunk.¹ Oly népiskolát tartunk helyesnek, amely az 5 éves kortól a 14 éves korig egységesen és megszakítás nélkül viszi előre a gyermekek oktatását anélkül, hogy a társadalmi tagozódásnak bármely irányban helyet adna. Ez az iskolai rendszer némi eltéréssel megfelel az amerikai nyolcosztályú egységes népiskolának. Az eltérés abból áll, hogy a 9 osztályú egységes népiskola magában foglalja a kisednevelőintézet felső tagozatát is.

Ezen iskolarendszernek az a nagy előnye van, hogy, amint *Didaktika* című művemben részletesen kifejtettem, a gyermekek oktatása az 5—14 éves korig egységes lélektani alapon, a gyermek testi és lelki törvényeinek alapján felépíthető. Ezen művem magában foglalja ezen életkor oktatási rendjének célját, anyagát és módját a négy felső (5—8.) osztályra nézve, azért itt annak részletes ismertetését mellőzöm. Csupán az egységes lélekfejlődéstani alapra vonatkozó állításom igazolása végett említtem meg, hogy az iskola a gyermekfejlődéstani alapon négy tagozatot foglal magában.

Az 1. tagozat (1., 2. és 3. évfolyam) magában foglalja az 5—8 éves korú gyermekek osztályait, tehát a kisednevelőintézetek felső tagozatát is. Ez lenne az úgynevezett *játékiskola*.

A 2. tagozat (4. és 5. évfolyam) a 9 és 10 éves gyermekek iskolája lesz s feladata lesz a gyermekek megismertetése a *természettel*.

A 3. tagozat (6. és 7. évfolyam) a 11 és 12 évesek iskolája lesz s ezen két osztály fő oktatási elve lesz a *munkaoktatás*.

A 4. tagozat (8. és 9. évfolyam) a 13 és 14 évesek osztályait foglalja magában s az oktatás centrumában az *ember* fog állani.

Amint ismeretes, ez a 4 tagozat teljesen megfelel a *gyermeki érdeklődés fejlődése* fokozatainak. Tehát ez az iskola, a 9 évfolyamú egységes népiskola, nemcsak kultúrpolitikai szempontból, hanem pedagógiai okból is nagy nyereséget fog jelenteni köznevelésünk számára, mert egységes alapelv szerint építhető fel.

Átmeneti intézkedésül az összes középfokú iskolák, a gimnáziumok, a reáliskolák, a polgári iskolák, a népiskolák 5. és 6. osztályainak tanításterve összeegyeztetendő, hogy az átlépés az egyik iskolanemből a másikba nagyobb nehézség, különbözeti vizsgálat nélkül történhessék meg.

¹ *Didaktika* gyermekfejlődéstani alapon. A nyolcosztályú egységes népiskola tanterve. II. rész: Az 5—8. osztály tanterve és didaktikai problémái. Írta: Nagy László. Budapest, 1921. Kiadja a Magyar Gyermektanulmányi Társaság.

II. A 14—15 éves tanulók pályaválasztásának előkészítése.

1. A 14—15 éves gyermekek egyéniségének lélektani rajza.

Amiként az előbbi fejezetben már említettük, a 9—15 éves kor az, amelyben a gyermek egyénisége először kialakul, formát, állandóságot nyer. Különösen a 13—15 éves korban bontakozik ki a gyermek egyénisége a fejlődés általános formáiból. A gyermekkorban a 9-től a 12 éves korig a fejlődés meglehetősen általános irányt követ. A 9 éves korban lép fel az ú. n. *reális* érdeklődés s a 9—10. években a megelőző kor szubjektivitásával szemben az objektív tapasztalatszerzés válik uralkodóvá, ez a természet első megismerésének, a természethez való igazodás nevezetes kora. A 11—12 éves korban némileg átalakul a gyermeki elme: teljesen gyakorlati irányt vesz, s ekkor éri el az objektív gondolkodás tetőfokát. Ez az objektív gyakorlati gondolkodás megnyilvánul a *konkretizmusban*, a világos, néha az exaktságig pontos megfigyelésekben s általában a konkrét tapasztalatszerzésre való törekvésben; a gyakorlatiasságban, minden ténynek a gyakorlati használhatóság szerint való mérlegelésében és megbecsülésében, s minden származott gondolatnak gyakorlati, konkrét munkává való átváltoztatásában; az erkölcsi téren a *pragmatizmusban*, minden erkölcsi megnyilvánulásban a tettek értékelésében s a saját erkölcsi életében a tettekre irányuló mentalitásban.

A 13 éves korban a fiúgyermeken lényeges átalakulások kezdetét tapasztaljuk, amit a pubertász meginduló folyamatának lehet tulajdonítani. Megindul oly folyamat, amelynek fő jellemvonása a szubjektivitás. A felébredő nemi érzés mélyreható konvulziókat hoz létre a gyermek testi és lelki életében. Az új vérkeringések megrendítik a gyermek fizikumát s gondolkodását új irányba terelik, amely folyamatnak a végén új társadalmi nézet kialakulása vár a gyermekre. A társadalmi élet fokozatosan belekapcsolódik a gyermek egyéni és társadalmi életébe. A látóhatáron feltűnt társadalommal a gyermek többé már nem közvetve, játékszerű utánzásokkal kíván foglalkozni, hanem *közvetlenül akarja annak hatását érezni*. A gyermek a társadalom passzív tagjává igyekszik lenni, hogy később aktív lehessen. A társadalom mágikus vonzó hatását növeli az ébredő nemi élet fokozódó ereje. A másik nem iránt való vonzódás, a szerelem, megszűnik a gyermekre nézve ismeretlen fogalom maradni.

Nagy küzdelem fejlődik ki a régi és az új gyermek külső és belső cselekvő élete között. Ezen küzdelem végső eredménye bizonyos egyensúlyi helyzet a gyermek testi és lelki életében. Ez az egyensúlyi helyezkedés nem más, mint a gyermek *egyéniiségének* kialakulása. Lassanként kitűnik, hogy a gyermekben a társadalomhoz való alkalmazkodás vagy a társa-

dalomellenes irányzat válik-e uralkodóvá; hogy érzelmvilága vagy objektivitása vezeti-e cselekedeteit s egész lelki életét; hogy kontemplatív természetű-e vagy gyakorlatias gondolkodású; hogy elmeműködése konkrét-e vagy általános irányú. Ekkor lépnek fel, erősödnek meg a lelki élet zajongó tengerében az eddig lappangva, homályosan mutatkozott talentumok, a különböző művészi, irodalmi, tudományos, gyakorlati, társadalmi tehetségek vagy ekkor merülnek el a hullámok között az erőtelen, a környezetet s a gyermeket magát is félrevezető képességek.

Mindezt annak a bizonyítására mondjuk el, hogy a 14—15 éves korban a gyermeknek saját hajlamaiból kialakult egyéniségével állunk szemben. Nem kész, de kialakulófélben levő egyéniséggel, amelyben a régi egyéni vonások több-kevesebb része új formát nyer s ez az átmeneti állapot alapozza meg a valódi egyéniség, a felnőtt ember egyéniségének kialakulását. Különösen számba kell venni, hogy a gyermek ekkor már az öntudatosság magasabb fokán áll, alkalmas az önmegfigyelésre, önszemléletre, a belső motívumok keresésére, bizonyos fokú lélektani gondolkodásra.

Mindebből a pályaválasztásra nézve azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a 14—15 éves korban már komolyan beszélhetünk a gyermek jövő sorsáról, s a pályaválasztás kérdésének megoldásába magát a gyermeket is bele kell vonnunk, azonban a döntés magát a szülőt és pedagógust illeti meg. Ezen döntésnek az előfeltétele azonban a gyermek egyéniségének alapos és beható ismerete. Nézetemet a következőkben foglalom össze:

1. A 14—15 éves korban, mivel a gyermek egyénisége már állandó formát ölt, már beszélünk kell s döntenünk lehet a gyermek pályájáról.

2. A helyes pályaválasztás előfeltételei és módjai:

a) a gyermek testi és lelki habitusának alapos, beható ismerete;

b) a gyermekek felvilágosítása és előkészítése pályájuk öntudatos megválasztásához;

c) a pedagógusoknak a szülőkkel való egyéni érintkezése s a szülők és pedagógusok közös pályaválasztási értekezleteinek tartása.

2. A tanulók egyéniségének vizsgálata.

Az egész pályaválasztási tanácskozás súlypontja a gyermek egyéniségének ismeretére esik. Ebben a korban, természetesen, a döntés súlya a szülőre s a pedagógusra esik s a felelősséget teljes mértékben kell éreznie e feladattal szemben. A felelősségnek ezen érzése teszi kötelességévé mind a szülőnek, mind a pedagógusnak a gyermek egyéniségének alapos megismerését.

Különösen a pedagógus az, akinek kötelessége a gyermeki egyéniség megismerését *hivatali teendő gyanánt* gyakorolni. Hogy a pedagógus a gyermek egyéniségének vizsgálatát és ismeretét hivatali kötelességéül ismerje el, ez az ő tekintélyének kérdése is. A pedagógusnak úgy kell állania a szülővel szemben, mint a szakértőnek a laikussal szemben. Ezt a szakértelmet pedig tulajdonképpen és igazán a gyermek egyéniségének ismerete adja meg. Hagyjunk fel azon ósdi felfogással, hogy a tanítótól, tanártól egyebet ne kívánjunk, mint tárgyi szaktudást, a tankönyvek ismeretét s még egy kis methodikai készséget. Kétségtelenül ez is kell. De az igazi tanítói szaktudás mégsem a könyvismeretben van, mert azt minden laikus megszerezheti. *Az igazi pedagógiai szaktudás a gyermekek, a tanulók egyéniségének ismeretéből áll.* Ez emeli a pedagógust a szülők, a laikus szemében a szak tekintély magaslatára. Alaposan megokolt szakvélemény a gyerekekről a szülőben oly tiszteletet ébreszt a tanárral szemben, hogy az ilyen helyről származó tanácsot elismeréssel fogadja s követni kötelességének tartja.

Az iskola csak akkor fogja megérdemelni a pedagógiai intézet nevet, ha annak működése a gyermekek egyéniségének szakszerű ismeretén épült fel.

Sajnos, ettől a viszonytól nagyon messze vagyunk még, ami nemcsak a pedagógusok akaratán, hanem az intézkedésre hivatott hatóságok közömbösségén is múlik. Közoktatásunk történetében egyetlen intézkedést találunk, amely a tanulók egyéniségének megismerésére céloz. *Haller* miniszter új középiskolai rendtartást adott ki 1920 december havában. Ezen rendtartás egyik pontja következőleg szól: „A IV. osztályt sikerrel végzett tanulókról a tanári testület *lelkiismeretes mérlegelés után* megállapítani tartozik, vajjon szellemi fejlettségük alapján remélhető-e, hogy a középiskola felső osztályaiban tudnak haladni. Azon tanulókról, akikről a tanári testület nem állapítja ezt meg, az általános ítélet így fogalmazandó meg: „A IV. osztályt sikerrel végezte, *de a középiskola felsőbb osztályaiba nem léphet.*“

Ez a rendelet kétségtelenül folytatása és következménye volt ugyanazon miniszternek a középiskolai felvételi vizsgálatról kiadott rendeletének. Tehát kiadta a miniszter egyrészt, hogy biztosítsa a középiskolai oktatás magas színvonalát, másrészt arra szolgált volna, hogy egyes tanulókat a gyakorlati pályák felé tereljen. Tehát pályaválasztási tendenciája volt.

A tanulók egyéniségének ismeretére csak annyiban utal a rendelet, hogy kötelességévé teszi a tanári testületeknek „a lelkiismeretes mérlegelést“. Ennek a célnak az elérése azonban megkívánhatta volna, hogy a tanár urak alaposan ismerjék tanítványaikat, az ő testi és lelki életüket, családi és tár-

sadalmi körülményeiket. A miniszteri rendelet azonban megfeledezett erről a kötelességről, ezért kénytelen volt elnézni, hogy a testületek felelősségük tudatában mindig kínos helyzetben tanácskozzanak a tanulókról s csak úgy találomra hozzák meg határozataikat. Az egésznek vége az lett, hogy egy másik miniszter (Klebensberg) 1922-ben hatályon kívül helyezte a középiskolai rendtartás illető pontját. Ez lett a vége a talán nem is egészen őszinte motivumból származó intézkedésnek.

A gyermeki egyéniség vizsgálatának két módja szerepel a tudományban:

a) a tanulók szabad, rendszeres megfigyelése s az ú. n. jellemlapok szerkesztése;

b) az exakt kísérletezés a tudományosan megállapított tesztekkel.

Az előbbi a pedagógusok feladata és munkája, ezért ezt *pedagógiai megfigyelő módszernek* is nevezzük; az utóbbi pedig a képzett pszichológusok teendője, azért az *laboratóriumi módszernek* nevezhető.

A két módszer nem alkalmazandó egymástól különállóan, elszigetelten, hanem egymást kiegészítően, támogatva, úgy, amiként ezt a két eljárást a hamburgi pszichológiai laboratórium egyesíti 1917 óta a hamburgi elemi- és középiskolákra vonatkozóan. A két módszer együttesen, egységiesen alkalmazva alkalmas arra, hogy alapjául szolgálhasson az egyes tanulókra nézve a pályaválasztási eljárásoknak.

2. A tanulók pedagógiai megfigyelése.

A tanulók szabad, rendszeres megfigyelésének módját a különböző tanító és nevelő s gyógyító nevelő intézetekben a gyermekegyének egyéni tulajdonságainak, környezetének megismerésére alkalmazzák, mindenütt a célból, hogy a nevelés és oktatás munkáját egyénivé, az egyénhez alkalmazottá tegyék. Az eljárás abból áll, hogy a pedagógusok vagy orvosok a tanulók, vagy felnőtt egyének testi és lelki jelenségeit előre megállapított szempontok szerint, alkalomszerűleg megfigyelik s feljegyzik s megfigyeléseik eredményeit időközönként, pl. negyed-, fél- vagy egész évenként előre elkészített, rovatos lapokon, az ú. n. *jellemlapokon* (vagy megfigyelő lapokon) összefoglalják. A kiállított jellemlapokat előre meghatározott célokra, pedagógiai vagy adminisztratív célokra használják fel.

A rendszeres szabad megfigyeléseket legelőször elmekórtani intézetekben alkalmazták az egyes betegek defektusainak és különös sajátságainak megállapítására a célból, hogy a velük való bánásmód teljesen egyéni lehessen. A pszichiatriai intézetekből terjedt el a használatuk a gyógypedagógiai inté-

zetekbe, a gyengeelméjűek, gyengetehetségűek, a süketnémák, vakok nevelő és oktató intézeteibe, árvaházakba s egyéb internátussal kapcsolatos gyermekgondozó és nevelő intézetekbe s végül a normális gyermekek iskoláiba, mindenütt az egyén megismerésének és nevelésének szolgálatában.

A fejlődésnek ezt a menetét mutatja nemcsak külföldön, hanem hazánkban is a pedagógiai megfigyelések története. Nálunk is az elmekórtani intézetekben alkalmazták először a rendszeres megfigyeléseket, majd 1907-től fogva a gyermekvédelmi intézetekbe hozták be a *Ranschburg*-féle megfigyelő lapokat s ugyanekkor szervezték meg a jellemlapok vezetését a gyógypedagógiai intézetekben. A normális iskolákban s nevelőintézetekben 1912-től fogva kezdték ezeket alkalmazni; eleinte az egyszerűbb szerkezetű és kezelésű *Martosné*-féle jellemlapokat, később, 1915-től fogva az *Új Iskolának* a tudományos eredményeket számba vevő s az egyéni nevelés főbb problémáinak megoldására alkalmas jellemlapjai terjedtek el Budapesten, majd Temes, Torontál, Bihar megye több iskolájában, vagy egyéb vidéki árvaházakban (Nagy-Szóllós). 1917-ben érdeklődést keltettek a *Nemes Lipót* által szerkesztett s Budapesten a Liget-utcai polgári iskolákban alkalmazott ú. n. „társadalmi“ megfigyelési lapok s végül 1918-ban a társadalmi és lélektani szempontokat *egyesítő* jellemlapok.

A pedagógiai s orvosi célok szerint különféle a megfigyelési lapok belső összeállítására, rovatainak anyaga. Az elmekórtani intézetekben az orvosi kérdések s az öröklésre vonatkozó adatok uralkodnak, a gyógypedagógiai intézetekben szintén. A gyermekvédelmi intézetek, a gyermekbíróságok megfigyelő lapjain az orvosi szempontok mellett nagy szerepük van a környezeti hatásokra vonatkozó kérdéseknek. Az *Új Iskola* jellemlapjain a lélektani s a lélekfejlődéstani szempontok az uralkodók. Ezekkel szemben a pályaválasztási megfigyelő lapokban az általános pedagógiai s orvosi szempontok mellett az akaratí testi és lelki jelenségeknek, így a *munkakedvnek, munkaakarataknak, az alkotásra és technikai munkára való hajlandóságnak, a szervező képességnek, az elme elmélkedő irányának vagy a gyakorlati irányú gondolkodásnak, művészi s más hasonló természetű képességeknek megfigyelése lép előtérbe.*

A pályaválasztás céljára a megfigyelő lapok alább következő általános tervezetét állítottam össze.

1. Magukban foglalják a *szülők közléseit* otthoni megfigyeléseikről, amelyek gyermekük egyéni hajlamairól, valamely pálya iránt való előszeretetről s a szülők ezirányú saját felfogásáról szólnak.

2. Tartalmazzák az *iskolaorvos* adatait a gyermek testalkotásáról, egészségi állapotáról, szervi hibáiról, kiskori betegségeiről, esetleges öröklött bajairól.

3. A harmadik főrovat magában foglalja a gyermekekről szerzett *rendszeres pedagógiai megfigyeléseket*. Ezekben a figyelmünket főleg a gyermeki akarat jelenségeire, a munkaképesség kitartó és momentán energiájára, a gyermek szociális és erkölcsi érdeklődésére, különös tehetségeire terjesztjük ki. Eszerint az egyéniségi lapok a következő alrovatokat tartalmazták:

a) a tanulók *testi életéről* és szervezetéről, érzékszervi működéséről szerzett általános megfigyeléseket;

b) a tanulók *cselekvéseiben* megnyilvánuló megfigyeléseket;

c) a tanulók *szociális és erkölcsi életének* jellemvonásait;

d) a tanulók *gondolkodásának irányításáról* szerzett megfigyeléseket;

e) a tanulók *emlékezetének* leírását;

f) a képzeletműködések erejéről, minőségi típusairól, teremtő s utánzó fantáziájáról szóló megfigyeléseket;

g) a tanulók *érdeklődésének* megnyilvánulását;

h) a *figyelem* forma- és energiatípusainak és motívumainak leírását;

i) a tanulók *intelligencia-fokáról* szerzett megfigyeléseket;

f) a tanárok megfigyeléseit a tanulók *különös tehetségeiről*.

3. A tanulók kísérleti vizsgálata.

Minden tudomány arra törekszik, hogy megfigyeléseinek matematikailag szabatos formát adjon, azaz *kísérleteket* végezzen. A gyermektanulmány szintén nem elégszik meg sem a szabad megfigyelésekkel, sem a statisztikai módszerrel, a gyermekeknek a tervszerűen előkészített kérdésekre adott feleleteivel; hanem törekszik arra, hogy azt, amit a szabad megfigyelésekből vagy a tanulók vallomásaiból általánosan megállapított, matematikailag szabad formula szerint kifejezhetővé, bizonyossá, mind tudományos, mind gyakorlati szempontból értékesebbé s alkalmazhatóbbá tegye.

A pedagógiai-pszichológiai kísérleti vizsgálatok eredete, úgy miként a megfigyelések is, visszavezethető azon kísérleti próbákra (tesztekre), amelyeket pszichiátriai intézetekben állítottak össze a rendellenes elméjű felnőtt egyének vizsgálatára (*Sommer, Kraepelin, Ziehen, Rossolimo* megfigyelő lapjai). Ezen újítást nagy hasznosságánál fogva átvitték az abnormis elméjű, a gyengeelméjű (imbecilis) és gyenge-tehetségű (debilis) gyermekek iskoláira is. Különösen akkor, mikor a normálisak közül kezdték kiválogatni a debiliseket (a gyenge-tehetségűeket), az iskolába való felvételkor vált szükségessé a határon álló esetek pontos elbírálása: melyik gyermek való a kisegítőiskolába s melyik nem. Erre a célra *Binet* Alfréd,

a párisi Sorbonne-egyetemnek 1912-ben elhunyt híres tanára állított össze s tett közzé kísérletsorozatot 1905-ben.

Azonban *Binet* csakhamar rájött arra, hogy az egyenlő korú egészséges elméjű gyermekek intelligenciája között is nagy különbségek vannak. A fizikai életkor s az intelligencia nem fedik egymást. Rendes körülmények között is vannak gyermekek, akiknek intelligenciája 1—2—3 évvel előzi meg az életkort vagy ugyanennyivel áll mögötte s a különbség ezen megállapításának nagy pedagógiai jelentősége van, kihat a tanulóknak tehetség szerinti osztályozására. *Binet* összeállította az intelligencia-vizsgálatok lépcsőfokos rendszerét a 3—15 éves korú normális képességű gyermekekre nézve.

A mai pedagógiai-pszichológiai kísérleti vizsgálatok kezdetéül tulajdonképen csak a *Binet* tanár és *Simon* orvos által készített intelligenciatesztek szolgáltak.

Majdnem az összes kultúrállamokban végzett kísérletek kétségtelenül bizonyították a *Binet*—*Simon*-féle próbák gyakorlati hasznát, azonban kitűnt az is, hogy e tesztek nélkülözik a tudományos alapot s alkalmazásuk egyoldalú. Kitűnt, hogy ezek a tesztek nem alkalmasak a gyermek egész egyéniségének vizsgálatára. Az intelligencia a maga egyoldalú intellektuális szempontjánál fogva nem fejezi ki a gyermek egyéniségét, az akaratot, az érzelmvilágot, az alkotóképzelet típusait, az érzékleteki típusokat s mind e kardinális funkcióknak az értelmi működésekhez való viszonyát. Közelebb jutottak a gyermek egyéniségéhez az úgynevezett *tehetségvizsgálatokkal*, amelyeket *Moede* és *Piorkovszky* honosítottak meg először Berlinben 1916-ban azon tanulókra nézve, akik a „tehetségesek iskolájába“ (reálgimnázium) voltak felveendőek; e kísérletezők már teljesebben határozták meg a gyermek egyéniségét a francia kísérletezőknél.

Az egyéni tulajdonok teljesebb vizsgálatára az a körülmény adta meg a lökést, hogy a munkások s egyéb közüzemi alkalmazottakra kidolgozott lélektani kísérleteket, az úgynevezett *pszichotechnikai vizsgálatokat* a tanulókra is kezdték alkalmazni, elsősorban Berlinben, aztán Hamburgban, Frankfurtban, Halléban s más nagy német ipari központokban. Ezek a pályaválasztás céljából megalkotott kísérletsorozatok már a gyermekek egész egyéniségének vizsgálatát tűzték ki célul, amit azután több-kevesebb sikerrel el is értek.

Ebből a célból és a közölt történeti fejlődésből következik a pályaválasztási kísérleti lélektani vizsgálatok két fő saját-sága:

1. A pályaválasztási vizsgálatok felölelik az egész gyermekegyéniséget s kutatják az intelligencia mellett a gyakorlati ügyességet is, az elmélkedő elmeműködéssel szemben a gondolkodás gyakorlatiasságát, a pusztá intellektualitás mellett az akaratit és érzelmi működéseket s kiterjeszkednek az

egyéniség eredeti hajlamainak és külső természeti és társadalmi körülményeinek vizsgálatára is.

2. Az egyéniségi vizsgálatok másik fő sajátása a pszichológusok azon törekvésében áll, hogy a pusztá elemző vizsgálatok mellett meghonosították a *szintétikus vizsgálatokat*. Abból a felfogásból indulnak ki, hogy az egyénben a különböző élettani és lélektani funkciók nem elszigetelve, hanem egymással kapcsolatban, egymásra hatva, gyakran bensőleg összeforrvá jelennek meg s egymást erősítik vagy gyengítik. A lélektani vizsgálatok ezen másik irányát *gyakorlatinak* nevezhetjük, mert ez a szintétikus vizsgálat mindenestre közelebb áll az élethez, mint a túlságosan részletező elemzések.

Az alábbiakban közlöm azon pályaválasztási lélektani kísérletek tervezetét, amelyek ezen elvek szem előtt tartásával készültek a gyermeki egyéniségek vizsgálatára. Mielőtt azonban erre rátérnék, kötelességem két megjegyzést tennem.

a) A 14—15 éves korban korántsem fejeződik be a gyermek egyéniségének fejlődése. Tapasztalás szerint a 15 éves koron túl gyakran új talentumok lépnek akcióba vagy mennek tönkre. A gyermek elméjében új egyensúlyi elhelyeződések jöhetnek létre, amelyek többé-kevésbé megváltoztatják a gyermeki egyéniség habitusát.

b) A laboratóriumi kísérleteket nem lehet elválasztani a pedagógiai szabad megfigyelésektől, mert hiszen mindkettőnek lényege a megfigyelés. A szabad megfigyelések mindig szintétikusabb természetűek a kísérleteknél. Azért a két sorozat együtt ad teljes képet a gyermeki egyéniség akkori állapotáról.

A lélektani kísérleti vizsgálatok három fő tagozatból állanak:

- a megelőző vizsgálatokból;
- a tulajdonképeni kísérletekből;
- az adatok feldolgozásából.

I. A megelőző vizsgálatok nyujtják főként azokat az adatokat, amelyeket a kísérletvezető a tanulótól az iskolai megfigyelőlap tanulmányozása alapján a *neki feltett kérdések szerint* szerez. A kísérletvezető az adatokat és feleleteket a kísérleti lapokra pontosan feljegyzi.

1. Ide tartoznak a tanuló „személyi adatai“, továbbá iskolai előmeneteli és magaviseleti osztályzatai.

2. Megkérdezzük a tanulótól, melyek az *ő kedvelt iskolai foglalkozásai és tantárgyai* s melyek azok, amelyekről idegenkedik. Megkérdezzük a tanulót az *ő kedvelt otthoni foglalkozásairól* is. Esetleg megkérdezzük a tanulót az *ő játszótársairól, barátairól* is: kikkel, hogyan, mikor érintkezik s milyen szerepet visz *ő* a társai között. Végül a tanulót megnyilatkozásra bírjuk valamely pálya iránt való szeretetéről s ennek okáról is.

3. Ide tartoznak azok a megfigyelések is, amelyeket a kísérletvezető a tanuló fizikai és szellemi magatartásáról az elővizsgálatok s az összes kísérletek alatt tett.

II. A tulajdonképeni kísérleti próbákon a következő elméleti képességek vettettek vizsgálat alá:

1. Érzékszervi működések.
2. Megfigyelőképesség (viszonya a cselekvéshez).
3. Gyakorlati ügyesség.
4. Gyakorlatias gondolkodás.
5. A gondolkodás elvont vagy érzékleti formája.
6. A gondolkodás analitikai vagy szintetikai iránya.
7. A testi munkateljesítő képesség.
8. A szellemi munkateljesítő képesség.
9. A figyelem típusai.
10. Emlékezés és gondolkodás kapcsolatos működése.
11. A képzelet típusai.
12. A kombinálóképesség.
13. Az érzelem ereje, formája, viszonya a gondolkodáshoz.
14. A felmerülő talentumok vizsgálata.

Végül közlöm két *egyéniségi vizsgálat* eredményét két leánytanulóról. A kísérleti vizsgálatok a budapesti VIII. ker. tanítóképzőintézzettel kapcsolatos lélektani laboratóriumban hajtottak végre. Sajnos, a tanulókról megfigyelési lapok nem készültek, ezért azok adatait a kísérleti eredményekkel nem vethettem egybe.

M. E. 15 év 11 hónapos, II. oszt. tanuló, 1921 június.

Emlékezete a konkrét tárgykörben jó, korának megfelelő, a *konkrét* szavak kapcsolatában 100%; ellenben az elvont gondolatok körében emlékezete a konkrétal szemben feltűnően gyenge. Reprodukciójának ideje meglehetősen nagy, a konkrét tárgykörben is 1·2". Ennek oka, hogy emlékezetei nem mechanikusak, hanem a legtöbb reprodukcióját fantáziájával támogatja, tehát azt, amit az ember kérdez tőle, előbb tárgyi-lag elképzelel s csak azután reprodukálja.

Képzelete elég élénk, de kevésbé mozgékony, elképzelesei különösen azon gondolatokban élénkek, amelybe valamely cselekvés gondolata vihető be. Különben képzetkapcsolatai nem elevenek, azokban a logikus kapcsolatok uralkodnak. Mozgási elképzelesei részletesebbek, világosabbak, mint alaki elképzelesei.

Gondolkodásának iránya határozottan konkrét; az elvont körben bizonytalan és ingadozó. Konkrét gondolkodását elősegíti kitűnő megfigyelőképessége; különösen a mozgások, történések észrevezésében tűnik ki; az optikai-motórikus típusú egyének közé tartozik; ítéletei tárgyilagosak; azokat kevésbé a szubjektív érzések, mint a külső tapasztalatok vezetik.

Észjárása gyakorlati; a gyakorlati feladatok megoldásában biztosan és könnyen mozog, amiben őt fejlett megfigyelőképessége segíti; vizsgálódásai nem kitartók; gyorsan észreveszi a körülményeket s hamar cselekszik.

Magatartása öntudatos, a saját képességei iránt elég jó véleményt táplál; nyugodt, sőt bátor. Lelkivilágában inkább az értelmi működések dominálnak, mint az érzelmiek.

A számolásban általában gyenge, koránál fejletlenebb, különösen az elvont számkörben való gondolkodása fejletlen; a legegyszerűbb elvont logikai okoskodásokra képtelen, saját bevallása szerint képtelen a betűszámantant megérteni; ellenben a konkrét számkörben biztosabban és könnyebben okoskodik; de az egyszerű számműveleteken is, pl. az egyszeregyen fennakad; ha számműveletekben a sablonos formától eltérően kapja a kérdést, zavarba jön.

Rajzolásban ügyes, az átlagnál valamivel nagyobb képességet mutat; különösen a mozgás kifejezésére törekszik és képes; alaki kifejezései tökéletlenek, de formái szépek, tetszetősek.

Általában a *cselekvő, konkrét, gyakorlati típusú* egyének közé tartozik.

W. G. 15 év 6 hó; I. képzőintézeti osztály; előmenetel gyenge közepes ($\frac{3}{4}$).

Emlékezete mögötte áll korának; különösen gyenge a konkrét dolgokban (I. szócsoport: 33:30%); az elvont körben jobb (emlékezete e téren 52:10%, a Ranschburg—Nagy-féle szópármódszerrel vizsgálva); legjobb az emlékezete azon konkrét képzetkörben, amelyeket sablonos logikai kapcsolatok fűznek össze (II. szócsoport: 64:60%).

Gondolkodása elvont irányú, sablonos; az érzelmi motívumok irányítják; megfigyelőképessége fejletlen.

Képzete nehézkes, tárgyi elképzelései nehezen indulnak meg és homályosak; a képzelet hiányát pótolja a logikai gondolkodás; alaki kombináló képessége normális, elég jól tud kombinált alakokat egyes adott részekből gondolatilag megszerkeszteni.

Gyakorlati észjárása fejletlen, a 10—11 éves gyermek színvonalán áll, minek egyik oka csekélyfokú találékonysága, a másik oka megfigyelő képességének fejletlensége.

Számtani gondolkodása az elvont számviszonyok terén megközelíti az átlagot, elég logikus; azonban a gyakorlati számolásban igen gyámoltalan, a legegyszerűbb konkrét feladatokat sem tudja önmagától megoldani; az egyszeregyet hiányosan tudja.

Magatartása félnék, bátortalan; jellemzi az önbizalom hiánya; a legegyszerűbb elmeműveletek és gyakorlati feladatok megoldásában is segítségre szorul; a sablonos, megszokott elmeműveletekben otthonosan érzi magát.

Érzelmi folyamatai uralkodnak egész lelkivilágán; ezek mozgatják elméműködéseit s irányítják akaratát. Ez a szubjektivitás segíti elő gondolkodásának elvont irányát s nyomja el a külső tárgyak felé irányuló figyelmét. Ellenben az események felfogásában a dolgok lényegének, sőt mélyebb szempontjainak felfogására képes (képleírás). A külső ingerekkel és hatásokkal szemben túlzottan érzékeny; a kedvezőtlen hatásokkal szemben nem védekezik, nem találékony, hanem sír. Általában *elméleti, szubjektív típusú* egyén.

4. A tanulók pályaválasztási felvilágosítása.

Amiként egy előbbi fejezetben kifejtettem, a pályaválasztás súlypontja a 14—15 éves korban a tanulók egyéni ségének alapos vizsgálatán s ismeretén nyugszik. Azonban a pedagógiában semmiesetre sem elégedhetünk meg ezzel a lélektani munkával, a neveléshez szükséges a gyermek vezetése is a kitűzött cél felé. A pályaválasztásban is kell irányítanunk a tanulókat, aminek célja nem lehet más, mint hogy a gyermek önmaga legyen képes helyesen ítélni a neki való pálya megválasztásában. A pályaválasztás előkészítésének ez a munkája két pedagógiai műveletet foglal magában:

I. a főbb életpályák ismertetését; azaz a tanulók felvilágosítását;

II. a tanulók lelki előkészítését a pályaválasztáshoz.

1. *A pályák ismertetésén* nem értünk külön tantárgyat, valamiféle „pályatant”. A pályák ismertetése, helyesen felfogva, az iskolának egyetemes kötelessége, az egész iskolai oktatásnak egyik fontos gyakorlati szempontja. A 14—15 éves gyermekek már be kell vezetni az életbe. Szükséges, hogy minden tanuló érezze az életben reá váró feladatokat és kötelességeket, amelyekhez neki ezentúl már alkalmazkodnia kell. Szükséges, hogy ebben a korban már tisztában legyen az életcélokkal s hogy ezeknek belátásából képes legyen megállapítani haladásának, önképzésének menetét, belső lelki elrendezkedését. A 14—15 éves serdülő ifjút már a társadalom *öntudatos* tagjává kell nevelnünk, hogy céllal bíró lény gyanánt haladhasson az élet útján. Ez az iskolai nevelésnek fontos erkölcsi feladata.

A helyes didaktikai eljárás tehát abból áll, hogy minden egyes tantárgyban minden adandó alkalommal figyelmeztessük a tanulót arra, hogy valamely tanításnak milyen életpályán veszi hasznát. Azonban ezzel a szétfolyó elemező munkával nem elégedhetünk meg, a tanulók fejlettebb értelme s a pályaválasztásra való előkészítés sikere szükségessé teszi a összefoglaló tanításokat is. Ilyen összefoglaló tanításokra alkalom van a *társadalomtan* (közgazdaságtan), az *egészségtan* és a *lélektan* keretében, amelyeket fel kell vennünk a IV. osztály tantárgyai közé.

A pályák ismertetésének célja a társadalom keretében rámutatni minden egyes foglalkozás tárgyalásakor a munka technikájára, közgazdasági, társadalmi és erkölcsi értékére. Minden pálya ismertetése eleven, vonzó, jóindulatú, sőt lelkes legyen, hogy egyik gyermeket se ijessze el attól a pályától, amelyhez kedve van. Minden pályának ki kell emelni a jó oldalát, akár erkölcsit, akár közgazdaságit, ne legyen megvetett pálya sem a gyermek, sem a tanító szemében. A tanítás leghelyesebb módszere, ha a tanító a gyermekekkel tárgyalatja a pályákat, ha azok erkölcsi és közgazdasági szempontjait maguk keresik ki.

2. *Egészségtan.* A pályák egészségügyi szempontból való tárgyalása egyik alkalmas módja annak, hogy gyakorlati irányt és értéket adjunk egészségügyi tanításunknak. A pályák egészségügyi taglalása a gyermekekre nézve új és érdekes szempontokat tár fel. Sajnos, az összes iskolák közül az egyetlen polgári fiúiskolák egészségügyi tantervében találunk vonatkozást a pályaválasztásra. Ez a tanterv utasítja az egészségügyi tanítóját, hogy ismertesse „a különböző foglalkozások egészségügyét”. Kívánatos, hogy a többi iskolákban is kiterjedjenek az orvostanárok mind a férfi, mind a női pályák egészségügyi vonatkozásaira.

3. *Lélektan.* A pályaválasztás előkészítésének legérdekesebb, de a legnehezebb, a legtöbb gondot kívánó részét teszi a lélektan tanítása.

A lélektan tanítását s a pályaválasztás körébe való vonását szükségessé a 14—15 éves tanulók lelki fejlődésének átmeneti stádiuma teszi. Ebben a korban már megindult az a folyamat, amely a belszemlélethez vezet. A 14—15 éves korban ugyan még nem jut el a gyermek az önszemlélet magasabb műveleteihez, de tapasztalás szerint már érzi, észreveszi belső hajlamait, képességeit, fogalmai vannak kötelességekről a társadalommal szemben s ezen eszmény felé sok belső küzdelemmel törekszik.

Az önszemlélet ezen kezdetleges stádiumából az következik, hogy a gyermek még korántsem dönthet a maga pályájáról, ez a feladat a tanítóra, illetőleg a szülőre hárul. Azonban következik az is, hogy a gyermeket ebben a dologban sem lehet mint akarat nélküli lényt kezelni. A gyermek önszemlélete már haladt annyira, hogy őt a saját pályaválasztásának aktív tényezőjévé tehetjük. Ez megtörténhetik a lélektan tanítása útján.

A „Didaktika gyermekfejlődéstani alapon” című művemben részletesen kifejtettem a lélektan tanításának általános célját, szükségességét és módszerét a középfokú iskolák 4., illetőleg a kilenc osztályú egységes népiskola 9. osztályában. Tehát mellőzhetem itt e kérdés részletes taglalását. Csak azt kell itt mégis megemlítenem, hogy e tantárgy tanításához

fontos *erkölcsi célok* fűződnek. Úgy tekintendő a lélektan tanítása, mint a 14—15 éves serdülő gyermek erkölcsi irányításának fő tényezője. A lélektan tanításának kapcsán tesszük a gyermeket figyelmessé önmagára, a maga jó és rossz tulajdonságaira, azokra a külső hatásokra, amelyekből kifejlődik az ő erkölcsi élete, szokása. A lélektan ebben a korban nem mint tudomány tanítandó, hanem mint az önmegfigyelésre való vezérlés, mert ez az útja az előhaladásnak s az erkölcsi kialakulásnak. Célja és módszere tehát egészen gyakorlati.

Ha a pályaválasztást belevonjuk a lélektan tanításába, úgy még inkább megközelítjük ezt a gyakorlati célt. Ha belátja, miért figyelmeztetjük egyéni hajlamaira, ha tudja, hogy ezek ismerése miért fontos neki, úgy kedve is lesz a lélektan foglalkozni s önmagán és másokon újabb, hasonló megfigyeléseket tenni. De arra is figyelmeztetjük a gyermeket, hogy az ő egyéni hajlama nem lehet az egyedüli döntő tényezője a pályaválasztásnak; neki alkalmazkodnia kell a szülei akarához, a családi hagyományokhoz, az anyagi helyzethez s a kínálkozó kedvező alkalmakhoz. Ne mulasszuk el figyelmeztetni a középútra, az önmérséklés mellett arra is, hogy ha a gyermeknek módja van többféle pálya között választania, azt a pályát kövesse, amely felé saját felismert egyénisége vonzza.

A 14—15 éves tanulók pályaválasztási felvilágosítása tárgyában nézeteimet a következőkben foglalom össze:

1. A középfokú iskolák 4. osztályaiban a tanítás általános gyakorlati célja gyanánt ismertetni kell az életpályákat.

2. A társadalomtan az összes középfokú iskolák 4. osztályaiban rendes tantárgyként tanítandó s e tantárgy fő gyakorlati célja legyen a pályák ismertetése.

3. Minden középfokú iskolában az egészségtan tanításának keretében ismertetni kell a pályák és foglalkozások egészségét.

4. Az összes középfokú iskolák 4. osztályaiban rendes tantárgyként tanítandó a lélektan s ennek keretében a gyermeket önmaga hajlamainak megfigyelésére szoktassuk s tegyük képessé az ő egyéniségének a pályák objektív követelményeivel való összemérésére.

5. A döntés.

A pályaválasztás előkészítésének eddigi útja végeredményképen a döntéshez vezet minden egyes tanulóra nézve.

A döntés aktusában elsősorban szükséges, hogy a tanár teljesen tisztában legyen minden tanulónak nem csupán a fizikai és lélektani tulajdonságaival, hanem valamely életpálya iránt megnyilvánult vágyával is. Ilyen vágyaiknak megvizsgálását legcélszerűbben körkérdéssel intézhetjük el. A

tanár felhívja a tanulókat, nyilatkozzanak írásban: *melyik pályára van legnagyobb kedvük s miért?* A kapott feleleteket alaposan kell tanulmányozni s egybevetni a tanulók egyéniségéről szerzett megfigyelési és kísérleti adatokkal. Ilyen módon elérheti a tanár, hogy képet alkosson minden egyes tanítványára nézve a neki leginkább megfelelő életpályáról. A döntés joga azonban a szülőt illeti meg, ki mellett a pedagógus csak mint tanácsadó szerepelhet.

Ilyen eljárás azonban egy iskolában sincs. Legföljebb csak általános jellegű megbeszélések folynak néhol. A főváros polgári fiú- és leányiskoláiban a tanács pozitív rendelkezésénél fogva az volt az eljárás, hogy a *szülőket értekezletre hívták össze*, amelyen megvitatták általában a pályaválasztás ügyét.

Itt mindenekelőtt azt jegyzem meg, hogy ilyen pályaválasztási szülői értekezleteket a főváros többi középfokú iskoláiban, a gimnáziumokban és reáliskolákban és tudtommal a vidéken a polgári iskolákban sem tartanak. Az ország iskoláiban tehát az érintkezésnek ez a kicsiny felülete sincs meg a tanárok és a fentartó hatóságok között a pályaválasztás céljából.

A másik megjegyzésem, hogy a szülői értekezletek általában a főváros polgári iskoláiban sem sikerültek, aminek oka, hogy a szülői értekezleteken a pályaválasztás ügyeit csak általánosan tárgyalták, anélkül, hogy bármilyen irányban, akár általánosságban, akár az egyes tanulókra nézve döntöttek volna. Az értekezletek lefolyása rendesen az, hogy valamelyik tanár, akit erre a célra sikerült „megfogni“, értekezést olvasott fel a pályákról s a pályaválasztásról, amihez azután a szülők, a tanárok többnyire az elnöklő igazgató sürgetésére általános elmefuttatásokkal hozzászóltak, mire aztán a szülői értekezlet — *re bene gesta* — feloszlott.

Az eredménytelenség fő oka tulajdonképpen nem a pályaválasztási szülői értekezletek lényegében, hanem a szülői értekezletek céljának helytelen felfogásában rejlik. Már előbb kimutattam, hogy a pályaválasztás súlypontja egyáltalán nem a szülői értekezleteken, hanem a megelőző eljárásokon nyugszik. Az az általános megvitatás, amit a szülői értekezlet nyújthat, nem is fontos. Nem nagy baj, ha nincs, de mégis jobb, ha van, mert a szülők véleményének meghallgatása tájékoztathatja a tanárokat s a helyesebb út keresésére indíthatja. Azonban újra hangsúlyozom, a döntés az egyes tanulók pályaválasztása ügyében nem történhetik sohasem a szülői értekezleteken, ez a súlyos felelősséggel járó feladat csak *egyénenként* oldható meg.

A helyes eljárás tehát az, hogy a tanár, amikor már tisztában van tanítványainak pályaválasztási ügyével, a szülőket magához kéri s velük egyenként tárgyalja meg gyerme-

keik jövőendő életpályáját. A pedagógus persze a szülőknek csak *tanáccsal* szolgálhat. Azonban ha tisztában van a gyermek egyéniségével s a választott életpálya természetével, az az ő szavának a szülővel szemben föltétlen tekintélyt biztosít, mert tanácsában oly tényeken mondhat, amelyek igazságát a szülő is kénytelen elismerni. Ezért feltétlenül szükséges, hogy a *tanár teljesen átérezze az erkölcsi felelősség súlyát a saját tanácsával szemben.*

Ami magukat a szülői értekezleteket illeti, azokat, mint a tanítói testület és a társadalom érintkezésének egyik alkalmát, fenn kell tartani. A programjuk csak annyiban változnék meg, hogy azok tárgyai nem a már általánosan ismert fejtegetések lennének, hanem tanári beszámolók a pályaválasztási ügy azon évi állapotáról, a tanulók pályaválasztási felfogásáról s a szülők kívánságáról s ismertetné a tanító — természetesen a maga álláspontját is. Azonban ezektől a szülői értekezletektől, mint mondtam, ne várjunk gyakorlati eredményt. Ezek csak a pályaválasztási aktus ünnepies kifejezései lennének, alkalmak a társadalom elismerése megnyilvánulására a tanítói testület buzgó és eredményes munkájáért. Mert ha e fejezetben leírt módon járnak el a pedagógusok a pályaválasztás kérdésében, akkor *igazivá* teszi az iskola a tekintélyét kifelé és szoros kapcsolatot teremt önmaga és a társadalom között.

III. A 18—19 éves tanulók pályaválasztásának előkészítése.

A középiskolát végző tanulók pályaválasztása az egyedüli alkalom, amikor a tanári testületek egyáltalán érdemesnek tartják a pályaválasztás kérdésével valamelyest törődni. Ez az érdeklődés azonban mindössze abból áll, hogy a tanulókkal választott pályájukról minden komolyabb előkészület nélkül nyilatkozatokat iratnak, amit aztán tudomásul vesznek s róluk statisztikát állítanak ki a felsőbb hatóság számára. Pedig a hivatalos statisztika a legtöbb esetben hamis, mert a bejelentett pálya igen gyakran csak alapos megfontolás nélküli elképzelés eredménye. Ez a fölületesség természetes következménye a tanári testületek azon felfogásának, hogy a tanulók pályaválasztásának fontos alakulását eddig semmi figyelemmel nem kísérték, azt teljesen a szülők és tanulók magánügyének tekintették. (Azt hiszem azonban, inkább az ezen ügygel járó nagy munkától fáztak.) Ennek a felfogásnak káros következményeiről a *pályaváltoztatások* statisztikája tudna regélni, ha ilyen statisztika egyáltalán volna.

A pályaválasztás előkészítése a 18 éves ifjakra nézve sem lehet kevésbé alapos, mint a 14—15 éveseknél. Ezen a fokon is szükséges a *tanulók egyéniségét* beható vizsgálat tár-

gyává tenni, róluk megfigyeléseket végezni, őket kísérleti vizsgálat alá vetni, s lelkileg előkészíteni a pályaválasztás számára a pályák tárgyilagos ismertetésével s a saját hajlamaikon való eszméltetéssel. A különbség csak abban állhat, hogy az utóbbi aktusoknak, t. i. a tanulók lelki előkészítésének e korban nagyobb fontosságot kell tulajdonítani, mint a 14—15 éves tanulóknál. Ez következik a 18—19 éves tanulók szellemi fejlettségének magasabb fokából.

A 15—18 éves ifjak szellemi fejlődésében két stádiumot lehet megkülönböztetni, ú. m. a 15—16 és 17—18 éves időszakot. A 15—16 éves kort *a szubjektív átalakulás* időszakának, a 17—18 éves kort pedig *az objektív felvilágosodás* idejének mondhatjuk.

Az előbbi időszakot jellemzi az érzelmek túltengése, a belső vívódás és forrongás. Ez a rajongások időszaka.

Az ifjú a 15—16 éves korban átesik a belső forrongás legfontosabb részén s a 17—18 éves korban a nemi éréssel együtt egy nyugodtabb, megfontolóbb időszakba lép. A férfiasodó ifjú törekszik a külső társadalmi tapasztalatok megszerzésére. Az előbbi korszak reakciójaként egy józan, talán túlságosan is józan, filozófáló mentalitás fejlődik ki. Általában feltűnő a 15—16 és a 17—18 éves ifjak intelligenciája közötti különbség, különösen a társadalmi kérdések érett felfogása közötti különbség szembetűnő. Kétségtelen, hogy a 18 éves ifjak a társadalmi és filozófiai kérdésekben csodálatos világosan látnak. Velük ezen ügyekről teljes komolysággal lehet tárgyalni.

Az érzelmi és értelmi fejlettség ezen magasabb fokából következik, hogy a középiskolát végző ifjakkal behatóan lehet és kell tárgyalni az életpályákról. Könnyen be lehet láttatni velük a pályák gyakorlati és erkölcsi értékét s önismeretük is annyira fejlett, hogy kellő eszméltetés után felfogásuk világos és határozott formában jelentkezik. Belátják azokat a gyakorlati nehézségeket is, amelyek bizonyos életpályák elérésének útjában állanak. Egyszóval az ifjú lelke megérett a tárgyilagos felfogásra és megvitatásra. Természetes, hogy e korban már a döntés ténye magára az ifjúra esik, a pedagógus és a szülő csak mint tanácsadó támogathatja őt. Ennek a tanácsadásnak azonban döntő szerepe van az ifjú elhatározásában, mert elég konkrét tapasztalata nem lévén s belső tapasztalatai sem jelölnek meg számára mindig határozott irányt, elhatározása ingatag, bizonytalan. Tehát a tanácsadó szülőnek és pedagógusnak teljes mértékben kell éreznie itt is az erkölcsi felelősséget a pályaválasztás előkészítésében.

Ezen fejtegetések alapján a 18—19 éves ifjakra nézve a pályaválasztásnak előkészítésére vonatkozó intézkedések a következő pontokba foglalhatók össze:

1. Abból a célból, hogy a tanárok teljes világossággal

lássák a tanulók egyéniségét, szükséges azok alapos *pedagógiai megfigyelése s kísérleti úton való vizsgálata*. A kettő eredményéből állapítandó meg a tanulók egyénisége.

2. Részletesen kell tárgyalni a tanulókkal az életpályákat erkölcsi és gazdasági szempontból. E célból a *társadalomtan* a középiskolákban önálló tantárggyá teendő.

3. A *lélektan* keretében ki kell körülményesen terjeszkedni az egyes pályák betöltéséhez szükséges individuális hajlamokra, képességekre, tulajdonságokra.

4. A *tanulóktól* be kell kérni az adatokat a választott pályákról s ezen választásuk indokolását. Ugyancsak szóbelileg vagy írásbelileg kell kérni a *szülők nyilatkozatait*, mely pályákra szánták gyermekeiket.

5. A pedagógus minden tanulóval egyénileg megtárgyalja a választott életpályát s azokat a belső és külső motívumokat, amelyek valamely pálya mellett vagy ellene szólnak: az egyéni hajlamokat, a szülői kívánságot, a családi hagyományokat, a nemzet érdekeit, a finansiális előnyöket és nehézségeket, az erkölcsi szempontokat. Mindezen körülmények latbavetésével kell terelni az ifjút valamely pálya felé.

Ha az iskola ez értekezésben felsorolt szempontok és javaslatok szerint fogja végezni a pályaválasztás előkészítését, úgy jelentékenyen meg fogja könnyíteni a hivatalos pályaválasztási tanácsadó iroda és a pszichotechnikus munkáját s felbecsülhetetlen módon fog használni az egyes tanulóknak, a szülőknek s a köznek. Ez nem lesz hivatlan beavatkozás a család életébe, hanem tanácsadás, támogatás. Egész közéletünk, tudományunk, művészetünk, hivatalaink, közgazdasági munkaképességünk fogja közvetlenül érezni az iskola ilyen beavatkozásának hatását. Igazán gyakorlati intézménnyé fog válni az iskola s áldott intézménnyé lenni a társadalom minden rétegére nézve. A mai elégedetlenség és bizalmatlanság helyett harmónia fog kialakulni a társadalom s az iskola munkája között.

A pályaválasztási tanácsadás egészségügyi vonatkozásai.

Írta: FOCHER LASZLÓ dr. idegorvcs, Budapest.

Ha végigtekintünk az emberi tudás történetén, úgy két, látszólag ellentétes, de valójában összetartozó folyamat folytonos érvényesülését figyelhetjük meg, úgy mint a tudományoknak szakokra való differenciálódását s az e szakok közt levő határok elmosódását. Egy geometriai képpel tudom e tüneményt legjobban megvilágítani. A háromszög oldalait szaporítva, négyszöget, ötszöget... s mindig több és több

oldalú szöveget kapunk, míg végre elérünk a végtelen sok szögig, a körig. A tudomány is mind több és több szakra tagozódva halad a folytonos átmenettel bíró, összetartozó egységes egész felé.

A pedagógia és orvostudomány közt az orvostudomány egy fiatal hajtása, az orvosi pszichológia már létre is hozta azt a szerves kapcsolatot, mely e két szakot elválaszthatatlanul kapcsolta össze. Ez a kapocs, a két tudományágat hatalmasan megtermékenyítő határterület, a gyógypedagógiai és a pedagógiai lélektan. E határterületen fejlődött ki a pszichológiai pályaválasztási tanácsadás.

Az emberi elme az emberi szervezet legbonyolultabb életnyilvánulása. Elsősorban a központi idegrendszer¹ az, mely ezen igen bonyolult működés testi alapját alkotja. A k. i. r. azonban csak központi helyet foglaló, de korántsem egyedülálló substratuma az elme-életnek, mert nincs a szervezetnek egyetlen atomja sem, mely közvetve vagy közvetlenül ne befolyásolná az elme működését.

És ha most szemlét akarnánk tartani és megállapítani, hogy mely szervek is azok, melyek az elmeéletre gyakorolt hatást tekintve elsősorban osztoznak a k. i. r.-rel, akkor igen nehezen tudnánk igazságosak lenni. Inkább csak régi megszokásból említem az első helyen az érzékszerveket, ideértve segédszerveiket is és a k. i. r.-rel őket egybekötő környéki érzőidegeket.

Az érzékszerveknek a lelki életre való hatása közvetlen és közvetett. Közvetlen, mert az érzékszervektől is függ, hogy a külvilági változások milyen alakban és erősségekben jutnak tudomásunkhoz. Közvetett, mert az általuk közvetített érzések és észrevezések nemcsak tudatunk aktuális változását okozák, de tartós, állandó nyomokat is hagynak az elmében. E két tényező eredője a minden érzékszerv minden működés képességi állapotára jellemző lelki sajátosság, melyet legfőltűnőbbben kóros esetekben mint a „vak“ vagy a „süket“ különleges lelki konstitúcióját ismerünk.

Hasonlóan fontos a szerepe azon szerveinknek is, melyek pszichés folyamatainkról a külvilágot tájékoztatják: az izomzatnak és segédszerveinek (csontok, ízületek, szalagok, porcok), valamint az ezen segédszerveket a k. i. r.-rel összkötő mozgató környi idegeknek. A beszédet, mimikát és szorosan vett mozgásokat szolgáló ezen rendszernek az elmeéletre gyakorolt hatása ugyancsak kettős: egyrészt befolyásolják lelki életünknek kifelé, embertársaink előtt való megnyilvánulását, másrészt a mozgások (beszéd, mimika) rendjén keletkezett érzetek, a mozgás effektusának észrevezése, valamint a mozgásoknak a környezetre gyakorolt hatásának észrevezése, mint

¹ Központi idegrendszer rövidített jelzése: k. i. r.

állandó képzeteket, értelem és érzelmi lelki történések kitörölhetetlen nyomait viszik be az elmébe és ezáltal a lelki (fenotipikus) konstitúcióra sajátos bélyeget nyomnak. (Siketnéma, nyomorék.)

Az emberi test többi szervei: a táplálkozás, légzés, kiválasztás, vérkeringés szervei és a mirigyek elsősorban azon kémiai viszonyok szabályozása által, tehát közvetve befolyásolják az elmét, mely viszonyok minden változása a központi és környi idegrendszer és az érzékszervek működési és esetleg anyagi változását vonják maguk után. Emellett mindnyájunk előtt ismeretes az a fontos befolyás, melyet a jóllakottság, éhezés, szomjúság, étvágytalanság, jó étvágy, rendetlen emésztés, szívdobogás stb. kedélyünkre, hangulatunkra, akaratelhatározásunkra, de sajátképeni értelmi képességeinkre is kifejt.

A szervezet chemizmusát szabályozó, működésben normális egyéniség-pszichológiai szempontból azonban úgy látszik, hogy a belsőelválasztásos mirigyeknek (pajzsmirigy, agyfüggvény, mellékvesekéreg, chromaffin testek, csecsemőmirigy, hasnyálmirigy, mellékpajzsmirigy, mellékvesevelő, tobozmirigy, talán emlő- és dűlmirigy) van a legfontosabb szerepük. Mert míg a táplálkozás, légzés és vérkeringés szervei csak beteg, rendellenes működés esetén befolyásolják elménket, ép viszonyok között nem okoznak oly egyéni különbségeket, melyeket mai tudásunkkal fölismerni tudnánk, addig a belső-elválasztásos mirigyek nemcsak értelmi teljesítményeinkre, de érzelmeinkre, hangulatunkra, akaratunkra, reaktivitásunkra: röviden *jellemünkre* is igen jelentékeny befolyással vannak. Ennek a megismerésnek beláthatatlan a jelentősége a pályaválasztási-pszichológia szempontjából, mert a kísérleti lélektannak eddig legkvésőbbé hozzáférhető, de pályaválasztás szempontjából kiváló fontosságú elmetulajdonságok tárgyilagos fölismerhetőségére, sőt befolyásolhatóságára nyújt kilátást.

Az elmondottak után nagyon is természetes, hogy a pszichológiai pályaválasztási tanácsadás és az orvostudomány által képviselt egészségügyi kérdéseknek oly sok kölcsönös vonatkozása van, hogy közülük a legfontosabbakról szabad csak megemlékezni, ha nem akarom olvasóim figyelmét túlságosan kifárasztani. A pszichológiai pályaválasztási tanácsadás és az egészségi állapot között kölcsönös a vonatkozás s nehéz lenne megmondani, hogy az egészségi állapot van-e nagyobb befolyással a pszichológiai pályaválasztási tanácsadásra, avagy a pszichológiai pályaválasztási tanácsadás az egészség későbbi fenntartására.

„*Pszichológiai pályaválasztási tanácsadás*“ gyűjtőnév alatt két, ma már különálló, de azért szorosan egybetartozó fogalmat értünk, nevezetesen a *pszichológiai pályaválasztási*

tanácsadást és a tulajdonképeni pszichológiai pályaválasztási tanácsadást. Az elsőnek főleg társadalmi jelentősége van, célja pedig az, hogy egy bizonyos egyénről megállapítsa, hogy egy bizonyos adott, pl. kocsivezető, repülőgépvezető, szedő, telefonkezelő stb. pályára alkalmas-e vagy sem. Az egyén szempontjából sokkal fontosabb a tulajdonképeni pszichológiai tanácsadás, mely egyrészt megállapítja a tanácsot kérő testi és lelki tulajdonságait, másrészt kikeresi, hogy mely pálya az, mely a talált testi és lelki tulajdonságokkal bíró egyén részére a legalkalmasabb. Az elv maga igen régi, csak a kivitelének módja új. Már az ősemberek s a mostani vademberek berendezkedésében is azt látjuk, hogy az aggok, az asszonyok és gyermekek a ház körül foglalkoznak, a teljeskorú férfiak dolga pedig a táplálék hazaszerezése s az ellenséggel szemben való védelem; a pályára való kijelölés e naiv formája tehát oly régi, mint maga a társadalom. Az ókor és a középkor, sőt az újkor első századai is a maguk merev előítéleteivel, melyek a gyermek születésével annak jövőendő pályafutását szűk korlátok között meghatározták, nem voltak alkalmasak a pályaválasztási tanácsadás kifejlődésére; újkorunk pedig, a középkor reakciójaként jelentkezett végtelenül túlzó „szabadság, egyenlőség és testvériség“ törekvésében nemcsak az előítéleteket döntögette, de elhanyagolta a tényleg meglévő hatalmas egyéni különbségeket is. Az enciklopédistáknak a maga helyén egyébként méltán nagyra tartott pedagógusa, Jean Jacques Rousseau, például azt hirdette, hogy születésekor minden gyermek egyenlő, mindenikből azt nevelhetünk, amit akarunk s a felnőtt emberek között levő egyéni különbség csak különböző nevelésük eredménye.

A liberalizmus később megteremtette a pályaválasztási tanácsadás kifejlődésére egyedül alkalmas légkört, az *egyénésítést*; de a liberalizmus túlzott materializmussal járt karöltve, mely arra vezetett, hogy az objektív pályaválasztási tanácsadás a pályáknak csak az anyagi és alaki feltételeit vette számba. A „pályaválasztási tanácsadókból“ meg lehetett tudni, hogy valamely pályára való előkészülés milyen előképzettséghez van kötve, mennyi időbe és pénzbe kerül, milyenek az elhelyezkedési lehetőségek és előreláthatóan milyen eredményt ígér vagyoni és társadalmi előrejutás terén. A pályán való boldogulás testi-lelki egyéni feltételeinek megállapítását azonban ugyanúgy az egyesek szubjektív ítéletére bízta, mint annak megállapítását, hogy e tulajdonságok a pályát választó egyénben megvannak-e és milyen fokban.

A tudományos pályaválasztási tanácsadás alig húsz éves s első nagyobb lendületét egy, az egész művelt világot megrendítő eseménynek, a Titanic gőzös elsüllyedésének köszöni. A hajó ugyanis tisztikara hibájából pusztult el s a hajós-

társaság a katasztrófa hatása alatt felkérte *Münsterberget*, a német származású amerikai egyetemi professzort, hogy a hajóstisztek lelki alkalmasságának megvizsgálására módszert dolgozzon ki. Ezen eseménytől kezdve a tudományos pályaválasztási tanácsadás rohamosan fejlődik s bár fejlődésének még csak elején vagyunk, a gyakorlati életben máris mérhetetlen fontosságú tényezővé váltott.

Ez alkalommal mi csak a tulajdonképeni tudományos pályaválasztási tanácsadással fogunk foglalkozni. Ennek kiindulópontja a pályát választó felnőtt egyén vagy gyermek — hiszen a középiskola megválasztása bizonyos fokban már pályaválasztás — testi és lelki tulajdonságainak megismerése. Megállapítandók az esetleges betegségek, a betegségekre való hajlam s az egyéni tulajdonságok.

A tuberkulózisban szenvedő, vagy testalkatánál fogva arra hajlamos gyermeket például nem készíthetjük elő olyan pályára, melyen zárt levegőben, esetleg mesterséges világításnál, portól, füsttől vagy ártalmas gázoktól fertőzött levegőben kell egész munkaidejét vagy annak túlnyomó részét tölteni. Nem fogjuk tehát az ilyen gyermeket dohánygyári munkásnak, bányásznak, cipésznek, kovácsnak, órásnak, tanítónak vagy orvosnak nevelni, hanem egyéb egészségi állapota, képessége és hajlama szerint a kertészet, erdészlet és mezőgazdaság terén való válogatásra tanácsoljuk. A súlyosan angolkóros, a gerincelferdüléses, a szív- és vesebeteg gyermek nem alkalmas nagyobb teher hordására; a lúdtalpas vagy X-lábú gyermek nem készülhet álló vagy járó foglalkozásra, amilyen a pincér, postás, mozdonyvezető, fogorvos, szakács, kereskedősegéd, pék stb. munkája. A nyomorék, az elcsúfított külsejű ember a siker nagyobb reményével boldogul oly foglalkozási körben, ahol lehetőleg kevés társas érintkezésre van szükség, ahol munkájának eredményét közvetítők juttatják a fogyasztóhoz. Az ilyen egyén nehezen boldogul pl. mint háztartási alkalmazott, elárusító, borbély, ügyvéd, gyakorló-orvos stb., de kezdeti nehézségek után igen jól kereső műhelymunkás, fogtechnikus, laboratóriumi orvos, szobafestő stb. válhat belőle. Szemüveggel nem teljesen kijavítható, vagy nagyfokú s előrehaladó természetű látászavarban vagy egyéb gyógyíthatatlan szembajban szenvedő egyén nem választhat finom szemmunkát igénylő hivatást, amilyen a nyomdászé, grafikusé, a női kézimunkát végző egyéné, a műszerészé, órásé, valamint állandó közeli szemmunkával járó hivatást sem, mint az ügyvéd, mérnök, hivatalnok munkája; és nem alkalmasak az ilyen egyének oly hivatásra sem, ahol ugyan nem különösen sok a szemmunka, de a látási teljesítmény megbízhatóságához fontos érdekek fűződnek, amilyen a vasutas és hajós forgalmi sze-

mélyzet, a gyors járművek vezetőinek hivatása, bizonyos speciális orvosi szakok stb. A színérzék fogyatékosága a vasutas és hajós forgalmi személyzet hivatása mellett a szabó, divatárus, díszítő, festő stb. pályára teszi alkalmatlanná az embert. Igen fontos érzékünk a hallás is, melynek már kisfokú hibája is alkalmatlanná tesz a vasút és hajós forgalmi személyzeti, a gyorsjármű vezetői, a katonai és a tanítói pályára, sőt a legtöbb gépüzem mellett szolgálatra is. A többi érzékek közül a tapintás jelentősebb hibái normális időkben csak oly súlyos idegrendszeri elváltozásoknál szoktak szerepelni, melyek az egyént úgyis minden munkára képtelenekké teszik; most ugyan háborús sérülések következtében egyébként egészséges embereknél is keletkeztek súlyos tapintás-érzésbeli bénulások, de ezek is csaknem kivétel nélkül oly izombénulásokkal járnak együtt, melyek jelentősége mellett az érzékszervi fogyatékoság eltörpül. A szaglás és ízlelés fejletlensége csak a szakácsi, pincemesteri s ezekkel rokon hivatásokra tesz alkalmatlanná, de azért károsan befolyásolja és megnehezíti egyes esetekben a bányász, vegyész, orvos stb. munkáját is.

Az izombénulások jelentősége ugyan elhelyeződésüktől függ, de nagyobb vagy jelentősebb izomcsoport bénulása ha közvetlenül nem is, közvetve az egész izomzat használhatóságát korlátozza, az egész embert nehezkesebbé, fáradékonnyabbá teszi. Ezek előrebocsájtása mellett az alsó végtagjain bénulnak nagyobb izomerőt nem kívánó ülőfoglalkozást (cipész, szabó, órás, hivatalnok stb.) ajánlhatunk; mindkét felső végtagján bénult ember csak kisegítő vagy alkalmi munkára vállalkozhat (küldönc, munkafelügyelő); a szellemi foglalkozású egyént az izombénulások rendszeren csak annyira korlátozzák munkájában, hogy segéderő alkalmazása mellett majdnem minden hivatást betölthet.

Általában a szellemi foglalkozásokat a testi és érzékszervi fogyatékoságok kevésbé befolyásolják. S mivel minden irányban ideálisan alkalmas egyént a valóságban nem igen találunk, a szellemi pályáknál a sokkal fontosabb jelentőségű lelki alkalmasság jelenléte esetén a testi alkalmasságot kevésbé szigorúan kell megítélni s ezt annál is inkább tehetjük, mert a szellemi foglalkozások oly plasztikusak és specializálhatók, hogy alig van oly testi állapot, mely egy-egy szellemi foglalkozás egész területén jelentős lenne. A rosszlábú, de egyébként hivatott orvosi tehetséget kár lenne pályájától visszatartani, mert ha talán az általános orvosi gyakorlatra képtelen lenne is, mint szakorvost esetleg alig zavarja a testi hibája. A gyenge látású ügyvéd is könnyen talál megbízható segédre, ki az ügydarabokat felolvassa s kinek írnivalóit tollba mondhatja.

Az általános idegbetegségek közül főleg az epilepsziára

kell tekintettel lennünk. Az epilepsziás beteg ugyanis sokszor rövidebb-hosszabb figyelmeztető jelek után, máskor azok nélkül, hirtelen elveszti eszméletét és öntudatlanul összeesik, ugyanakkor rendszeren heves rángató- és merevgöresök lepik meg, utána pedig hosszabb-rövidebb álomba merül. Világos, hogy az ilyen beteget távol kell tartani minden olyan hivatástól, melynek kapcsán öntudatvesztése által magában vagy másokban kárt tehet. De nem való az ilyen beteg tanítónak, papnak vagy orvosnak sem: tanítónak azért nem, mert egy iskolai rosszulléte a gyermekekre lelki trauma jellegével hathat és pszichés fertőzés forrásává lehet; papnak azért nem, mert a hívőket megbotránkoztathatja, gyakorló orvosnak pedig saját érdekében nem, mert a betegek bizalmát nem képes egy epilepsziás orvos megnyerni. E mellett számolni kell az epilepsziás kivételes állapotokkal is, melyek alatt a beteg feltűnő kórtünetektől mentes ugyan, de kóros és igen aktív impulzusok hatása alatt cselekszik s a legnagyobb mértékben veszedelmessé válhatik.

Az alkati betegségek közül a pályaválasztás szempontjából az angolkóros, az exszudatív és a spazmofil diatézisnek van jelentősége. Az angolkórról a csontrendszer betegségeinél már megemlékeztünk. Az exszudatív diatézis a nyálkahártyák hurutjaira hajlamosít s ezért alkalmatlanná teszi az egyént minden olyan pályára, mely az időjárás viszontagságainak teszi ki az embert, avagy amely poros, füstös levegőben való tartózkodást tesz szükségessé. Ezek a betegek különben is nagy óvatosságot kívánnak, mert a különböző anyagokkal szemben túlérzékennyé válhatnak s ez esetben az illető anyag, pl. liszt, szőrme, bizonyos állat bőre, egy kelmefajta, valamely festék, egy növény, ha a legkisebb mennyiségben szervezetükbe jut, a legkülönbözőbb kízó tüneteket váltja ki: kínos viszkető kiütést, asztmás rohamot, heves főfájásokat s lehetetlenné teszi az illető anyaggal való további foglalkozást. Ily esetben ugyanis elegendő egy porszemnyi anyag belégzése vagy a káros hatású anyagnak hosszabb időn át való kézben tartása is ahhoz, hogy a beteges tünetek megjelenjenek. A spazmofil diatézis, amely igen gyakran az előzővel együtt szokott jelentkezni, felnőtt korban csak ritkán nyilvánul, pl. rossz egészségügyi viszonyok közt élő szabóknál, cipészeknél, fémmunkásoknál, mikor is kízó görcsrohamokat okozhat s a mesterség megváltoztatására kényszeríthet.

A kifejlődött elmebetegségek természetesen mindenféle hivatásra alkalmatlanná tesznek s így e helyen érdeklődési körünkön kívül esnek. A különböző pszichopatiák, a lelki élet apróbb zavarai azonban a pályaválasztás szempontjából döntő fontosságúak, mert a helyes pályaválasztás a könnyű esetekben sokszor már egymaga is háttérbe szorítja a kóros jelenségeket s így gyakorlati értelemben gyógyulást von maga után,

de még az oly súlyos esetekben is, melyekre nézve az ideális megoldás egy állandó szakfelügyelet alatt álló és a betegek egyéni különöségeivel és igényeivel számoló telepeken való egyesítés lenne, ahol az ily egyének, a társadalom különös megterhelése nélkül, sőt esetleg a társadalom hasznára is tisztességes és boldog életet élhetnének, a jó pályaválasztás annyira megjavíthatja az egészségi állapotokat, hogy e betegek szakorvos vezetése mellett szabad polgári környezetben is megmaradhatnak és boldogulhatnak.

A könnyelműsége, alkoholizmusra hajló ifjút nem fogjuk oly pályára adni, amelyen e tekintetben különös csábításnak van kitéve, mint pl. a pincéri, ügynöki, katonai, hajósi pályára, hanem olyan pályára tanácsoljuk, melyen állandó és rendszeres ellenőrzés alatt fog állni. Az ideges, túlérzékeny, társaságkerülő, zsörtölődő pszichopátát lehetőleg önálló, kézi üzemű iparra, az akarat nélküli s csak ösztönzésre dolgozó, többnyire értelmileg is korlátolt gyermeket pedig oly pályára ajánljuk, hol pályatársai példája folytonos ösztönzéssel s a közös munka ritmusa mintegy kényszerrel szolgál. Az impulzív, ösztöneinek parancsolni nem tudó, fékezhetelen indulatú akaratgyenge pszichopátát igen rossz gondolat lenne pl. a hadsereg fegyelmező hatalmára bízni; az ilyen ember alárendeltjeinek kegyetlen ostora lenne, de szerencsére feljebbvalóival is csakhamar összeütközésbe kerülne s egyéni szerencséje szerint elmeegógyintézetbe kerülne vagy hadbíróság útján távollíttatnék el e neki nem való helyről. Az ilyen embereket mi, sajnos, nem tudjuk alkalmas módon elhelyezni. Mindenesetre annál alkalmasabb részére valamely pálya, minél kevesebb társas érintkezést tesz szükségessé (háziipar, kis gazdaság, kertészet, útkaparó, erdőkerülő, csordás, csősz stb.).

A valót a hazugságtól megkülönböztetni nem tudó, túl élénk képzeletű és gyenge kritikájú s éppen ezért hazudozásra, szédelgésre hajló egyént nem szabad a kereskedői, ügynöki, impériummal bíró hivatali vagy hasonló pálya csábításainak kitenni.

De nemcsak a pszichopátának fontos a helyes pályaválasztás! Alig van ember, akit egy, az egyéniségének ellentmondó pályához való kötöttség ne tenne elégedetlenné, kedvetlenné, ingerültté, hova-tovább munkakerülővé, munkájával kapcsolatban a legkülönbözőbb ideges panaszoktól szenvedővé, vagyis pszichopátává. Messze vezetne a pályaalakmatlanság kórokozó mechanizmusának tárgyalása. A siker elmaradása, a kifejtett erő s az elért eredmény és elismerés közötti aránytalanság, továbbá a gyengébb elméleti mechanizmusok fokozottabb igénybevétele alkotja e folyamat főbb tényezőit.

Korántse gondoljuk azonban, hogy csak a kóros jelenségek azok, melyeket a pályaválasztásban számba kell venni! Hiszen

aligha kell bizonyítgatnom, hogy két ember sincs, aki testi-lelki alkatára tökéletesen megegyeznék egymással. Még az iker-testvérek között, az életük első heteiben is már annyi egyéni különbség van, hogy az anyjuk mindig könnyen meg tudja őket különböztetni, mire pedig kifejlődnek, minden ismerősük megismeri őket. Kézenfekvő dolog, hogy a testileg-lelkileg különböző emberek nem egyformán alkalmasak az egyes pályákra s hogy testileg-lelkileg egészséges és általában jó, sőt kiváló egyének egy különleges (speciális) képesség hiánya vagy akár túlfejtelt volta miatt a hivatások egy részén gyengén közepes vagy elégtelen eredménnyel működhetnek, pedig a nekik alkalmas pályán kiválót alkottak volna. Sőt! Minél fejlettebb, minél kiválóbb tulajdonságokkal rendelkezik valaki egy bizonyos pályán, annál kevésbé alkalmas a többire; már az iskolában is tapasztalhatjuk ezt, különösen fordított alakjában, amikor ugyanis egy jó képességű és jó akaratú gyermeket, aki az iskolájában sehogy sem boldogul, a neki megfelelő iskola-típusba segítünk, mikor is, ha ez a segítség még jó időben jött, mielőtt a gyermek munkakedve letörött volna: egyszerre kibontja szárnyait s az addig küzködő, alig számot tevő iskolai hamupipókéból az új iskola büszkesége válhatik. Ugyanez áll természetesen a nem szellemi munkát végzőkre is.

Nem mulaszthatom itt el, hogy egy látszólag nem ide tartozó, de valójában a szellemi higiéne igen jelentős kérdésével, az egységes középiskolával ne foglalkozzam. A fentebb mondtak után, azt hiszem, nem meglepő, hogy azt az „egységes középiskolát“, mely az eddigi középiskoláktól csak abban különbözne, hogy az eddigi polgári, real- és gimnáziumi tantervek egységesítéséből származó tantervvel dolgozik, káros és veszedelmes kísérletnek tartom. A gyermekek nem egyenlők s csak még nagyobb erőszakot teszünk rajtuk, ha még egyenlőbben óhajtjuk őket nevelni. Ellenkezőleg, arra lenne szükség, hogy még korábban kezdjük s erősebben építsük ki a differenciálódás lehetőségét. Éppen ezért a pszichológiai és pedagógiai megismerések fejlődésének csakis az az új típusú, egységes középiskola felelne meg, mely nem merev tantervvel dolgozik s a legtöbb tárgy tanításában megadja a lehetőségét annak, hogy a tanítvány, illetőleg annak szellemi vezetője a gyermek képességei és célja szerint bizonyos korlátok között válogathasson a tanítási anyagban.

A testi alkalmasságot illetően hivatkozhatom a betegségek kapcsán elmondottakra: sem a gyenge testalkatú, sem a könnyen fáradó gyermeket nem adjuk nagy testi erőt és kitaratást kívánó pályára, akár betegség, akár fejlődési rendellenesség, akár pedig egyéni vagy családi tulajdonság az oka e gyengeségnek. Csak azt nem győzöm eléggé hangsúlyozni, amit a betegségek kapcsán is elmondottam már: hogy amint ha a be-

tegség az egyébként igen megfelelő vagy különösen ha egy egyedül igazán megfelelő pálya akadályaként jelentkezik, erősen fontolóra kell vennünk a betegség esetleges gyógyíthatóságát vagy esetleg a pályának a beteg különleges helyzetéhez való alakíthatóságának lehetőségét. Ugyanígy, ha a testi vagy lelki alkalmasságnak csak egy-két, talán nem is legfontosabb feltétele hiányzik, egyébként azonban egy bizonyos irányú pályaválasztás nagyon kívánatos lenne, mindig meg kell vizsgálnunk a hiányzó képesség fejleszthetőségét és meggondolnunk a pálya különleges alakíthatóságának lehetőségét is.

A szellemi pályáknál a dolog természete szerint a lelki pályaalakíthatóság a legfontosabb, de a legprimitívebb testi munkánál sem közömbös. A lelki alkalmasság szempontjából fontos, hogy 1. a pályának az értelmi képességek szempontjából támasztott igényei ne múlják felül a jelölt képességeit; 2. a pálya által kívánt különös képesség a megkívánt mértékben jelen legyen; 3. a jelölt különös képessége kellőképpen foglalkoztatva legyen; 4. lehetőleg egyezzenek meg egymással a jelölt és a pálya munkaritmusa és munkaakcentusa, valamint 5. a jelölt és a pálya figyelmi típusa.

Ad 1. Lelki képességek alatt természetesen nemcsak a szoros értelemben vett értelmi képességeket (a felfogás, megragadó és megtartó emlékezés, gondolatkapcsolás, kritikai és logikai képesség) értjük, hanem az érzelmeknek és akaratnak fejlettségét és típusát is, továbbá az érzékszervek agyi szerveinek egyszerűbb és összetettebb működéseinek (szemmérték, zenei hallás stb.) fejlettségét is. Az ily értelemben vett képességek, mint már említettem is, az egészség határain belül is nagy ingadozásokat mutatnak, és, bár az egészséges szülő egészséges gyermekének képességei rendszeren nem nagyon térnek el szülei képességeitől, azokat sokszor lényegesen felülmúlják, máskor alatta maradnak. Az előző eset ma már ritkán vezet bajra, mert a szülő többnyire úgyis azt akarja, hogy a gyermeke jobb pályára jusson, vagy legalább ugyanazon a pályán jobban boldoguljon mint ő. Annál több szenvedést, sokszor katasztrófát okoz a másik eset, mikor az egyébként ép és egészséges, sőt derék és jóindulatú, de szerény képességű gyermek nem tud megfelelni azon iskola követelményeinek, melyben szülei vak jóakarata (sokszor hiúság és társadalmi előítélet által támogatva) fogva tartja sok szerencsétlen esetben addig, míg a halmozott sikertelenség, igaztalan szemrehányások és hiábavaló erőfeszítés kapcsán kifejlődik a lelki betegséggel egyenértékű másodlagos züllöttség kisebb-nagyobb foka.

Ad 2. Hasonló zavarokra vezet, ha nem az átlagos elmeképességek, hanem csak egy, a választott pálya szempontjából fontos készség hiányzik vagy gyenge. Egy egyébként bármily okos és szorgalmas, de rossz szemmértékű, kis kéz-

ügyességű gyermekek hiba lenne órásnak vagy műszerésznek nevelni; egy színharmóniák, alakbeli szépség iránt érzéketlen gyermekből legfeljebb gyenge közepes szabó, kárpitos vagy egyéb díszítő munkás válhatik. Hasonló hiba lenne egy gyenge emlékezősű vagy lassú felfogású, vagy elvont logikai fogalmakkal nehezen boldoguló gyermeket középiskolába kényszeríteni, ahelyett, hogy kézügyességét felhasználva kitűnő szerelőt, esetleg ha a kézügyességhez megfelelő térbeli képzelőerő és optikai szépérzék is járul, pl. nagyszerű iparművészt nevelnének belőle. Ide tartozik a pályát választó felfogási típusa is, vagyis az a tulajdonsága, melynél fogva látási, hallási, tapintási vagy kinaesthesiás ingerek iránt nagyjában egyformán fogékony-e, avagy egy vagy más irányban különlegesen fejlett-e. Hogy az érzelmi típusoknak a pályaválasztásra való nagy fontosságát szemléltessem, elegendő rámutatnom arra, hogy mily kevésbé kárpótolná a legkitűnőbb optikai felfogó- és emlékezőtehetség a hiányos akusztikai képességet olyan valakinél, aki zenei pályára készül.

Ad. 3. Az is szerencsétlenségre vezethet, ha a választott pályához szükséges képességek megvannak ugyan a kellő mértékben, de a választott pálya valamely igen nagy mértékben meglévő képességet kiaknáztatlanul hagy. Ilyenkor a kielégítetlenség érzése keletkezik s a gyermek vagy felnőtt az egyéni sajátosságai s a ráható környezeti befolyások szerint céltalannak érzi a munkát, sőt lenézi a saját hivatását s azt mint kényszerű, de magához méltatlan igát húzva, minden kedv és lendület nélkül s munkája közben alig várja, hogy az immelámmal végzett napi feladat után egyre változó területen dilettánszkodhassék. Eközben, ha csak véletlen szerencse helyes útra nem tereli, pályáján elmarad, mellőzések érik, ami újabb elégedetlenség forrásává válik s végeredményben lelki meghasonlás, összeroppanás felé vezet.

Ad. 4. A pálya ritmusa alatt azt értem, hogy a szóban levő hivatásban hogyan változik a munkateljesítés és pihenés ideje; a pálya accentusán pedig azt, hogy rövid időn át megkívánt nagy erőfeszítésekre, vagy hosszú időn át gyakorolt közepes erő kifejtésekre vagy felváltva: egyszer az egyik, máskor a másik munkaelosztásra van szükség. A közönséggel közvetlenül érintkező kereskedőnek, kisiparosnak, különösen a nem raktározható értékeket termelő munkásnak, pl. az orvosnak, a szezon-munkásnak igen nagy munkaritmusbeli és munkaaccentusbeli rugalmassággal kell bírnia; a gépüzemmel való munka többnyire nagyobb pihenőkkel megszakított huzamos munkateljesítést kíván; ellenben a raktározható értékeket termelő s nagyobb gépberendezések nélkül dolgozó egyének (raktárra dolgozó kézműiparos, író, tudós, művész) a végeredmény

kára nélkül tarthatnak szapora, de megfelelően rövid pihenőket.

Ad. 5. A munkaritmushoz és accentushoz igen közel álló, de tőle mégis különböző fogalom a figyelem típusa. Van ugyanis olyan egyén, aki egyszerre sok mindenre tud figyelni (megosztott figyelem); mások csak kevés benyomást tudnak megfeszített figyelemmel kísélni (koncentrált figyelem), végül vannak, akik a szükséghez képest tudnak figyelmükkel bánni. Ezt a kérdést az egyhangú foglalkozás kérdése teszi bonyolulttá. Az emberek egy részére ugyanis a figyelés tárgyának változatossága üdítőleg, pihenésként hat, másokat azonban kellemetlen érzésekkel tölt el s időnek előtte kimerít. Vannak oly egyének is, kiknek figyelme a feladat változatosságát egyenesen megköveteli, mert egyhangú feladattal szemben csakhamar unalom keletkezik bennük, ami a további figyelmet gyengíti vagy lehetelenné teszi. Ily tényezőkön múlik, hogy az egyik ember pl. inkább számsorok összeadására, a másik egyre változó események írásba foglalására vagy a kézműüzem változatos munkájára alkalmas; hogy az egyik szívesen és alig fokozódó fáradtsággal végez egy gép kiszolgálásával járó egyenletes mozdulatokat, míg a másik munkás ily feladattal szemben hasznavehetetlenül fáradékony és megbízhatatlan. A magasabb szellemi hivatások ugyan a figyelem nagyfokú alkalmazkodóképességét kívánják, de azért nagyjából mégis hivatásonként különböző speciális figyelmi típust igényelnek. Az orvos pl. többnyire meghatározott rövidebb ideig több irányban figyel, az ügyvéd szűkebb keretek között, de huzamosan időzik tárgyánál.

Még egy tényezőről kell szólnom, melyet eddig nem említettem s ez a jelölt *hajlama*. Utolsónak hagytam, mert jelentőségét Ranschburg véleményére is támaszkodva, tagadni óhajtom. A jelölt igazi, komoly hajlama ugyanis az, amire testi és lelki tulajdonságai képesítik; siker a kitartás titka, mint ezt egy tapasztalásokban gazdag pedagógus, *Arató Frigyes*, az ismert példabeszéd megfordításával megkapóan kifejezte. Az, amit közönségesen hajlamnak tartanak, legnagyobbbrészt csak műtermék: a szülők ambíciójának, a környezet szuggeszciójának s a jelölt külsőségek által vezetett óhajainak eredője.

Helyes pályaválasztási tanácsadás, mint látjuk, csak a pályát választó egyén *tulajdonságainak* ismerete alapján lehetséges. Ennek a megismerésnek két, egymást kiegészítő, de önmagukban is értékes eredményeket szolgáltató eszköze a pedagógiai megfigyelés és az orvos-pszichológiai vizsgálat. A pedagógiai megfigyelés módjának és az orvos-pszichológiai vizsgálat technikájának ismertetése kívül esik az én feladato-

mon. Az előbbivel kapcsolatban szabadjon mégis felemlítenem annak főbb orvosi szempontjait.¹

A gyermek nevelése születésekor kezdődik. Ekkor kell kezdődnie pedagógiai megfigyelésének is. A gyermek első nevelője a szülő, annak kell lennie tehát első pedagógiai megfigyelőjének is. E megfigyelésekről készített jegyzetek a gyermek egész későbbi élete folyamán végtelenül megkönnyíti a gyermek megismerését, helyes irányítását, az esetleges nehézségek vagy veszedelmek elhárítását. A megfigyelésnek természetesen folytatódnia kell a gyermek iskolába lépésekor is, az oktatás befejezéséig, sőt azon túl is. Az iskolába lépés idejétől a szülők feljegyzéseihez az iskola feljegyzéseinek kell társulnia, az oktatás befejezése után pedig a feljegyzéseket az egyének magának kellene folytatnia. E feljegyzéseknek ki kell terjeszkedniök a szorosán vett pedagógiai és pszichológiai fejlődés menetén kívül a gyermek születésének körülményeire, testsúlyának gyarapodására és ingadozására, koponyakörzetének növekedésére, pulzusa és légvétele számának változásaira, a fogzás, járás és beszédfejlődés időbeli és minőleges lefolyására, az elsődleges és másodlagos nemi differenciák (menstruáció, keblek fejlődése, merevedések, pollúciók megjelenése, hangváltozás) kifejlődésének időpontjára, a megbetegedések idejére, időbeli és minőleges lefolyására és kezelésére, továbbá az esetleges fejlődési rendellenességekre. Ezenkívül igen célszerű, ha legalább az első életévben feljegyezzük a gyermek táplálására szolgáló ételeket s azok átlagos mennyiségét. A gyermek születésére vonatkozó adatok a szülésnél segédkező orvos vagy bába bemondása szerint, valamint a gyermekévek alatt lefolyt betegségek s az esetleges fejlődési rendellenességek az orvos bemondásai szerint jegyeztessenek le. A pulzus- és légzésszámot, a testsúly és koponyakörfogot növekedését az első három hónapban hetenként, majd 2 éves korig havonként, azontúl félévenként mérjük; ezek közül az érverés és légzésszám megállapítása a házi orvos, illetőleg az iskolaköteles korban a sajnos legtöbb esetben csak jámbor óhajtásként szereplő iskolaorvos feladata lenne, a testsúlymérést a szülő, illetve az iskola intézheti oly módon, hogy a mért súlyból levonja a külön is lemért öltözet és fehérnemű súlyát; ugyancsak a szülő, illetve az iskola mérheti le a testnövekedést és a koponyakörfogot növekedését is egy centiméter segítségével. A test hosszát a meztelen sarok talpi szélétől a koponyatetőre fektetett vízszintes síkig mérjük, a koponyakörfogot alatt pedig a két szemöldökíven és a külső nyakszirti gumón át vezetett kör hosszát értjük. Megfelelő

¹ Ez irányban a Magyar Gyermektanulmányi Társaság már egy évtized óta folytat körületekintő és már részleges eredménnyel is koronázott felvilágosító munkásságot.

berendezés esetén érdekes adatokat szolgáltathatnak az iskolaorvos feljegyzései a gyermekek izomerejének és tüdejük levegőbefogadó képességének kifejlődéséről.

A megfigyelések szemléltartását és vezetését legcélszerűbben a szülők vagy az iskola végezheti. Ily feljegyzéseket olyankor kell tennünk, amikor az előző feljegyzéshez képest változás jött létre. Hogy mindezeknek a megfigyeléseknek úgy kell történniök, hogy a gyermek minél kevésbé érezze magát figyelem és aggodás középpontjában, azt csak a pedagógiaiilag tájékozatlan szülők gyermekei érdekében szükséges megjegyezni.

A gyermekek ily módon való megfigyelése a szülők részéről egy kis fáradságot és figyelmet, a köztől szerény áldozatokat kíván, és bőven fizet a gyermek harmonikus fejlődésével, könnyebb és jobb boldogulásával, a társadalom épületének szilárdulásával. Mert ha valamikor, úgy most kell szemelőtt tartanunk *Münsterberg* prófétai figyelmeztetését, mellyel rámutatott „a sikertelenek és a sikertelenségük folytán elkeseredettek“ fenyegető állampolitikai veszedelmére. A helyes pályaválasztás a legbiztosabb módja e veszedelem gyökeres elhárításának.

Pályaválasztási és képességvizsgálati mozgalmak.

A tehetséges gyermekek és ifjak II. országos munkakiállítása. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság az 1922. év szeptember havában rendezte a városligeti Múcsarnokban a *tehetséges gyermekek és ifjak I. (rajzi) munkakiállítást*. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság ezzel a kiállítással az általános pályaválasztási és képességvizsgálati mozgalomba bekapcsolódott, amelynek végső célja az egyének egyéni tulajdonságainak kikutatása, hogy minden egyén *a maga helyén* legyen alkalmazható a közgazdasági életben. A társaság ezirányú vizsgálatait az átlag felett álló képességeken: *a tehetséges gyermekeken és ifjakon kezdte meg*. A kiállításon bemutatották a gyermekek rajzoló képességének *normális átlagát*, a jelenlegi és elhunyt *művészek ifjúkori rajzait*, a tehetséges tanulók és az egyes tehetséges gyermekek minden irányú: művészi, technikai, nyomdai, földrajzi rajzoló tehetségét a 16 éves korig. A *Huszár Károly*-féle akció támogatásával kiosztottak 23 ösztöndíjat. A kiállításról szóló tudományos jelentést külön füzetbe foglalták össze „*A tehetséges gyermek*“ címen.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság az 1922. évi szeptemberi kiállítást csak első kísérletnek tekintette az egyéni arravalóságok, illetőleg a magyar ifjú tehetségek fel-

kutatása terén. Elhatározta, hogy 1924-ben megismétli a kiállítását, kutatásaik azonban a 18-ik év végéig s nem csupán a rajzi, hanem a szobrászai, fafaragási és építőművészeti, általában a képzőművészeti alkotásokra, a zenére, a technikai, a női kézimunkákra, a tanulók költészetére, egyéb irodalmi és tudományos munkáira és találmányaira, az előadó (szavaló, színészi) művészetekre is. Végül kimondották, hogy különös gondot kívánnak fordítani a népművészeti gyűjtésekre s a népi szerkesztmények és találmányok gyűjtésére. Ennek megfelelőleg hét szakbizottságot állítottak össze: a rajzi bizottságot *Nádler Róbert* elnökkel és *Gáspár Dezső* titkárral az élén; a zenei bizottságot, elnöke *Kern Aurél*, titkárja *Ságody Otmár*; a technikai kézimunka-bizottságot, elnöke *Péterfy Lajos* ny. min. tanácsos, társelnöke *dr. Ozorai Frigyes*, titkárja *dr. Czék Valdemár*; a női kézimunka-bizottságot, elnöke *Sebestyénne Stetina Ilona* igazgatónő, titkárja *Czitronyiné Bikfalvy Ilona*; irodalmi és tudományos csoportot, elnöke *dr. Imre Sándor*, titkárja *Bálint Antal*; az előadóművészeti csoportot; a népművészeti csoportot, vezetője *Ács Lipót*.

Megalakították a rendező-bizottságot, amelynek vezető elnöke lett *dr. Kenéz Béla*, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke, ügyvivő elnöke *Nagy László*, a Társaság ü. elnöke, elnökei *Huszár Károly*, mint a magyar tehetségek megmentésére alakult akció elnöke, *Simon Elemér*, a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt elnöke, *Nádler Róbert*, a Rajztanárok Országos Egyesületének elnöke, társelnökei lettek: *dr. Bárczy István*, *dr. Balogh Jenő*, *Glück Frigyes*, *dr. Imre Sándor*, *dr. Ranschburg Pál*, mint a Magyar Gyermektanulmányi Társaság társelnökei, továbbá *dr. Buzáth Ferenc* alpolgármester. *dr. Ozorai Frigyes*, a Pedagógiai Szeminárium igazgatója, *Pintér Jenő* budapesti tankerületi főigazgató, *dr. Novágh Gyula*, a budapesti népművelődési bizottság titkára; alelnök: *Répay Dániel*, a Gyermektanulmányi Társaság alelnöke.

Főtitkár: *Rajniss Ferenc*. Pénztáros: *Hollós Géza*, bankhivatalnok. Az adminisztratív titkári karba egyelőre a következőket választották meg: *Benedek Béla* államvasuti ellenőrt, *Czitronyiné Bikfalvy Ilona* tanárnőt, *Fetterné Farkas Irén*, *Halász Edit*, *Horn Mária*, *Meer Lujza*, *Terebessy Margit*, *Szekeres Etelka* tanítónőket, özv. ifj. *Peltzmann Ferencnét*, *Zettler János* orvosnövendéket.

Megválasztották továbbá a fővédnököket, a védnököket és a pártfogók karát s a végrehajtó-bizottságot.

Az egyes szakosztályok elkészítették az anyaggyűjtés részletes utasításait, az elnökség (elnök, ügyvivő-elnök, főtitkár) pedig a gyűjtés általános szabályait. Ezeket az általános és részletes utasításokat az elnökség a szakosztályok 1924. évi február 27-én tartott közös értekezletén terjesztette elő, amely azokat kisebb módosításokkal elfogadta. Különben az

értekezlet az elnökségnek a kiállítás rendezését illetőleg teljes szabad kezet adott.

A kiállítás helyiségének megszerzése körül nagy nehézségek léptek fel. Számos helyiség megtekintése után abban állapodtak meg, hogy az egyedül alkalmas helyiség a városligeti *Műcsarnok*. A Műcsarnok igazgatósága azonban arról értesítette a Gyermektanulmányi Társaságot, hogy 1924 szeptemberében a szolnoki művészkör fog a Műcsarnokban retrospektív kiállítást tartani, ezért a kért időre nem adhatja át a tehetséglélektani kiállítás számára. Ekkor az elnökség március 24-én szűkebbkörű értekezletet hívott össze, amelyen a szakértők véleményének meghallgatása után *a kiállítás félévi, esetleg egyévi elhalasztása mellett döntött*. Azonban kimondotta ez értekezlet, hogy *ez elhalasztás a kiállítás előkészítésének munkáján nem változtat semmit*. Az illetékes minisztériumokat azonnal felkéri, hogy az iskolákat, a népművelési bizottságokat, a műhelyeket sürgősen szólítsák fel az anyaggyűjtésre.

Az elnökség továbbá azzal a kéréssel fordul a pénzintézetekhez, a gyári vállalatokhoz és a közművelődés lelkes barátaihoz, hogy tegyék lehetővé a kiállítás létrejöttét adományokkal. Eddig a kiállítás céljaira a következő adományok érkeztek: *Haugsethné Lamács Lujza* Krisztiániából 200.000 K, *Pelischek Alfréd* vegyész mérnök adománya Bukarestből 400.000 K, özv. ifj. *Peltzmann Ferencné* gyűjtése 200.000 K.

A február 27-i nagy értekezleten ügyvivő-elnök bejelentette, hogy a magyar tehetségek megmentésére alakult *Huszár Károly-féle* akció körülbelül 100 ösztöndíjban fogja részesíteni a kiállításon kitűnt ifjakat és gyermekeket. *A genfi ifjúsági vöröskereszt-egyesület* pedig elhatározta, hogy nyaralattási akcióját kiterjeszti a magyar tehetséges gyermekekre.

Népművelési titkárok és a tehetséges ifjak munkakiállítása.

Az iskolán kívüli népművelés titkárainak országos szövetsége március 25-én *Novágh Gyula dr.* elnöklése alatt ülést tartott. Az ülésen megjelent *Pekár Gyula* volt miniszter, a nemzetgyűlés közoktatásügyi bizottságának elnöke. Felszólalásában üdvözölte a népművelési titkárok közgyűlését. Azért jött el, hogy bizonyítsa felfogását a népművelési titkárok működésének nagy fontosságáról. Felhívta a titkárok figyelmét a *készülő tehetséglélektani kiállításra*. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság megmutatta, hogy a felmerült sok gondolat mellett még mindig tud új eszméket termelni az emberi előhaladás számára. Nincs fontosabb nemzeti ügyünk, mint a jövő vezető munkások kiválogatása és a megfelelő helyre állítása. Javasolja, mondja ki a közgyűlés, hogy a népművelési titká-

rok támogassák a Gyermektanulmányi Társaságot ezen vállalatának létrehozásában. A közgyűlés többek felszólalása után elfogadta e javaslatot s külön fölterjesztésében kérni fogja a vallás- és közoktatásügyi minisztert tanfolyam rendezésére, amelyen a titkárok részletes felvilágosítást és oktatást nyerjenek a tehetségek ifjúkori jelentkezéséről. Igen örvendetes határozatok ezek, mert ezekkel biztosítva van a tehetséglélektani kiállítás országos jellegének kiépítése, de a sikere is, mert a gyűjtés a legalkalmasabb, legintelligensebb egyének kezébe került.

Pszichotechnikai ügyek. A Magyar Munkaadók Központjának fölkérésére *Moede V. dr.*, a berlini-charlottenburgi műegyetem ipari pszichotechnikai tanszékének tanára, március 21-én és 22-én két előadást tartott a budapesti műegyetem elektrotechnikai tanszékének előadótermében a *munkások képességeinek pszichotechnikai vizsgálatáról*. Az első előadáson előadta általában a pszichotechnikai vizsgálatok közgazdasági jelentőségét, célját s berendezését. A második előadáson vetített képek kíséretében ismertette a pszichotechnikai vizsgálatok összes csoportjait és főbb eljárásait. Az előadásokat a magyar gyári vezetőkből és mérnökökből alakult nagy közönség figyelemmel és érdeklődéssel hallgatta. Az előadások magyar szövege külön füzetben fog megjelenni.

Értesülésünk szerint a nagyobb gyári vállalatok külön foglagnak a maguk céljaira *pszichotechnikai laboratóriumokat* berendezni. Első lépésnek igen örvendetes lesz ez intézkedés, azonban nem érjük el velük a célt: az összes ipari vállalatok, műhelyek tanoncainak alkalmassági vizsgálatát. Föltétlenül és sürgősen van szükség központi lélektani laboratóriumra, amelyben egyesítve lenne Budapesten az összes tanoncok, munkakeresők és iskolai tanulók lélektani vizsgálata. Ilyen alkalmas lélektani laboratórium éppen a fővárosnak birtokában van: a *Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma*, amely most vezető hiányában nem működik. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság azzal a kéréssel fordult a főváros tanácsához, hogy e laboratóriumot rendezze be erre a célra és lássa el szakszeméllyel. Sem a berendezés, sem a szakszemélyzet nem került volna költségbe, mert a fővárosnak mind a kettő rendelkezésére áll. A fővárosi tanács azonban nem méltányolta az ügy fontosságát, azért nem fogadta el a Gyermektanulmányi Társaság javaslatát.

Minthogy a főváros tanácsa egyelőre eltekintett a központi lélektani laboratórium létesítésétől, a Gyermektanulmányi Társaság *gróf Klebelsberg Kunó* vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordult azzal a kéréssel, hogy a VIII. kerületi állami tanítóképző intézet mellett fennálló gazdag lélektani laboratóriumot engedje át legalább ideiglenesen az előkészítő munkálatokra. A miniszter szívesen tett eleget a kívánságnak. Azonban, mivel e laboratórium állandóan iskolai célokat szolgál s a teremben szakelőadások folynak a pedagógiából, azért a *tudományos kutatások* és a *pszichotechnikai előmunkálatok* céljaira engedte át esupán a laboratóriumot, akkor, mikor az nincs elfoglalva. Ezen munkálatok vezetésével *Nagy László* pszichológust bízta meg, a laboratórium megteremtőjét és hosszú időn át vezetőjét.

A *Roessemann* és *Kühnemann* cég azzal a kéréssel fordult a Magyar Gyermektanulmányi Társasághoz, hogy tanoncait az alkal-

masság szempontjából lélektanilag vizsgálja meg. E megvizsgálás a rendelkezésünkre álló VIII. kerületi tanítónőképző lélektani laboratóriumában fog megtörténni.

Tanulmányi versenyek. A legkiválóbb középiskolai VIII. osztályos tanulók kiválasztása és további pályájukon való támogatása volt egyik főcélja azoknak a tanulmányi versenyeknek, amelyeket *Pintér Jenő* főigazgató úr az 1922/23. tanévben meghonosított. Az első verseny a budapesti tankerület számára rendeztetett. Ugyanabban a tanévben országos versenyt rendeztek, amelyen a budapesti verseny győztese mérkőztek a vidéki tanulókkal. A folyó tanévben már kibővített formában tartották meg a második budapesti versenyt, amelyet május végén a második országos verseny fog követni. A kezdeményezést úgy a nagyobb közönség, mint a szakkörök helyesléssel fogadták. Az Országos Református Tanár-egyesület fölterjesztésben kérte a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól a versenyek állandósítását. Ennek alapján a jövő tanévtől kezdve az országos tanulmányi versenyek a minisztérium által szabályozott és jóváhagyott formában fognak állandósulni.

A versenyek igen érdekes és fontos pedagógiai tanulságokat szolgáltatnak. A győztes tanulók neveit átiratban közlik az egyetemekkel és más főiskolai hatóságokkal, hogy őket a beiratkozásnál és főiskolai pályájukon figyelemben részesítsék.

További lépés volt, hogy *Pintér Jenő* főigazgató úr a budapesti versenyeken győztes és más kiváló VIII. osztályos tanulók számára 1924 március 8-tól kezdve kéthónapi tanfolyamot tart személyesen. Ezen a tanfolyamon hetenkint hét órában arra oktatja őket, hogy mint kell a tudományos pályán dolgozni kívánónak tanulmányait megkezdeni, milyen szempontokra kell figyelnie, hogyan kell tájékozódnia az illető tudomány szak irodalmában s hogy milyen erkölcsi, magaviseleti és világnézeti magatartást kell tanúsítania az olyan tehetséges ifjúnak, aki a magyar művelődést óhajtja szolgálni.

Ezen a tanfolyamon ismét meglepő és érdekes fölfedezéseket tettek. A tanfolyamra ugyanis pályázat útján jelentkeztek a fiúk és kérvényükhöz mellékelték életrajzi vázlatukat és törekvéseik jellemzését, amit kiegészített az igazgatók és a tanári kar részletes jelentése. Találtak például olyan tanulót, akinek a nevét egyik természettudományi szakban a szakkörök is ismerik, összeköttetésben állnak vele, sőt egy német lexikon életrajzi adatait is közölni fogja. — A tanfolyamon 75 VIII. osztályos tanuló vesz részt. Válogatott, kiváló anyag, akiket igazi öröm tanítani.

Ismerteti: *Dr. Madzsar Imre.*

